

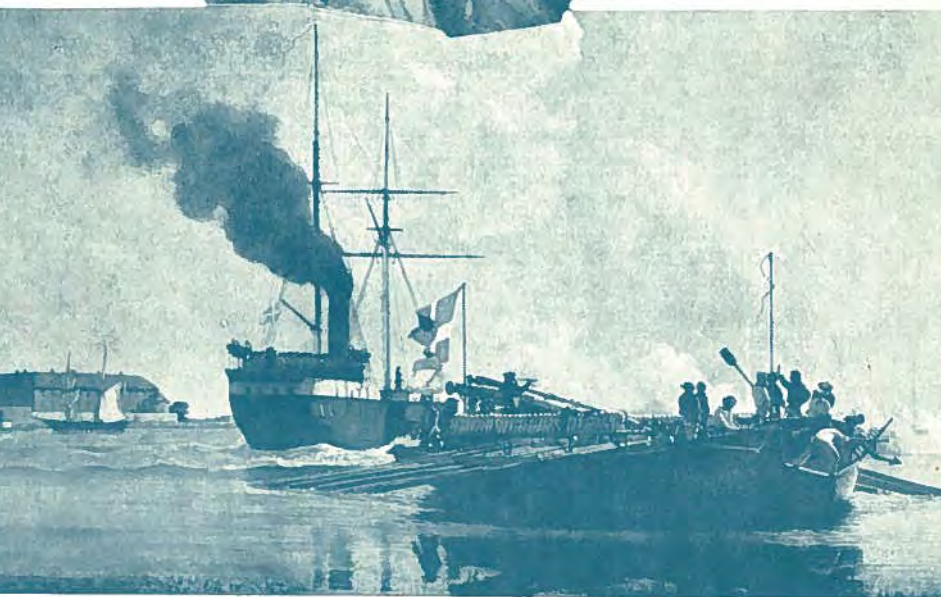
YI

G. Honnens de Lichtenberg

Larssen fra 64

*En gammel fyrskippers oplevelser
til vands og til lands*

Marinehistorisk Selskabs Skrift Nr. 8

1964

Larssen fra 64

*En gammel fyrskippers oplevelser
til vands og til lands*

Marinehistorisk Selskabs Skrift No. 8

Tidligere udkom:

Nr.

1. *Jørgen H. Barfod*: Slaget i Køge Bugt den 1. Juli 1677. (1952).
2. *R. Steen Steensen*: Vore Torpedobaade gennem 75 Aar. (1953).
3. *Georg Nørregård*: Fregatten FALSTER ved Marokko 1753. (1956).
4. *Gunnar Olsen, Erik Harremoes, G. Honnens de Lichtenberg og R. Steen Steensen*: De danske Stræder og Øresundstolden. (1958).
5. *R. Steen Steensen*: Vore Undervandsbåde gennem 50 År. 1909—1959. (1960).
6. *R. Steen Steensen*: Orlogsmuseet. (1961).
7. *Jørgen H. Barfod*: Orlogsflåden på Niels Juels tid. 1648—1699. (1963).

Bogladepriis:

Nr. 1, 3 og 6: Kr. 6,00.

Nr. 2 og 4: Kr. 9,50.

Nr. 5 og 7: Kr. 18,00.

Nr. 8: Kr. 15,00.

I omslagets komposition indgaar dels en gengivelse af *N. C. M. F. Dahl's* maleri af danske kanonbaade i kamp i Alssund — en episode fra krigen 1848, hvor man i baggrunden ser hjuldampskibet GEISER med landgangstropper om bord — og dels *Larssens* eget yachtflag, der i dag i stiv og mørnet silke er det ældste kendte K. D. Y.-flag.

Det danske yachtflag med guldbogstaverne Y. F. i splitflagets øverste stangfelt kan i henhold til kgl. resolution af 15/8 1865 benyttes af ethvert dansk lystfartøj — først i 1873 fik *Dansk Forening for Lystsejlsads*, der i 1891 ændrede sit navn til *Kongelig Dansk Yachtklub*, sit eget flag; yachtflaget med 3 guldstjerner skraat under bogstaverne Y. F.

Larssen fra 64

En gammel sømands oplevelser som:

Sømand

Købmand

Lodsoldermand

Kanonbaadschef

Fyrskibsfører

Frivillig artillerist paa Dybbøl

Mineekspert

Selvbestaltet spion

Baadfører i Aarøes Streifcorps

Sejlsportspionér

Redningsinteresseret

Husflidsarbejder

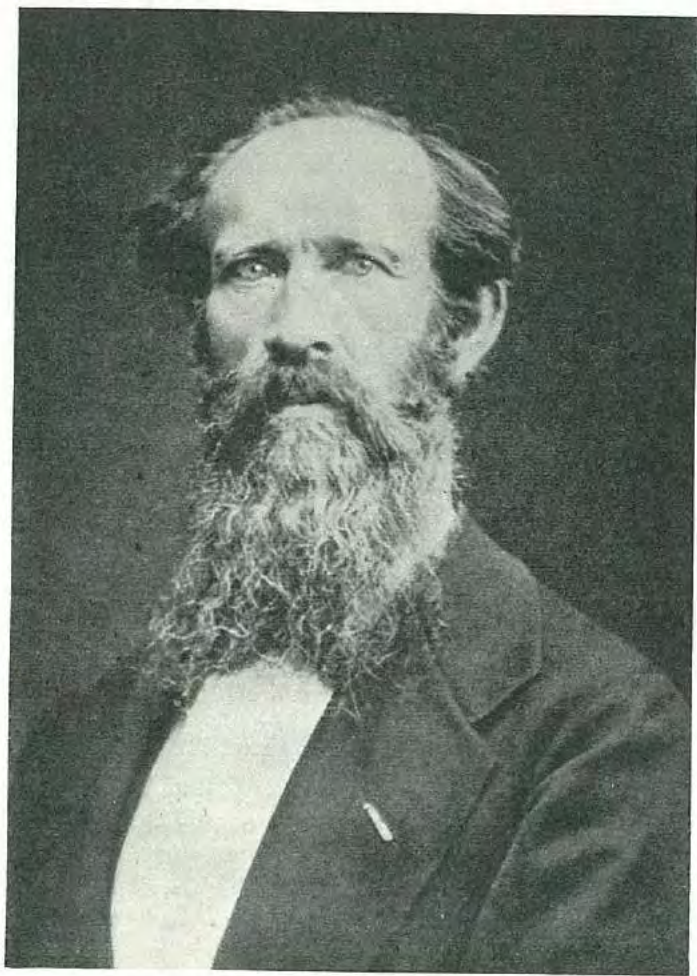
— og meget andet

Samlet og kommenteret af

G. Honnens de Lichtenberg

MARINEHISTORISK SELSKAB

I KOMMISSION HOS
EJNAR MUNKSGAARD
1964

Peter Johan Larssen.

Indholdsfortegnelse:

Forord	7
1. Slægten	10
2. Krigsdeltagelse 1848	15
3. Krigsdeltagelse og Middelhavsrejsen 1849	21
4. Krigsdeltagelse 1850	39
5. Koffardisejlad og Fyrskibstjeneste	47
6. Krigsaaret 1864, Dybbøl og Als	51
7. Rejsen gennem det besatte Jylland	71
8. Larssen i Det Aarøeske Streifcorps	78
9. Rejsekitser fra Vinteren 1865—66	91
10. Sommersejladserne 1866	97
11. Larssen og Sejlporten	110
12. Larssen og Redningsvæsenet	118
13. Larssen og Fyrvæsenet	121
14. Otium i Skagen	128
 Tillæg A. En russisk Haandsrækning	 142
Tillæg B. Person-register	144
Tillæg C. Skibsindex	152
Kildefortegnelse	158
Medlemsliste for Marinehistorisk Selskab	160

FORORD

Hvem var *Peter Johan Larssen* og hvorfor er der nu samlet saa meget stort som smaat om denne mand, saaledes at det kunne blive til et helt skrift?

Svaret maa være, at læserne i ham vil møde en ganske særegen sømandstype, egentlig langt forud for sin tid. Han var altid levende interesseret i sin samtids problemer, altid parat til at bryde en lanse for sine meninger, der vel ofte kunne være skarpe og dømmende, men inderst inde bundede i en ærlig, sand og retfærdig karakter.

Peter Larssen var saa absolut en ener, en mand af megen viden og tillige en praktisk, resolut mand, der altid var præget af en varm og stærk nationalfølelse.

Han kæmpede for alt, hvad der var dansk, og hadede Tyskerne som en national overmægtig og pralende fjende.

Han dyrkede sine mange interesser — især rejser og baadsejlads, spec. med sine selvbyggede baade. Det var derfor kun naturligt, at han var med til at indføre kapsejladser herhjemme og blev en af stifterne af den senere *Kongelig Dansk Yachtklub*.

Med sin fingerfærdighed, sit snille og gode haandelag naaede den gamle ungkarl gennem sin ihærdige og fuldstændig systematiske produktion af indlagte møbler at præge museerne i Vendsyssel. Gennem sit lange og for en fyrskibsmænd saare afvekslende liv traf *Peter Larssen* mange mennesker og skabte sig mange venner; thi fandt man først ind

til kernen hos denne tilsyneladende mutte og barske fyrskipper, mødte man den fortrolighed og hengivenhed, som prægede de gode borgere i slutningen af forrige aarhundrede.

Naar jeg som en slags kollega til *Larssen* — som tidligere Styrmand i Fyrvæsenet, Søofficer i Reserven og Fuldmægtig ved Redningsvæsenet — har dristet mig til at samle alle disse oplysninger om og af den gamle søulk, saa er det sket i beundring for denne gode danske mands retsind og smukke nationale tankegang.

Jeg takker de mange, som jeg har ulejliget — og maaske ogsaa trættet — med mine mange paatrængende spørgsmål, men meget skulle samles og verificeres, inden det kunne passes ind i helheden. Først og fremmest dog en tak til familien *Larssen* for tilladelsen til at arbejde med materialet samt for hjælp og interesse, saaledes at beretningen om »Onkel Peter« kunne fremstaa som et maritimt bidrag til minderne i 100-aaret for krigen 1864.

København, i efteraaret 1964.

Honnens de Lichtenberg.

For den støtte, der er ydet til udgivelsen af dette skrift, vil Marinehistorisk Selskab gerne bringe sin bedste tak til *Carlsberg Bryggerierne*, *Tuborgs Bryggerier* og *Kongens Bryghus* samt de forskellige annoncerende firmaer og virksomheder.

R. Steen Steensen,

Formand for Marinehistorisk Selskab

Peter Johan Larssen

Sømand - Købmand - Lodsoldermand
Maanedslieutenant - Fyrskibsfører - Sejlsportsentusiast
Frivillig Artillerist - Folkelig Foregangsmand

I den smukke, gamle, nu velrestaurerede kirke i Sæby købstad findes der paa sydvæggen i det hvidkalkede vaabenhus en mindetavle i form af en marmorplade — 53 cm høj og 40 cm bred — med en forgyldt inskription, der trods enkelte bogstavers udslettelse kan tydes saaledes:

Fyrskibsfører
PETER JOHAN LARSEN
R. af D.

* i Sæby 17. Juni 1822

† i Højen 15. Maj 1896

Stifter af P. J. Larssens
og Sønners Legat

Ps 84.13

Det er et minde om en stolt og særpræget, en meget fædrelandssindet dansk mand, som gennem sit afvekslende og initiativrige liv og virke vel er værd at mindes. Hans liv var fuldt af spænding; altid oplevede han noget eller virkede for noget, det være sig i krig som i fred — til lands som til vands. Han var en ener, hvis deltagelse i krigene 1848—50 og 1864 alene berettiger til en nærmere omtale af hans bedrifter.

1. SLÆGTEN.

Den kendte skuespillerinde fru *Oda Nielsen*, der var født *Larssen*, indleder sine slægtserindringer med følgende ord:

»Vi er Nordmænd, vi Larssener —« og videre fortæller »Fru Oda«, at paa den lille ø, Merdø, ved Arendal ligger endnu den gamle Larssenske gaard med et over hundrede aar gammelt og rummeligt bjælkehus. Heri findes bl. a. en samling smukke, slebne krystalglas, hvori er indgraveret: *Jacob Larsson 1778* — den norske gren af slægten kalder sig nu for *Larssøn*.

Fru Oda fortæller videre, at hendes bedstefader, *Peder Jacob Larssen*, født paa Merdø 29/5 1782, † i Sæby 1853, var skipper som alle andre Larssener — stamtavlen gaar helt tilbage til det 12. aarhundrede*). Som ung skipper havde Peder Jacob Larssen i 1807 faaet til opgave at holde udkig fra Merdø efter det danske linieskib PRINS CHRISTIAN FREDERIK for at overlevere en ordre fra kontreadmiral *Fisker*, men skibet kom ikke paa de kanter, og brevet blev derfor forlangt retur**).

Den unge Larssen fik nu briggen INDFØDSRETTE af Arendal at føre, men den blev kapret af Englænderne ud for Fladstrand under Kanonbaadskrigen i 1808. Den raske norske skipper fik sig dog hurtigt en ny skude og udrustede den som kaper, og nu kaprede han i voldsom forbitrelse alt, hvad han kunne faa fra Englænderne. En overgang var han fører af et skib STRANDVAGTEN af Fladstrand, som var udrustet 1808 af Vendsyssel Kaperrederi. Det var paa 21½ kommercelæster, og havde, armeret med 4 kanoner, en besætning paa 18 mand. Med dette skib erobrede den engelske hukkertgalease GEORGE, som blev prisedømt i Aalborg i 1808.

Senere førte han et af købmand *Severin Aabels* kaperfartøjer fra Sæby, og paa et klubbal i denne by traf han

*) Den paa mindetavlen nævnte P. J. Larssen er Peder Jacob Larssen, fader til Peter Johan Larssen.

**) OK R. Scheen.

provst *Abels* datter, som han forelskede sig så vildt i, at han straks den næste dag gik op til provsten og friede.

»Ja« — sagde den gode provst — »De maa gerne faa een af mine døtre, men ikke *Laurenza*« —

Og nu var det netop *Laurentze* (*Laurence*) *Marie* (1792—1863), han gerne ville have, ligesom hun ville have kaperkaptajnen.

De fik dog hinanden til trods for *Laurentzes* ungdom, og brylluppet stod paa brudens 18-aars fødselsdag, *Laurenti*dag den 10/8 1810 — men provsten havde bestemt forlangt, at den gode kaperkaptajn skulle opgive sit vilde liv paa søen og gaa i land for godt.

P. J. Larssen købte derfor samme aar den gamle kapellangaard og omdannede den til købmandsgaard, og det siges, at den tidligere kaperkaptajn efterhaanden erobrede den største del af handelen i Sæby og omegn. Købmandsgaarden kom snart til at hedde »*Larssens Gaard*«, og en gyde herved fik navnet »*Larsens Gyde*«.*)

I aaret 1839 blev købmand P. J. Larssen indvalgt i Sæbys borgerrepræsentation (det første egentlige byraad efter for-

*) Om den gamle købmandsgaard i Sæby har lokalhistorikeren, redaktør *Ejnar Jacobsen* oplyst følgende: Gaarden var ved skøde af 21/5 1810 til købmand Peter Jacob Larssen købt for 1400 rdl. af fru Anna Marie Laulund, enke efter pastor Chr. Fr. Laulund. I ca. 100 aar havde ejendommen, der kaldtes »*Barbras Gaard*« været brugt til bolig for byens kapellan, skænket til dette brug af borgmester Chr. Rhuus.

I Sæby købstads branddirektorats forsikringsprotokol er købmandsgaarden paa Algades søndre side, matr. nr. 26, for ti-aaret 1828—38 opført til en sum af 3220 rdl. som tilhørende købmand P. J. Larssen.

For tidsrummet 1848—58 er under matr. nr. 26 opført: Købmand Peter Jacob Larssen (butik), senere Løjtnant Johan Peter Larssen, for 1858—68 er matr. nr. 26 ændret til 51, og der staar nu: Købmand C. E. Kragh (forhen Peter Jacob Larssen). Den gamle købmandsgaards glanstid var dog forbi, idet byens forretningskvarter var rykket mere vesterud, og i 1916 blev den smukke gamle bindingsværksbygning revet ned og erstatet af et mere moderne bygningskompleks, men navnet lever stadig i Sæby som »*Barbras Allé*«.

ordningen af 1837), og han var formand her indtil 1842. I 1853*) døde den gamle søulk og blev begravet paa Sæby gamle kirkegaard ved kirkens nordside — i dag det eneste gravsted, der er tilbage her.

Alle, der har kendt den gamle kaptajn Larssen, har berettet, at han var Jordens blideste og elskeligste mand. Hans hustru, Laurentze, skænkede ham 10 børn, hvoraf 2 druknede som smaa. Den store børneflokk gjorde hende dog ikke mildere, hun opdrog sine mange sønner med haard haand, og tumlede hele den store købmandsgaard med samme faste haand.

Ægteparret havde følgende børn:

Jacob Edeler Petersen Larssen,	f. 1811 Skibsfører, repræsentant for Bureau Veritas i Odessa.
Johan Peter,	f. 1813 † 5 aar gammel.
Gyntelberg Abel,	f. 1816 Skibsfører.
Albert Emil,	f. 1818 † som skibskonstruktør i Rusland.
Jens,	f. 1820 Skibsfører, dansk konsul i Malmö.
Peter Johan,	f. 1822 Fyrskibsfører, m. m.
Agathe Johanne,	f. 1824 † 1 aar gammel.
Lars,	f. 1826 Landmand.
Niels,	f. 1828 † 5 aar gammel.
Otto Kaalund	f. 1833 Ingenieurofficer.

En eneste af disse mange sønner blev landmand, og denne *Lars Larssen* havde en gaard i Sludstrup, vest for Frederikshavn. Hans søn, *Niels Larssen*, tog gaarden i arv, men hans søn igen, der boede i Hallund, har senere solgt den.

Af andre sønner fra den »Larssenske Gaard« kan nævnes *Jacob Edeler*, der en tid var hotelejer i Antwerpen, men

*) Efter visse kilder 1854.

senere flyttede til Odessa som repræsentant for »Bureau Veritas« for Sortehavet og Middelhavet. I 1868 startede han et skibsværft i Nikolajevsk, hvor han døde 1872. Hans datter, *Sofie Amalie*, (f. i Sæby 1845, † i Hull 1904) blev i 1864 gift med skibsfører *Christen Julius Klitgaard* fra Blokhus i Vendsyssel.

Jens Larssen, der ogsaa var gaaet til søs, blev efter i en aarrække at have sejlet som skibsfører paa Kinakysten, vicekonsul i Riga, senere i Malmö. Han var fader til den senere skuespillerinde *Oda Nielsen* (gift med skuespiller og sceneinstruktør *Martinius Nielsen*) — bedst kendt under navnet »Fru Oda«. Hun var født i 1851 om bord i faderens skib, briggen MOLODEZ, i Libaus havn, † 1936.

En fjerde broder var *Peter Johan Larssen*, og han er hovedpersonen i denne skildring, hvor han før nemheds skyld nu og da vil blive betegnet som *P. J.**)

Efter konfirmationen i 1836 hjalp *P. J.* faderen i købmandshandelen, men i efteraaret 1838 fik han sit brændende ønske om at komme til søs opfyldt, idet han kom ud som kok med en gammel »raadden« brigg DRONNING MARIE af København. De var da 3 brødre med samme skib. Paa rejsen hjem fra Lissabon var den gamle skude nær ved at gaa til paa grund af lækage. *P. J.* kom derpaa i langfart med barkskibet PRØVESTEN af København i et par aar, men blev saa kaldt hjem, da familien mente det var nødvendigt, at han assisterede faderen i handelsvirksomheden, og han gav da af pligtfølelse afkald paa det frie sømandsliv, som passede ham så godt.

I efteraaret 1847 overtog han og den 4 aar yngre broder

*) Fornavnenes rækkefølge synes ret vilkaarlig og meget forvirrende. Gravstenen udviser: *P. J.* — og saadan underskrev han sig selv hyppigst, men to steder ses dog underskriften: *Johan P. Larssen* (side 50 og 126). I officielle skrivelser o. l. er i regelen benyttet rækkefølgen: *J. P. L.*, i breve o. l. ses nogen skrive *Peter Larssen*, andre *Johan Larssen*, ligesom formen *Larsen* ogsaa forekommer. I familien kendes han kun som »Onkel Peter« og i nærværende arbejde er brugt formen *P. J.*, i alle citater dog den heri forekommende form.

Lars købmandshandelen og samtidig afløste han faderen som lodsoldermand i Sæby.

Kendskabet til *P. J.*s ungdomsaar og til hans deltagelse som kanonbaadschef i Krigen 1848—49—50 stammer fra en samling tætfyldte, med sirlig skrift prentede erindringer, fremsat i fortælleform, som om en udgivelse heraf havde været paatænkt. Der tales heri om en familie i en lille østjysk købstad (Sæby), nemlig den Larssenske, og den lille samling af tætskrevne, blaa kvartark findes i et chartek i Det kgl. Biblioteks haandskriftsamling i København sammen med kaptajn *P. J. Larssens* rejseskildringer fra 1865—66.

Indledningsvis fortælles der om en ung købmand i den lille by (*P. J.* selv), der straks ved »Slavekrigen«s udbrud i foråret 1848 meldte sig til og blev befalingsmand ved den i samme anledning i Sæby oprettede frivillige borgervæbning. Nogen aktiv indsats kom denne i stor hast og af frygt sammenskrabede, slet bevæbnede og ganske uøvede væbning dog ikke til at yde. »Slavekrigen« var i sig selv kun udslaget af en sværm af upaalidelige og fantastiske rygter, der fejede op gennem den jyske halvø straks ved oprørets udbrud i 1848.

Det berettes endvidere, at købmandens brødre (*Jens* og *Lars*), der var sejlet med havre til Flensborg, havde sendt sluppen hjem med en last tagsten. En hest skulle sendes til Fredericia, da *Lars* agtede at indtræde i Herregaardsskytternes Korps, og samtidig ville *Jens* søge at faa tjeneste i Marinen. De opfordrede deres brøder, købmanden, til at følge deres eksempel, og snart efter kom der brev om, at *Jens* havde faaet tjeneste om bord i lieutenant *Rothes* kanonjolle (Nr. 2).

Den unge købmand fik nu blod paa tanden.

Han havde som før nævnt været til søs i et par aar, og i 1847 var han blevet antaget som lodsoldermand ved Sæby lodseri med bestalling hertil fra det jyske overlodsdistrikt af 30/11 s. a. Samtidig havde han virket som købmand uden borgerskab i Sæby i forbindelse med faderens handelsvirksomhed her. Han fik nu en god ven til at bestyre forretnin-

gen og drog selv til København, hvor han i det nyoprettede Marineministerium søgte permission fra sin lodstjeneste for at komme til at tjene i Orlogsflaaden.

2. KRIGSDELTAGELSE 1848.

I april maaned 1848 antoges han som aspirant paa Marinens skole til uddannelse af maanedslieutenanter*) og kvartermestre, som frekventeredes af styrmænd og skippere, der havde meldt sig til frivillig tjeneste.

P. J. beretter om den store travlhed, der herskede paa Nyholm**). I Søartilleriets eksercerhus blev der arbejdet med ladeøvelser for kanoner afvekslende med huggert- og geværeksercits, og han havde her god nytte af sin lærdom i vaabenbrug fra Borgervæbningen i Sæby, saaledes at han snart blev en af de dygtigste. Det nævnes ogsaa, hvorledes skolens elever blev øvet i skarpskydning fra en kanonjolle i Sundet under undertøjmesterens ledelse.

Den 7/5 1848 blev *Peter Johan Larssen* udnævnt til maanedslieutenant, og i »Calender for den kgl. danske Søetat for 1848« er han opført som den niende i rækkefølgen. Den 10. i samme maaned blev han beordret til tjeneste paa batteriet TREKRONER, hvor man samlede kanonbaade, kanonjoller og andre mindre krigsfartøjer, og efterhaanden som de forskellige enheder var klargjorte, blev de sendt til krigsskuepladsen: de østslesvigske farvande. Den 14. maj afgik saaledes Bombekanonchaloup Nr. 13 med maanedslieutenant *Larssen* som chef.

Bombekanonchaloup Nr. 13 var bygget paa Nyholm 1839 og armeret med 1 stk. 60-punds bombekanon, 1 stk. 24-punds kanon og 4 stk. 4-punds haubitsere. Besætningen var paa 62 mand. Nr.

*) Maanedslieutenant — indtil 1864 betegnelsen for Flaadens reserveofficerer — de var ansat maanedsviis modsat »aars-tienerne«.

**) Saaledes betegnedes paa den tid det nuværende »Holmen«, hvori *Nyholm* indgaar som den nordligste ø, i modsætning til *Gammelholm*, som den gang hørte til Flaadens domæne.

Bombekanonchaloup fra Trearskrigen.

Tegning af Eckerberg, Handels- og Søfartsmuseet, København

13 var atter udrustet i 1849 og i 1850 med station paa Slesvigs vestkyst. I 1870 udgik den af roflotillen og blev i 1873 omdannet til lasteptram til brug for Orlogsværftet.

I de førnævnte erindringer, hvis titel er: »Billeder af Livet i Krigsaarene 1848—49—50«, er optegnelserne fra disse *P. J.s* første kanonbaadsdage ikke altid helt overensstemmende med oplysningerne fra sømilitære kilder, men de førstnævnte er jo ogsaa fremsat i en mere underholdende fortælleform, dog, sammenholdt giver begge kilder et godt billede af de mindre maritime enheders virke og arbejdsforhold i krigens første dage.

Naar der f. eks. i disse krigserindringer omtales, at kanonbaadene sammen med fregatten HAVFRUEN den 4/4 i Egersund kom i kamp med fjendtlige landbatterier og bragte disse til tavshed, saa er det broderen *Jens'* oplevelser i forbindelse med en sammenblanding af begivenhederne i 1848 og 1849. Han var som tidligere nævnt først med Kanonjolle Nr. 2 under lieutenant Rothe, som netop var med i ildkamp her, medens *P. J.s* Kanonchaloup Nr. 13 først kom til krigsskuepladsen medio maj 1848. Optakten til »Erindringerne« er broderen *Jens'* oplevelser, og den gode forfatter har baade her og senere svært ved at skille de to brødres krigsdeltagelse ud fra hinanden.

Gennem kanonbaadenes officielle krigsdagbøger har det dog været muligt saa nogenlunde at udskille de forskellige omtalte hændelser og datoerne herfor.

Jens Larssen kom dog snart efter om bord i orlogsdampskibet *GEISER* og traf herfra — under ganske særlige omstændigheder — sammen med den ældre broder *Gyntelberg Abel* (se herom i tillæg A.).

»Billederne« fra Treaarskrigen indledes med nedenstaaende lille vers:

*Aar 48-kanonernes vilde Torden,
Henruller over Danmarks Strand,
Hver Mand nu til Soldat er vorden,
Hver Yngling vorden er til Mand.*

I Rigsarkivets samling af skibsjournaler foreligger en saadan fra *Bombekanonchaloup Nr. 13* for krigsaaret 1848. Den er ført i et almindeligt stilhæfte og affattet i en mere fortællende form, enkelte steder er vind- og vejrforhold anført, andre steder er feltraabet føjet til, men den gamle skrift er næsten ulæselig, dels er den skrevet ret skødesløst, dels er blakket meget afbleget paa det gulfede papir.

Af denne journal fremgaar, at *Kanonchalouperne* Nr. 12 og 13 blev slæbt til Sønderborg af H/S *CAROLINE AMALIE* og indsat i patruljetjenesten i Alssund og Alsfjord.

Naar kanonbaadene ikke var paa post — eller station — var nogle af mandskabet i land, dels til geværeksercits eller andre vaabenøvelser, dels for at samle brænde og tørv eller arbejde paa forskansninger o. l. Da der i disse smaa, aabne krigsfartøjer var meget daarlige underbringelsesforhold for besætningerne, som ofte maatte sove under aaben himmel, højst med et sejl over sig, var det kun naturligt, at man søgte indkvartering i land. Ved Arnkilsøre indrettede man sig med selvbyggede hytter, ja, endog med smaahaver og blomsteranlæg udenom, saaledes at stedet her til sidst fik betegnelsen: »Søværnets Anlæg ved Arnkilsøre«.

P. J. var flere gange i land paa Barsø. Befolkningen her var meget dansksindet, hvorfor der efterhaanden samledes

mange flygtninge fra fastlandet, hvor Slesvig-Holstenerne søgte at »presse« folk til oprørshæren — senere var man ogsaa bange for en fjendtlig overgang til »Baarsøe«, som *Larssen* skriver, da der blev samlet mange fartøjer i Genne-fjord.

En enkelt gang naar *P. J.* med *Nr. 13* helt op til Aarø-sund i følge med kommandojagten NEPTUN; her ser han for første gang det fjendtlige flag, der er hejst over færge-gaarden; et lille rids af dette blaa-rød-hvide flag er journa-lens eneste illustration.

Fra kanonbaadenes forskellige ankerpladser ved Stegsvig, Hardeshøj, Arnkilsøre, paa Augustenborg Fjord, ja, helt nede fra Sønderborg sendes jævnligt smaa joller med 6—7 mands besætning paa patrulje ind langs den af fjenden besatte kyst, hvor man fik god kontakt med beboerne og derigennem skaffede sig mange betydningsfulde efterretnin-ger. Kanonbaadene sejlede, roede eller blev slæbt rundt til de forskellige stationer, hvorfra der besattes faste udkigs-poster paa Als med 6—7 pistol- og huggertbevæbnede gaster, som desuden medførte »... 2 Geværer med Bajonet...«

I det hele taget var der en meget virksom trafik af dan-ske orlogsfartøjer af alle arter i det snævre farvand. Senere paa aaret finder man *Nr. 13* i Høruphav, hvor der blev holdt skydeøvelser, og derefter blev mandskabet afgivet til arbejde i land »... ved Broen...«; allerede i dette krigs-aar var stedet her et vigtigt transportknudepunkt, men op-holdet har sikkert ikke været lysteligt, da skibsjournalen nu næsten daglig udviser: »... Regnbyger, Taage eller Dis...«

En beskrivelse fra den tid nævner lieutenant *P. J. Lar-sen* som en velproportioneret mand med en rank holdning, i aarene omkring 1864 med stærkt brunt haar og skæg — og senere med et stort fuldskæg. Hans noget dybtliggende øjne under den høje pande, der var gennemskaaret af to dybe furer, gav ham et trist, næsten skummelt udtryk, der kunne tyde paa en energisk og bestemt karakter.

Den flere aar yngre broder *Jens* lignede ham meget, men der hvilede ingen sky over hans pande.

I »Krigserindringerne« fortælles om, hvorledes denne broder under opholdet ved Arnkilsøre kom til tjeneste om bord i Kanonchaloup Nr. 13. Herfra landsattes han en gang for at skaffe oplysninger fra det af fjenden besatte land, hvorpaa han blev taget om bord igen; det var lykkedes ham at skaffe kanonbaaden en god »observatør« i en skolelærersøn fra Blans.

Ved hjælp af kanonbaadenes joller blev forskellige personer sat over Alssund fra Jyllandssiden. Da Nr. 13's jolle en nat har faaet to mand om bord og afleveret dem i det forbi-passerende orlogsdampskib SKIRNER, kom der bud fra »observatøren« om, at de to mænd var fjendens vigtigste spioner. Resolut letter *Larssen* omgaaende med sin kanonbaad og roer til Arnkilsøre, hvor SKIRNER var ankret for at komplimentere krigsministeren, der var paa inspektion her, og man naaede at faa anholdt de to spioner, inden de slap i land paa Als.

Løvrigt berettes om et hyggeligt samvær med den venligt-sindede befolkning paa Als og med Hærens officerer paa øen. *P. J.* stifter saaledes venskab med den daværende artillerilieutenant *G. Hagerup*, som han jævnligt træffer sammen med i de paafølgende krigsaar, bl. a. paa Fehmern i 1850 og igen paa Als i 1864.

Den 15/9 blev en del af kanonbaadene samlet til ankers paa Sønderborg Rhed. Alt blev spulet, skrubbet og pudset og de smukke orlogsflag vajede for en let brise, da Kongen — hilst med salut og hurraraab — under inspektionen gik fra baad til baad for til sidst at lade sig sætte over til kongeskibet ÆGIR, som derpaa med kongeflaget i top stod havnen ud under fornyet kanonsalut.

Hen paa efteraaret ophørte fjendtlighederne, og den 27/10 afgik H/S CHRISTIAN VIII med kanonbaadene Nr. 6, 8, 10 og 13 paa slæb mod København. Turen tog dog tid med bugseringen af de 4 tunge kanonfartøjer, og man ankrede for natten ved Avernakø, Agersø og Jungshoved samt endelig den 31. paa Københavns Rhed. Den paafølgende dag roedes op gennem havnen til Christiansholm,

som den gang endnu tilhørte Marinen. Kanonerne bragtes i land og ammunitionen blev afleveret til Søartilleriet, hvorefter baadene blev rigget af, saaledes at kommandoen kunne stryges den 3. november.

Af de officielle meddelelser fremgaar, at »... Capitain *Krenchel* den 10/11 beordredes til at overtage Inspections-Commandoen af Fregatten FYLLA som Qvarterskib for Indrullerede, bestemte til Arbejde paa Holmen i den forestaaende Vinter, og Maanedslieutenanterene *Rothe*, *Winding*, *Larsen*, *Rydahl* m. fl. tourvis at forrette Inspektions-tjeneste derombord...«

Fregatten FYLLA — 1816—52 — kom aldrig ud at sejle, men blev i 1848 og 49 benyttet som logiskib for værnepligtige, i 1849—50 for krigsfanger, i 1853 solgt til Hamborg.

Denne vintertjeneste kan næppe have været særlig omfattende og streng, idet *P. J.* herudover maa have benyttet tiden til at studere navigation m. m., for ifølge Københavns Navigationskoles eksamensprotokol har »... Maanedslieutenant og Lodsoldermand i Sæby, *Peter Larsen*, f. i Sæby, 26 Aar gl. og Søn af Købmand *Peter Jacob Larsen*, den 3/3 1849 bestaaet Breddeeksamen*)...«

P. J. var den første elev, som navigationslærer *C. Schwartz* dimitterede. Han havde læst 1 time hver 2. dag i 3 maa-neder og herfor betalt 24 sk. i timen. Hans samlede udgift til dette studium havde inclusive rengøring af skolelokalet kostet ialt 13 $\frac{1}{3}$ rigsdaler.

Fra vintertjenesten i FYLLA har *P. J.* i erindringerne beskrevet en afstraffelse med tamp efter den gamle metode. Han beretter, hvorledes skibschefen i fuld uniform med trekantet hat, sabel og ordener traadte frem foran det til parade opstillede mandskab og oplæste straffen for en orlogsgast, der var gaaet i land uden tilladelse og senere vendt tilbage i beruset tilstand, en forseelse, der blev vurderet til 15 slag tamp.

Delinkventen blev derpaa surret til gangspillet og to underofficerer lod nu slagene regne ned over den rystende

*) Den dengang gængse betegnelse for styrmandseksamen.

og jamrende synders rygstykker, medens hans kammerater, blege og ophidsede, maatte overvære dette makabre skuespil.

Efter at de første 5 slag var faldet, blev eksekutionen standset paa et tegn fra chefen, som nu i sin magtfuldkommenhed udtalte, at hvis alle kammeraterne ville gaa i forbøn — hvad de selvfølgelig gjorde — saa ville han lade naade gaa for ret for denne gang og eftergive de resterende slag. Besætningen tiltraadte enstemmigt dette »ædelmodige« tilbud, hvorefter synderen blev løsladt og paa sine knæ takkede chefen for naadig straf —

Et mørkt tidsbillede, som dog kun ligger lidt over 100 aar tilbage —

3. KRIGSDELTAGELSE OG MIDDELHAVS- REJSEN 1849.

Den 6/3 1849 blev maanedslieutenant *Larssen* beordret til tjeneste ved 2. Kanonbaadsdivision, hvor han den 16/3 fik kommandoen over *Bombekanonchaloup Nr. 11*.

Nr. 11 var bygget paa Nyholm i 1838 og det var første gang den var udrustet. Den var ligeledes under kommando i 1850. I 1870 udgik den af roflotillen og blev 3 aar efter forandret til takkeladspram til Orlogsværftets brug. Armering og besætning som Nr. 13.

Kanonbaadene blev udlagt i TREKRONERs havn i de første dage af marts maaned. Maanedslieutenanternes antal var blevet forøget med nogle skippere og styrmænd, der i vinterens løb havde gennemgaaet en artilleri-uddannelse. Inden afgang til krigsskuepladsen blev der afholdt evolutionsovelser med kanonbaadene mellem TREKRONER og »Flaadens Leje«, men vejret var koldt og blæsende med hagl- og ruskvejr, saa besætningerne i de aabne rofartøjer var glade for det varme uldtøj, som i vinterens løb var forarbejdet af københavnske damer.

Skibsdagbogen for Bombekanonchaloup Nr. 11 for krigsaaret 1849 er væsentlig forskellig fra Nr. 13's, den er indstreget som de reglementerede journaler med etmaalsskifte tværs over arkene, saaledes som man brugte det inden vor

tids døgnregning fra midnat til midnat. Det er et tydeligt bevis for resultatet af *P. J.*s styrmandseksamen, som han havde læst til og taget vinteren 1848—49.

Det er dog mærkværdigt, at der bagest i denne bog er ført journal for Kanonchaloup Nr. 23 i 1850—51, men grunden hertil maa formodes at være, at det er en privat anskaffet bog, og saa har sparsommeligheden gjort sig gældende.

Den 17/3 overførtes 2. Kanonbaadsdivision via Sønderborg til Augustenborg Fjord, hvor Marinens lastdrager, barkskibet GAMMELHOLM laa som logis- og depotskib. Kanonbaadene var forøjede ved »Kongebroen«, medens mandskabet var beskæftiget med udlosning af barken.

Kanonchaloup Nr. 11 deltog i rekognosceringen paa Flensborg Fjord sammen med fregatten HAVFRUEN*) og i kampene den 3. og 4. april mod fjendtlige landbatterier ved Egersund, disse blev senere demolerede af de danske orlogsgaster. Som altid var *P. J.* meget haard og kritisk i sine domme, her var han især utilfreds med fregattens indsats.

2. Kanonbaadsdivision blev derpaa forlagt til Lille Bælt, hvor 4 kanonchaloupper, deriblandt Nr. 11, sammen med capitain *Krenchels* kommandofartøj, kutteren LOLLAND, fik station i Fænosund.

Ud paa aftenen den 22/4 fandt der en større militær overskibning sted fra Middelfart og Kongebroen til Snoghøj, bl. a. af Batteriet Marcussen med alle dets køretøjer og heste. 2 af kanonbaadene — heriblandt Nr. 11 — der havde assisteret ved denne overskibning, gik samme aften op og ankrede i Gudsøvig. I dagningen blev der udstillet observationsposter i land ved Drejens Odde og kanonbaadenes besætninger ventede nu spændt paa at assistere landsoldaterne i kampen mod fjenden, der stod paa højderne omkring Kolding.

Og herom skrives der i »Erindringerne«:

»Divisionschefen, Capitain *Krenchel*, gav Ordre om at roe op til Kolding og roede selv i Forvejen i en 8-Aares

*) Se side 16.

Chaloup. Ved Kanonbaadenes Ankomst var Fjenden drevet saa langt tilbage, at han havde placeret sine Kanoner paa Høiderne Syd for Byen. Kanonbaadene var roet saa tæt op til Batteriet, som de kunde komme og forsøgte nogle Prøveskud, men Distancen var for stor og de holdt derfor inde.

Divisionschefen kom roende ud til dem raabende:

»Hvorfor Fanden skyder De ikke?«

»Fordi Distancen er for stor —«

»Aah, Sludder, skyd —«

Vi havde prøvet med begge Kanoner, saavel med Bomber som Kugler og fuld Ladning, men rakkede dog paa meget nær ikke op.

»For Fanden, hvad ligger I her for, skyd som befalet, skyd alt hvad I kan —«
og saa roede han bort igen.

Denne unyttige Skydning var lige fløv for Ven og Fjende — det viste sig tydelig nok deraf: at Fjendens Projektiler uagtet den betydelige Højde, hvorfra de udsendtes, dog ikke paa flere Hundrede Alen nær naaede ud mod Baadene —«

Da et andet fjendtligt batteri imidlertid havde beskudt kanonbaadene og gjorde mine til at indtage en stilling længere mod øst, hvorfra det kunne genere kanonfartøjernes retræte, blev disse trukket tilbage, men de kunne efter *P. J.*s formening have været udnyttet bedre.

Divisionschefen gav krudtet skylden, men *P. J.* oplyste, at senere forsøg ikke var sammenstemmende med chefens rapport.*)

Den 3/5 kæmpedes der atter nord for Kolding, og 4 dage senere blev Fredericia Fæstning indesluttet.

»... Under Aften den Dag saas en Jolle langs Kysten komme henimod Gudsøvig, undertiden liggende til Land i kort Tid, medens en Søofficer, der styrede den, gjorde et

*) I en artikel »Et Par Ord om Kanonbaadene—« af Capitain Krenchel i *Nyt Archiv for Søvæsenet*, 1849, fremsættes ved omtalen af kampen paa Koldingfjord en anke over »det danske Krud —«, hvilket afstedkom en omfattende diskussion i tidsskriftets aargange 1849 og 1850, som i høj grad gik forfatteren (Krenchel) imod.

kort Løb i Land med sin Kikkert, efter at have gentaget sig flere Gange tilsyneladende uden Tilfredsstillelse for ham, drejer han atter hurtigt ind mod Kysten, hvor han tydeligt nok saa enkelte Soldater, men ved hans Ankomst vare de forsvundne. Han springer nu rask i Land og raaber: »Hvor blev de danske Soldater af, kom frem« — Endelig kommer der en Karl forsigtig luskende frem, af hvem han hørte, at han sammen med to Kammerater havde været bange for Jollen og derfor skjult sig bag en nærliggende Høj. De vare confuse og forvirrede af 6te Reservebatt., som tilvisse gjorde en daarlig og ynkværdig Figur af den tapre Landsoldat, de vare kommet væk fra deres Batallion, men var nu glade over ikke at være faldet i Fjendens Hænder.

Umiddelbart efter at Jollen var stødt fra Land kom et fjendtligt Halvbatteri jagende over Marken mod Bæltet, samtidig med at HERTHA med 3 Kanonbaade paa Slæb løb syd fra ind fra Lille Bælt. Saa hurtigt som 4 øvede Jollerøere kunde bringe Baaden frem gennem Vandet roede Løjtnanten nu ombord til Capt. Krenchel for at meddele ham Fjendens Fremrykning og bede om Tilladelse til at gaae ind i Bugten med sin Kanonbaad, der frembød en ganske udmærket Position, til derfra at flankere Fjenden. Han stod som paa Naale, da hvert Minut kunde være af uberegnelig Betydning, og da Fjenden nu aabnede sin Ild mod HERTHA og Kanonbaadene fra en flad Mark, hvor han kunde beskydes i Flanken paa nært Hold med Kardætsker og Skraa og HERTHA mindskede Farten for at optage Kampen, forelagde han saa indtrængende som Respekten for hans strenge Chef tilstedede, at han dog nu naaede at ile sin Kammerat til Undsætning.

Men han fik atter at føle, den underordnedes sørgelige og harmelige Lod, idet Capitainen, der først holdt ham hen ved at lade ham give en vidtløftig Forklaring over de tre Infanterister, han havde bragt, derpaa indbød ham til Frokostbordet — og først derefter lettede LOLLAND og gik langsomt under Sejl —.

Bombekanonchaloup Nr. 11 blev dog snart overført til 1.

Kanonbaadsdivision, hvor capitainlieutenant *J. F. G. van Dockum* var chef, og stationeret ud for Fredericia. Kun enkelte gange, naar den fjendtlige ild var for stærk, trak den sig i læ af Fæno.

Kanonbaadenes officerer holdt til hos lieutenanterne *Sass* og *Holst* i Strib-batteriet, til hvis opbygning baadenes mandskaber havde været afgivet som arbejdskommandoer. I omtalen heraf tegner *P. J.* nogle karakteristiske billeder af sine nærmeste kammerater: Lieutenant *Stage*, der var op i fyrrerne og tjente pr. honnør og hvis rolige og fornuftige formaninger, advarsler og raad næppe nød den paaskønnelse hos hans yngre kammerater, som han havde ventet sig.

»Den lille Viking«, som lieutenant *H. Rothe* blev kaldt, kunne til tider være noget trættende paa grund af sin ustandselige talestrøm, men de, der kendte ham, bar over hermed, for hans mange gode egenskabers skyld, og de vidste, at han var en modig mand.

Larsen nævner ogsaa lægen ved Kanonbaadsdivisionen, dr. *Engelsted*, og hans ofte sarkastiske smil og spydige bemærkninger, som kunne standse capitain *Krenchel* i hans stortalenhed. Den sidstnævnte stod ikke i særlig høj kurs hos den særdeles aktive maanedslieutenant.

Den 13/5 fandt der et udfald sted fra Fredericias fæstningsporte for at man kunne komme til kundskab om de fjendtlige værkers nøjagtige beliggenhed og om muligt ødelægge dem*).

Det lykkedes dog ikke ved dette udfald at faa sløjffet de paabegyndte værker, fordi en paatænkt omgaaende bevægelse blev for langsom og derved kun ufuldstændig udført — »under Styrkernes Tilbagetrækning blev venstre Fløj dækket virksomt af Kanonbaadene i Møllebugten«.**)

Om denne rekognoscering hedder det i Generalstabens værk om den dansk-tydske Krig 1848—50, II, side 756:

»... I det danske Hovedkvarter havde man besluttet, at der den 13de ved Dag gry skulde foretages en større Rekognoscering fra Fæstningen for om muligt at komme til Vished

*) Vaupel, s. 226.

**) Bauditz, s. 196.

om Fjendens Styrke og Stilling og derved opdage, om der var Sandsynlighed for, at det var hans Hensigt at ville gaae offensivt frem mod Fæstningen . . .

... 2 Kanonbaade befalede stationeret N. for Fæstningen, 2 i Møllebugten, og saavel disse som Batteriet paa Strib erholdt Ordre til at understøtte Troppernes Bevægelser . . .«

Det angives andetsteds, at P. J. foran Fredericia vekslede over 200 skud med fjenden (?)*), at han dog med sin kanonchaloup har været meget aktiv, fremgaar af den efterfølgende skrivelse fra den senere sejrherre fra Fredericiaslaget 6/7 1849, generalmajor *Frederik Bülow* til chefen for Kanonbaadsdivisionen i Lille Bælt:

Afskrift.

Nørrejydske Armegruppe.
Vejlbye pr. Middelfart
den 14 Maie 1849.

Under den igaar stedfundne Recognoscering fandt de 2de Kanonchalouper, som var stationerede i Møllebugten, Lejlighed til paa virksom Skuddistance at beskyde Fjenden. Da denne Lejlighed benyttedes med Iver og Dygtighed, og det er observeret, at Skuddene med en omhyggelig Retning i det hele tilføjede Fjenden, som imod Chalouperne opkjørte 2de Kanoner, der dog hurtigt igen fordrevedes ved Baadenes og Landbatteriernes forenede Ild, et forholdsvis betydeligt Tab, saa er det mig kjært at kunne bede Hr. Kapitainen om at tilkendegive Kapitain Stage og Lieutenant Larssen min Paaskønnelse af denne deres virksomme Assistance.

Bülow,
Generalmajor.

Til
Hr. Kapitain Krenchel.

I »Krigserindringerne« lyder *Larssens* egen beretning om dagens kampe saaledes:

». . . Søndag den 13de Mai herskede der ved Midnatstid usædvanlig Røre inde i Fæstningen og snart stod den ny-ligen saa uordentlige, myldrende Masse i lange sluttede Glededer, klar til paa Ordet Marsch, at drage ud til blodig Kampleeg. Det var en af hine stille, smukke Sommernætter, som man vel kun sjelden, men dog undertiden kan have,

*) Thagaard, s. 190.

her i vort høie Nord paa den Tid af Aaret: ikke en Vind rørte sig, Taagen laa lavt hen over Eng og Mose, paa høiere-liggende Steder var Luften reen og klar, ja, det var næsten en Sydlandshimmel, der den Nat med sin blaa Pragt hvelvede sig over Skovene — Nu høres enkelte Geværskud, der snart efterfølges af hele Salver og de Tusinde smaa Ildsvælg ses tydeligt i den klare Nat. Hurraraab ledsager Skydningen, hvoraf man mærker, at vor tapre Landsoldat trænger Fjenden rask tilbage, der ei har været forberedt paa dette tidlige Morgenbesøg af Fremmede.

Mørket begynder at svinde for Dagens Herre, der nærmer sig sin Opgang i Øst og stiller Egnen til Skue for Ven og Fjende.

Fra Thaulov og Erritsøe trengte svære fjendtlige Masser nu hurtigt frem til Forstærkning for deres vigende Kammerater, men stoppes snart i deres hurtige Fremrykning, en kort Standsning gaar forud for et ilsomt Tilbagetog. Grunden til denne pludselige Forandring i Situationen hidrører fra de Bomber, som to Kanonbaade, der ligger tæt under Land, saa hurtigt som de kan lade deres 60-pundige Kanoner, sende ind imod Dem over Hovederne paa vore egne fremrykkende Tropper.

En fjendtlig Colonne rykker nu frem forbi Sandal, for langs Chausseen at omgaae vore helt fremrykkede Tropper, men det blev kun et kort og meget kostbart Forsøg: tæt under Kanonbaadenes Ildsvælg, der nu udspyer Kardætsker og Skraa blandt de tætte Rækker, der formelig faldt som Fluer, søgte han jo selv denne Modtagelse, der gav ham saa grundig en Paamindelse om ei at komme Søen for nær, hvorfor han trak sig ilsomt tilbage, hvor han kom fra.

Vore Tropper, der nu havde udført det dem stillede Hverv: at drive Fjenden længere tilbage og sløjfe hans paa-begyndte Batterier, trak sig nu tilbage ind i Fæstningen.

Fjenden, opbragt og harmfuld over den betydelige Skade de to Kanonbaade havde forvoldt ham, kom nu jagende ned fra Erritsøe mod Sandalspynt med to Kanoner — Bravo,

nu faae vi da en Ligemand at slaaes med — dette har jo hidtil kun været at spille Skolemester, raaber Løjtnant Larsen over til sin Kammerat, hans Glæde skulle imidlertid snart forstyrres, idet Capt. Sommer, hvem de to Baade dengang vare underlagte, signalerede fra HERTHA til Baadene:

»Træk Eder hurtig tilbage« —

Vi ville forskaane vore Læsere for den unge Mand's Monolog i Anledning af denne Opdagelse, der satte ham i den pinlige Situation: en Strid mellem Pligt og Ære.

Høist nødig ville han forsumme den Første — men svigte den Sidste maatte han dog fremfor Alt ikke.

Løjtnant Stage paamindede ham, idet han roede bort, at følge med, men han kunne ikke forlade Posten uden først at have bragt de ankomne Fremmede sin Velkomsthilsen.

Pludselig udraaber han:

»Fortræffelig — Lykken er med os, giv Dem god Tid, Kanoner, det have nu ingen Hast. Signalet gjælder ikke os, det er ikke vort Kjendingssignal han har oppe. Nu Folk, viis nu at I hører hjemme ombord i Nr. 11, blot ganske rolig, saa skal vi snart expidere den Karl, og I skal tjene Eder en Extrasnaps tillykke paa hans Reise —«

Kanonerne vare nu fraspændte og aabnede Ilden mod Baaden, den første Granat fra denne var en Smule for lav, den Næste derimod slog ned og sprang midt i Batteriet, to Heste blev skudte og der opstod en complet Forstyrrelse. Strib Batterie og Oldenborg Bastion rettede nu ogsaa deres Ild mod disse Kanoner, saa de kom om mulig endnu hurtigere bort end frem, ledsaget af et rungende Hurra fra Kanonbaaden, der betragtede sig som Seirherre af Valpladsen, blev liggende og sendte endnu nogle Hilsner, varme og kraftige op imellem det fjendtlige Infanterie, der igen begyndte at vise sig paatrængende.

Capt. Sommer kommer nu roende tilborde, han staar med smilende Ansigt, men Haanden truende hævet, og siger idet han ligger an ved Baaden:

»Larssen, Larssen — Signalet?«

Denne, der havde ventet sig slig Tiltale, modtog ham med sit Kjendingssignal i den ene Haand, og opslaaet Signalbog i den Anden. Denne vakre Mand var jo snart tilfredsstillet, da alt var gaaet saa godt, og Løjtnanten jo virkelig var i sin gode Ret, Feiltagelsen med Signalet var jo Captainens og ikke hans Skyld.

General Bylov tøvede ikke med at betale sin Gjæld til Marinen, alt næste Dag indløb der en meget anerkjendende Skrivelse fra den kommanderende General, der blev communiceret af Capt. Krenchel, hvori han takker for den væsentlige Assistance Kanonbaadene Stage og Larssen havde ydet Armeen ved Udfaldet fra Fæstningen Dagen før —«

En dag (4/6) kom et dampskib op sydfra gennem Lille Bælt med engelsk orlogsflag paa stortoppen. Kanonbaaden ved Fredericia gjorde straks »Klart Skib«, da det fjendtlige »Christianslundsbatteri« (ogsaa kaldet »Teglværksbatteriet«) skød paa hvert skib, der af strømmen blev ført op i Møllebugten, selv om det førte norsk eller svensk flag. Næppe heller kom det engelske skib inden for batteriets skudvidde, før røgen bølgede fra et affyret skud. Men om bord i kanonbaaden var sigtet taget, kanoneren stod med aftrækkerne i haanden og der blev i samme øjeblik kommanderet »Fyr« — hvorpaa de to projektiler passerede hinanden i luften. Fra det engelske skib sendtes der kanonbaaden et rungende hurra, og kort efter kom lieutenant, greve *Holck* roende over til kanonbaaden for fra chefen for H.M.S. *HECICATE* at bringe maanedslieutenant *Larssen* en hilsen og tak for den saa hurtigt ydede assistance.

Ogsaa de vanskelige overskibningsforhold for Fredericias civile befolkning, som maatte rømme byen, omtales af *P. J.*, der med sin baad var stillet under kommando af fæstningens kommandant, oberst *Lunding*. Denne havde forelsket sig i en særlig udsat post i Fredericias forsvar: blokhuset paa dæmningen for Snoghøjvejen, (af besætningen i fæstningen kaldet for »Lundings Lyst«).

Da der en dag kom bud til kanonbaadschefen om, at kommandanten ønskede at tale med ham, gav *Larssen* sig til at

søge ham, og da det blev oplyst, at obersten var ude i blokhuset, traskede *P. J.* ganske uanfægtet af fjendens kugleregn derud. Her modtoges han af Lunding med tilraabet: »Kom dog ned, Mand, ved De ikke, at vi have anlagt Løbegrave til Dækning, Fjenden har været overmaade galant mod Dem«. Hertil oplyste *P. J.*, at han nok havde set soldaterne krybe halvt i læ, naar de færdedes mellem fæstningen og blokhuset, men han ville for standens skyld ikke komme halvt krybende derud. Han mente, at han lige saa godt som at gaa i løbegraven med hoved og bryst blottet, kunne gaa lige ud ad landevejen paa dæmningen.

Efter blokhusets brand besatte fjenden den halve dæmning, hvorfor oberst Lunding gav kanonbaaden ordre til at fordrive de fjendtlige styrker og om muligt at søge de paa-begyndte værker sløjft. Dette besværliggjordes af »Christianslundsbatteriet«, men efter at dette havde faaet demoleret 1 kanon, roede *P. J.* med Nr. 11 til Strib for at hente mere ammunition og assistance. Det blev maanedslieutenant *Holst*, der med sin kanonbaad (Nr. 7) kom ham til hjælp, og som *P. J.* skrev: »... nu faar *Holst*, der i det civile Liv er Skuespiller ved Det kgl. Teater, Lejlighed til paa en anden og mere drastisk Maade end sædvanlig at give Rollen som Kriger ...«

Det berettes ogsaa, at vor ven en dag, da kanonbaaden laa ved Strib for at fylde vand og brænde, var gaaet ud til Røjlemagle bro for at se paa det liv, der rørte sig her, hvor tropperne blev udskibet til Fredericia. Blandt landsoldaterne her traf han en gammel bekendt og tilbød at sætte ham over med kanonbaadens jolle, hvorfor de gik tilbage til Stribbatteriet. Herfra saa de jollen — hver kanonbaad var udrustet med en lille, norsk pram — ro over mod fæstningen. *Larssen* prajede af al kraft til jollen om at vende om — men fik til svar, at den havde den kommanderende general om bord for at sætte ham over.

Ind imellem sine oplevelser — der som tidligere nævnt hovedsagelig fremsættes som en ung sømands krigsoplevelser — giver *P. J.* til tider ogsaa luft for sine ofte ret skarpe

og kritiske betragtninger om mange forskellige forhold, bl.a. ogsaa det meget prekære spørgsmaal om Marinens stilling til de under krigen tjenstgørende maanedslieutenanter.

Han skriver saaledes:

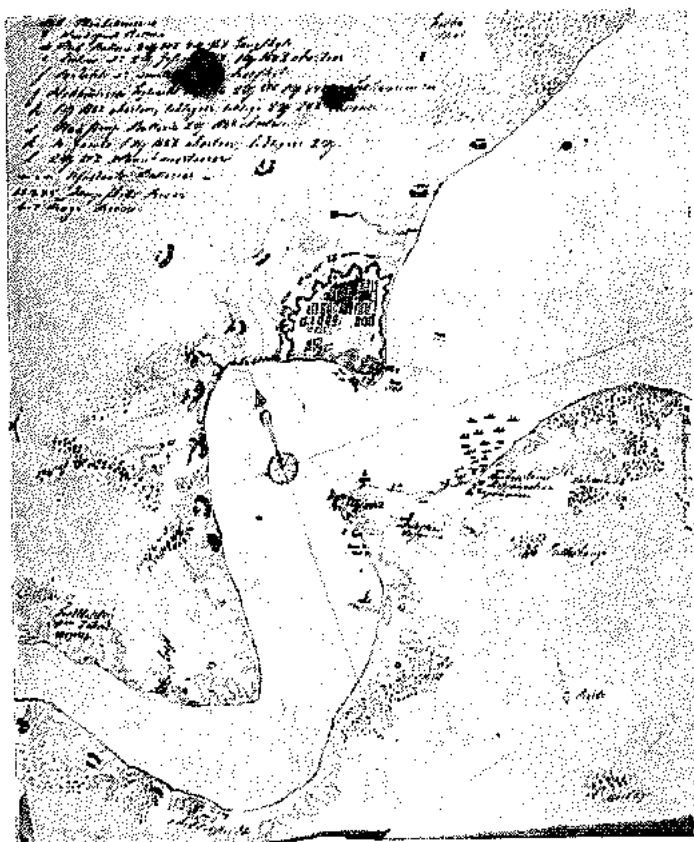
»... Vi skulle ved denne Lejlighed kaste et flygtigt Blik over Marinens Forhold til dens Maanedsløitnanter, da det forekommer os, at Marinen ved den Arrogance ligeoverfor dens Maanedsløitnanter har skadet sig selv. Første Aar tillod man ikke engang de Mænd den havde ansat som Maanedsløitnanter og følgelig forrettede Officers Tjeneste — at bære Officers Distinction*) hvilket oftere afstedkom Ulemper, som Marinen ikke kunne være tjænt med, saa den nu blev nødsaget til at lade dem bære samme. Marinen er ansvarlig for de Mænds Handlinger, saalænge de staae i dens Tjeneste, gjør de Marinen Skam, da maa den bære Skammen, men gjøre de den Ære, saa er Æren for deres Handlinger ogsaa Marinens Ære. Saaledes vil vist de fleste domme, men det gjør Marinen ikke. Der var i Marinen en vis Ængstelse for at Maanedsløitnanterne skulle faae Leilighed til at vise en eller anden Bravour, skete det, blev det anset som et Ran der blev begaaet mod dens egne Officerer.

Det hændte vel imellem, og just ikke i saa ganske sjældent, at en eller anden net lille Affære blev udført af en Maanedsløitnant, men saa var Marinen formelig ængstelig for at det skulle blive omtalt. Det var ikke alene meget hæmmende for Kanonbaadens Virksomhed, som senere vil ses, der paa enkelte Undtagelser nær, commanderedes af Maanedsløitnanter, men mangen en rask lille Affære, som Marinen ikke burde have kastet Vrag paa at vedkjende sig i en Krig, hvor den tilvisse havde nødigt for at opretholde dens dalende Rennomee, blev af den Grund enten qvalt i Fødselen eller holdt i Skjul for Nationen, ved ikke at blive offentlig omtalt...«

Ind mellem de enkelte her refererede hændelser tilbragtes tiden med ensformig patruljetjeneste, og herunder havde P. J. ogsaa tid til at udarbejde en fin lille skitse af farvandet mellem Fredericia og Fæenø med angivelse af alle de fjendtlige og vore egne skanser, broer m. m. paa Jyllands

*) Kjole og trekantet hat, som maanedslieutenanterne havde brugt det i aarene 1807—14, var i 1848 blevet afløst af den da alm. brugte søofficersuniform, dog uden gradstegn, først den 24/3 1849 resolverede H. M. Kongen allernaadigst, at maanedslieutenanter reglementeredes med »Brandebourgs« som skulderdistinction.

T. (A) f. S. 1850, tillæg II, side 36.

P. J. Larssens haandtegnede skitse over Lille Bælt N. i 1849 med indtegnede danske og slesvig-holstenske skanser, skibe m. m.

Rigsarkivet

og Fyns kyster. Skitsen, der laa løst i skibsjournalen, kom for dagen ved forstudierne til denne afhandling. Den er udført paa ganske tyndt papir og derfor ikke særlig egnet til reproduktion, men den har megen interesse paa grund af sin store nøjagtighed.

Imidlertid nærmede den afgørende dag sig —

Den 27/6 roede *Nr. 11* langs kysten mod Trellenæs, hvor man formodede, at fjenden havde opkastet batterier; paa denne rekognosceringstur medfulgte nogle landofficerer. Tre dage senere gæntoges ekspeditionen til understøttelse for vore tropper, der gjorde et udfald fra Kongens Port, og endelig roedes den 3/7 atter op til Trelle. Her blev der afgivet nogle enkelte skud mod fjenden, og kursen derefter sat mod Baaringvig, hvor der efterhaanden samledes et anseeligt antal af krigs- og transportfartøjer.

Med *Kanonbaad Nr. 11* deltog *Larssen* herfra i den af Marinen med dampskibe, rokanonbaade og transportskibe med soldater om bord iværksatte landgangs demonstration mod Vejlesfjord den 6. juli 1849. Kanonbaadene roede til Hølsminde og holdt vadestedet over Randsfjord under ild, bl. a. mod en fjendtlig dragonpatrolje. *Nr. 11* skød med kugler, og *Nr. 8* med bomber. Ved saaledes at forhindre fjenden, der trak sig tilbage fra Fredericia, i at gaa over Randsfjord, var marinefartøjerne medvirkende til, at den 1. schleswig-holsteinske brigade saa at sige blev tilintetgjort.*) Kanonbaadene roede derpaa ud langs fjordens nordside til Rosenvold med landgang hist og her for at søge oplysninger om fjenden, hvorpaa de blev slæbt til Stavrs-hoved af H/S HERTHA.

At *Larssen* naturligvis selv var i land for at se, hvad der skete ved Hølsminde, nævnes kun en passant.

Om disse landgangs demonstrationer i forbindelse med udfaldet fra Fredericia 6/7 1849 skrives i Generalstabens værk, II, side 932:

»... En Flotille under Capitainlieutenant Muxolls Commando afgik den 5te Kl. 11^{1/2} om Aftenen fra Baaring Vig og viste sig henimod Kl. 1 om Morgenens ved Trælle Næs; da det snart bragtes i Erfaring, at Trælle Skov ikke var besat af Fjenden, bleve Kanon Chalouperne henlagte i Udløbet af Rands Fjord, saaledes at de med deres Ild kunde bestryge det nærliggende Vadested, og da senere nogle fjendtlige Afdelinger vilde passere det, bleve de beskudte med god virkning; de øvrige Skibe holdt den gaaende i Fjorden udenfor.

*) Major *P. E. B. Skov*: Historisk foredrag om Fredericiaslaget. 1963.

2 Kanoner, som kjørte op paa en Mark N. for Fjorden for at beskyde Chaloupperne, bleve ved nogle velrettede Skud fra disse tvunget til en hastig Retræte. Chaloupperne forbleve Dagen over paa deres Station for at observere Vædestedet, medens Capitainlieutenanten Kl. 12 Middag afsejlede med de øvrige Skibe.

Begge Demonstrationer udførtes paa særdeles hensigtssvarende Maade, og den sidste bidrog, som vi have set, indirecte til, at Fjendens Nederlag blev saameget større...«

Endelig haves ogsaa et bevis for, at lieutenant *Larssens* indsats i kampen blev anerkendt af hans foresatte i Flaaden, idet der i »Recommendationer, 1ste Canonbaadsdivision 1849« i Rigsarkivets 2. afdeling, er anført:

»...Chefen for Chaloup No 11 er særdeles modig og paa-passelig i Tjenesten og samvittighedsfuld i at opfylde sin Pligt. Han havde i lang Tid Station noget udenfor Havnen ved Fredericia og trak sig kun enkelte Gange hen imod, naar den fiendtlige Ild blev for stærk. Han assisterede ogsaa meget ved Overskibningen fra Fredericia...«

Betydningen af samarbejdet mellem Armeen og Flaaden i tiden før og under Fredericiaslaget fremgaar ogsaa af »Nyt Archiv for Søværnet« — det senere »Tidsskrift for S.« — aargang 1849, side 71, hvor følgende er anført:

»...I Anledning af de af Marinen, i Forbindelse med Armeens Udfald fra Fredericia d. 6te Juli d. A., udførte Operationer, har den Høistcommanderende for det norske Armécorps, Generallieutenant v. Bülow under 17de f. M. tilskrevet Eskadrechefen, Commandeur Garde, saaledes:

»Efter den for Landet saa glædelige, for vore Vaaben saa hæderlige Seir ved Fredericia, og efterat jeg fra de commanderende Søofficerer, Capitain Krenchel og Capitainlieutenant Muxall, som efter Herr Commandeurens Befaling ledede de med Hovedangrebet i Forbindelse satte Demonstrationer m. Landgang nord og syd for Fæstningen, har modtaget Rapporter herom, iler jeg med at opfylde en mig dyrebar Pligt, idet jeg bevidner Dem, Herr Commandeur, min særdeles Paaskønnelse af den virksomme Assistance, som fra Marinens Side stedse saa bevillingen er blevet ydet Armeen. Det har været vor Tid forbeholdt, at see den inderlige Samvirken træde i Live mellem Sø- og Landmagten, som alt længe har været erkendt som i saa høj Maade gavnlig for en Krigsførelse, svarende til vort Lands eiendommelige Beskaffenhed, og vi have nyligen seet en glædelig Bekræftelse paa at Sagen er

*udførlig og Forventningerne om de heldige Følger ikke over-
drevne . . .»*

Den 7/7 var *P. J.* i land i Fredericia for her at følge 23 faldne officerer til krigergraven og i resten af juli maaned foretoges forskellige patruljeture — ofte under sejl — med kanonbaaden i farvandet mellem Vejle fjord og Fænø, ligesom der blev afgivet arbejdskommandoer til Fredericia Fæstning. Den 10/8 gik turen sydover til Als, hvor der i Høruphav ogsaa blev sendt mandskab til arbejde i land.

Lokalhistorikere vil vide, at *P. J.* med sin kanonbaad efter Fredericiaslaget kom til Aarhusbugten, og da tyskerne rykkede ad landevejen mod Aarhus by, fik han ordre til at staa til søs. Denne skulle han ikke have efterkommet hurtigt nok, hvorfor han kom paa den sorte tavle og blev forment advancement i Marinen. *)

Dog, oplysningen herom afsvækkes alene derved, at der dengang ikke var mulighed for maanedslieutenanterne (reserveofficererne) til at avancere — » . . . de havde Rang og Gehalt som yngste Lieutenant . . .» Ligeledes maa paastanden om, at han maatte nøjes med som naadesbevisning at modtage udnævnelse til fører af LÆSØ RENDE fyrskib ogsaa underkendes, idet dette fyrskib først blev udlagt i 1852 — samt at maanedslieutenant *P. J. Larssen* allerede den 20/11 1849 modtog Dannebrogskorset.

Den 27/8 afsejlede 1ste Kanonbaadsdivision fra Als via Svendborg, Hov Sand, Petersværft og Rødvig til København, som blev naaet paa maanedens sidste dag, og her blev kommandoen efter endt afrigning strøget den 3/9 1849, da der ogsaa i denne vinter var aftalt vaabenhvile.

Den næste dag afrejste *P. J.* med permission fra Marineministeriet med H/S IRIS via Aalborg til Sæby, formentlig for at se til baade købmandshandel og lodseri, men under de stadig uafgjorte krigsforhold, har han næppe ment fortsat at kunne varetage embedet som lodsoldermand. Allerede den 20. i samme maaned var han atter i hovedstaden og indgav herfra ansøgning om afsked fra lodsvæsenet i Sæby,

*) Thagaard, side 187.

hvilket meddeltes ham ved Marineministeriets resolution af 26/9 1849 — iøvrigt blev lodsoldermandsposten i Sæby sammen med en tilsvarende stilling i Skagen i 1869 bestemt til nedlæggelse ved vakance.

Den 17/9 havde *P. J. Larssen* indgivet ansøgning til Justitsministeriet om at faa udstedt styrmandspatent, og dagen efter søgte han om ny permission uden gage indtil udgangen af januar 1850. Hans kollega og krigskammerat, lieutenant Rothe, havde faaet tilbud om at hjemføre briggen *PREBENE* af København, der laa under certeparti i Triest. Baade fører og styrmand var døde af kolera, hvorfor Rothe skulle tage en styrmand med for at sejle briggen til Oran og derfra hjem med en last salt.

Da orlogssflaaden i vinteren 1849—50 var oplagt paa Nyholm under kort beredskab, var det netop en passende vintertur, hvorfra man kunne naa hjem, til fjendtlighederne forventelig atter brød ud ved foraarstid. Rothe tilbød *P. J.* denne styrmandshyre med fri rejse til Triest, og i slutningen af oktober drog de af. Turen gik først med skib til Stettin og derfra videre — skiftevis med »Dampvogn« og diligence — over Berlin, Breslau, Wien, Gratz og mange andre steder. De var i Sigmaringen, en sneklædt by, og besøgte ogsaa drypstenshulen i Oderberg — »... for en Sømand usædvanlige Steder, som de ikke forsømte at besøge...«

Ved ankomsten til Triest viste det sig imidlertid, at briggen var afsejlet, og de to venner maatte saa blive her, indtil de hørte nærmere besked fra København.

Opholdet i Triest var dog meget kærkomment for *P. J.*, da han var forsynet med en anbefalingskrivelse fra sin divisionschef i Lille Bælt samme sommer, capitain *van Dockum* til dennes svoger, admiral *Dahlerup*, idet *P. J.* havde tænkt efter krigen at indtræde i den østrigske marine, en plan, som yderligere begunstigedes gennem hans bekendtskab med den mægtige admirals søn, som havde været deres rejsekommerat fra København til Triest.

Admiral H. B. Dahlerup, der i 1848 skrev sin pjece: »Hvordan er Krigen ført — og hvordan burde den være

ført?« — havde forladt Danmark for at tage kommandoen over og reorganisere den østrigske orlogsflaade. Han havde nu tjenestebolig i et med pomp og pragt udstyret palads ved havnen i Triest. Der var dobbelte skildvagter udenfor, en schweizer paa første sal, en ordonnans i forværelset og en tjener, der meldte de ankomne.

De to unge danskere fik admiralens tilladelse til at gøre sig bekendt med forholdene i den østrigske flaade, hvor størstedelen af mandskabet var italienere, ligesom kommandosproget var italiensk.

»... hvis man kunde kalde det Kommando, var den i højeste Grad slap og ussel, navnlig i Cadetskibet, som kom ind fra Søen med en Snes søsyge Cadetter, der tilsølede hinanden i deres Messe — et ynkeligt Syn af en Orlogsmand...« — og dette syn betog *Larssen* lysten til at træde i østrigsk orlogstjeneste.

Fra København kom der nu besked til de to navigatører om at fortsætte rejsen over Venedig, Verona, Milano og Genua til Marseille, hvorfra de efter 8 dages ophold fortsatte til Oran med et af de franske dampskibe, der gik i den afrikanske fart. *P. J.* begejstredes over franskmændenes evne til at tage alle rejsens genvordigheder, saa derfor tog han, der selv var meget sirlig og pillen, ikke anstød af det ukristelige rod og svineri, der snart opstod oppe og nede i den af bølgerne omtumlede hjuldamper i Middelhavets høje søer.

Omsider naaede de dog til Oran, hvor de fandt *PRE-BENE* klar til at gaa under sejl med en last salt til Danmark.

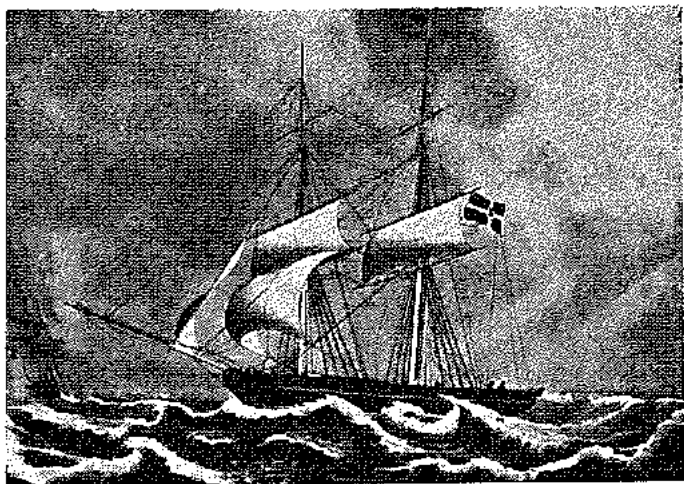
Briggen var paa 76 $\frac{1}{2}$ kommercelæster, bygget i København i 1839 — i 1851 blev den omdøbt til *CORA* og fik i 1870 hjemsted i Dragør. Den forliste under stormfloden i 1872.

Besætningen var nu paa 9 mand af 5 forskellige nationer, men baade skipper og styrmand var unge friske folk med mod paa sølivet. De kom snart af sted og Lillejuleaften passerede de Gibraltar.

Briggen havde ord for at være en god lænser, Rothe lod

ekstra-brasere rigge op paa under- og merssejl, og saa presede han skuden haardt lige til de fik Scilly-fyret i sigte 5/1.

»... Med torebet Merssejl og rebet Fok lænsede Briggen for en af de velkendte Vesten-Vinterstorme, der ved Opgangen til Canalen satte Søer saa høje og fraadende, at kun Søen ved Cap Horn skal være farligere. 9 af 10 Skibsførere vilde bruge den Forsigtighed, selv med letlastet Skib

Briggen PREBENE af København.

Handels- og Søfartsmuseet, Kronborg

at dreie under til Stormen bedagede sig, men Rothe vilde jo prøve PREBENE. Det lille, dybtlastede Skib staar sende gennem Søen for sine smaa, stærkt udspilede Vinger under Stormens Hylen og Piben, det hvislede i Blokke og Touge, og alt løst opstaaende er gaaet over Bord vi maatte Sande det gl. Ordsprog: Vorherre er alle Daarers Forsyn — thi det var en forvoven Seilads, Rothe kendte, ikke til Frygt, og jeg higede efter at være hjemme, inden Permissionen udløb...»

Skagens Rev passeredes 29/1 ved nattetide og man ven-

tede at være Sundet inde den næste dag, saa de to venner bød hinanden paa billetter til Det kgl. Teater fredag aften, alle besværligheder var glemt — ogsaa at tre mand laa i køjerne med frost i hænder og fødder — men snart kom briggen i besæt i Kattegats is. Sejlene blev beslaaet, og skuden førtes hid og did af isgangen. Ved 2 glas paa dagvagtten — mellem Marstrand og Vinga — var de faretruende tæt paa et skær, da den haarde nordenvind hastigt førte isen sydover, men situationen var farlig nok endda, hvorfor den unge styrmand paa sin paafølgende nattevagt lod jollen gøre klar. Ved solopgang kæntrede strømmen, aabent vand var i sigte og nu gik briggen atter under sejl og naaede inden udgangen af januar 1850 rejsens ændrede bestemmelsested: Frederikshavn, hvorfra den midlertidige fører og hans styrmand rejste til København.

Her erfarede de, at diplomaterne omsider havde meldt fra, saaledes at krigen maatte begynde paany, hvorfor de to hjemvendte atter trak i marineuniformen og meldte sig til tjeneste ved Flaaden den 9/3 1850.

4. KRIGSDELTAGELSE 1850.

Den 17/5 blev maanedslieutenant *Larssen* stillet til raadighed for capitain *J. L. Gottlieb*, der ligesom det foregaaende aar var blevet ansat som chef for en division rokanonfartøjer paa Slesvigs østkyst. Den paafølgende dag modtog *P. J.* paa Nyholm Bombekanonchalouperne Nr. 21 og 22 og roede med dem til ekvipering paa Gammelholm, men det blev dog ikke et af disse to fartøjer, men Bombekanonchaloup Nr. 23, han den 22/5 blev chef for.

I kgl. Rescripter og Resolutioner af 5/11 1849 var vedrørende kanonfartøjerne bestemt: »... at foruden den med Spidssejl efter Commandeur Kriegers Tegninger forsynede Kanonchaloup Nr. 23, skal yderligere 2 Chalouper til Forsøg forsynes med disse Seil ...«^{*)}

Da baadsejladts netop havde *P. J.*s store interesse, og han

^{*)} Nyt Archiv for Søvæsenet, 1849.

som det f. eks. fremgaar af skibsjournalerne, især Nr. 11's, ofte benyttede sejlene, er det ikke utænkeligt, at der bag chefsudkommandoen til Nr. 23 laa hans ønske om at prøve denne nye sejlrigning.

Nr. 23 var bygget paa Nyholm i 1845 og var sammen med bombekanonjollerne Nr. 16 (fra 1860 HELGENÆS) og Nr. 17 (fra 1860 TRELDENÆS), der ligeledes var bygget paa Nyholm, de sidstbyggede rokanonfartøjer i Danmark. Den havde samme armering som de tidligere omtalte Nr. 11 og Nr. 13. Den var første gang udrustet i 1848 — senere var den ganske kort under kommando i 1855 samt under krigen 1864; i 1871 blev den forandret til lastepram.

Som tidligere anført var der i den bageste del af den fint indstregede skibsjournal for kanonchaloup Nr. 11 for aaret 1849 ført journal for Nr. 23 for 1850, som indledes med en smuk haandkoloreret tavle over »Skibenes particulare Signaler for 1850«, hvoriblandt bemærkes et par kollektive signaler: eet for alle dampskibe og eet for alle sejskibe.

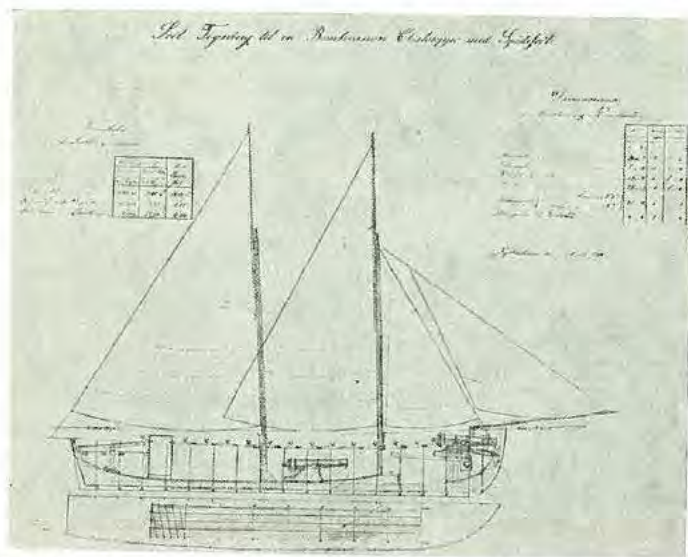
De førnævnte »Billeder fra Krigsaarene« har for 1849 i det væsentlige fæstnet sig ved kanonbaadschefens oplevelser. Beretningerne fra 1850 indledes med en omtale af landsoldaternes afrejse fra København til krigsskuepladsen, og ganske særlig om, hvorledes en ung soldat ved et rask spring til roret i en transportskonnert under bugsering forhindrede en fejlmanøvre ved afsejlingen. Det var en frivillig matros fra 1. krigsjaar, der havde gjort maritim underofficerstjeneste i det paafølgende aar, hvor han var taget til proviantregnskabsfører i en kanonbaad. Ved indkaldelsen til aftjening af værnepligten i 1850 blev den unge mand taget til Hæren, en fejl, som indrulleringschefen ikke ville rette.

Det var *P. J.s* broder *Jens*, der her sigtes til.

I den indledende del af optegnelserne fra 1850 fortælles forskelligt om broderens mange genvordigheder under denne soldatertjeneste, bl. a. om en alvorlig kæntringsulykke, som fandt sted paa Slien og kostede flere menneskeliv, men ret snart glider »fortællingen« tilbage til de maritime baner, det bliver atter kanonbaadschefens oplevelser, der berettes

om og som i det følgende er sammenholdt med skibsdag-bogen.

Den 22/5 blev kommandoen hejst i kanonbaadene, som straks afgik til de sønderjydske farvande via Svendborg. De ankom den 25. til Sønderborg, hvor de til at begynde med maatte bugsere orlogs-barkskibet SAGA ud af havnen. Der paa blev der givet landlov, men en mand udeblev over tiden

Bombekanonchaloup Nr. 23. Det ses hvorledes den 24-punds kanon til daglig og under sejlads var stuvet ned i bunden som ballast.

Schultz

og kokken mødte fuld om bord, hvorfor de idømtes henholdsvis 14 dages og 3 ugers »Qarantaine«. I det hele taget synes det, som om der i dette krigsjaar var forskellige vanskeligheder med mandskabet. Efter en søndagsgudstjeneste den 2/6 i fregatten THETIS blev der givet landlov og meget betegnende udviser journalen følgende indførelse: »Folkene mødte i rette Tid om Bord«.

Iøvrigt blev der meget flittigt dyrket eksercits, landgangsøvelser og evolutioner med fartøjerne. En søndag blev 20

mand sendt i land til gudstjeneste og atter udviser journalen: »Alle mødte i rette Tid om Bord«, medens 40 mand en anden gang blev roet ud til samme kirkelige handling i linieskibet SKJOLD. Livet i de smaa aabne kanonbaade var saare primitivt paa grund af de indskrænkede pladsforhold baade for besætningen og dens fornødenheder, hvad der ogsaa ligger bag de stadig gentagne indførelser i logbogen: »fyldte vand og brænde« —

I »Krigsbillederne« er her ogsaa anført: »... at Kanonbaadene havde udenfor Eckernførde, hvortil de blev detacherede, stadig det lidet opmuntrende Syn af Fregatten GEFION, der endnu laa i Havnen under neutralt tysk Flag, men da det kom paa Tale, i al Hemmelighed at brænde GEFION af, svarede *Larssen*: »... at saa simpel ville han ikke være, han ville ikke plette sit Navn som Mordbrænder, men hellere end gjerne kæmpe i aaben Kamp...«

Ligeledes udtalte *P. J.* som sin mening — maaske noget paavirket af tragedien ved Eckernførde og sine erfaringer fra Fredericia — at kanonbaade var den eneste slags fartøjer, man kunne anvende mod landbatterier.

Midt i juli maaned saas flere russiske linieskibe og 2 dampfregatter i farvandet syd for Als. Samtidig blev der under dansk flag samlet et stort antal dampskibe og transportfartøjer i Høruphav, ligesom krigsskibenes forsyninger blev kompletteret — alle var klare over, at der var noget i gære.

Den 17/7 1850 ankrede 5 dampskibe, 6 kanonbaade og en del transportfartøjer med danske soldater om bord tæt under Fehmerns kyst. I flere hold blev soldaterne landsat ved Staberhuk; dragonerne uden heste, men alene med vaaben og sadeltøj. Heste forsynede de sig med fra gaarden »Chatrinehof«s marker og enge for derefter at haste mod selve gaarden for at fange ejeren, baron *Lehrsen*. Denne havde ledet overfaldet paa NAJADENS chef, capitain *F. R. M.* baron *Dirckinck-Holmfeld* i 1848, men han var dog allerede flygtet fra øen, skønt Fehmernsund straks efter landsætningen blev bevogtet af vore kanonbaade.

Ved Heiligenhafen laa to slesvig-holstenske kanonchalouper beskyttet af et batteri paa pynten. Her forsøgte de to parter kanonfartøjer ved flere lejligheder at afskære og fange hinanden, men forgæves. De fjendtlige baade var større og sejlede bedre, men var til gengæld tungere at ro. Saaledes var 4 danske kanonbaade engang ved at afskære de to fjendtlige fartøjer, men i det afgørende øjeblik friskede vinden og de undslap. *) Der blev skudt fra begge sider, uden at det dog voldte skade, men den ubetydelige affære fik et efterspil, idet divisionschefen, capitain Gottlieb, som ellers havde et godt forhold til sine undergivne, indberettede sagen for eskadrechefen; han kunne ikke saadan have, at kanonbaadscheferne førte krig paa egen haand uden hans tilladelse. Faa dage efter kom eskadrechefen til Fehmern med H/S EIDEREN, og de 4 maanedslieutenanter blev tilkaldt for at høre lov og dom:

»... Agter paa Skandsen stod Commandeur Gottlieb og glædede sig til at høre den Reprimande, som hans egenraadige Lieutenanter vilde faa af den strenge Eskadrechef, som han vidste ikke plejede at lægge Fingrene imellem. Blev derfor ikke lidt flou, da den lille Steen Bille efter paa en meget venlig Maade at have gjort de fire Syndere opmærksom paa, at Subordinationen var en aldeles nødvendig Betingelse for god Orlogstieneste, saa maatte han tilkiendegive De Herrer sin Aerkjendelse for deres Iver og Udholdenhed i Tienesten, som de viste saa ofte, der gaves Dem Leilighed hertil...«

Med denne udtalelse som baggrund, anmodede de 4 unge søkrigere nu om paany at maatte forsøge at afskære de to fjendtlige kanonbaade, men divisionschefen sagde nej.

En af maanedslieutenanterne foreslog en fornyet henvendelse til capitain Gottlieb gennem lieutenant *Hagerup*, der var højstkommanderende artilleriofficer paa øen og som opholdt sig i Burg. Hagerup kom ned til Larssens kanonbaad og her planlagde man nu at ro over med 8 smaa joller, hver med 12 mand om bord for paa aftalt signal at overrumple

*) UNDER DANNEBROG, 1. aargang, nr. 7, side 125.

de fjendtlige kanonchaloupper, og hertil skulle Hagerup saa skaffe Gottliebs tilladelse.

Imidlertid fik lieutenant *Larssen* ordre til med en lille jolle at ro over til den højstkommanderende i Heiligenhafen med et brev fra Fehmerns kommandant og derovre vente paa svar — og han benyttede sig imens af ventetiden til at orientere sig om det fjendtlige materiel, ikke mindst pladsen for fjendens haandvaaben.

Den slesvig-holstenske lieutenant *Søndergaard*, der i en jolle roede *P. J.* i møde, inviterede ham om bord i sin kanonbaad for her at vente paa svaret. Deres konversation skete paa dansk »... som han helst talte, da han tidligere havde anset sig som Dansk, men ved et Tilfælde var kommet til at bære denne (fjendtlige) Uniform ...« Folkene blev ligeledes taget om bord i kanonbaaden, men efter 2 timers forløb maatte *P. J.* returnere uden svar.

Den næste dag bragte lieutenant *Søndergaard* svaret, *P. J.* roede denne gang ham imøde, men beklagede ikke at kunne invitere ham om bord hos sig. — Han ville nok selv se noget, men ikke vise sin egen båd frem til en fjende —.

Det af kanonbaadscheferne planlagte foretagende blev imidlertid ikke til noget. Da man frygtede, at isen skulle hindre kanonbaadens virksomhed paa søen, blev deres kanoner med megen møje bragt i land, og de tomme kanonbaade blev derefter slæbt til København af *HERTHA*, medens søen endnu var aaben.

Mærkværdigvis findes sidste indførelse i skibsdagbogen for den 12/8 1850, men det kan maaske staa i forbindelse med tidspunktet for kanonernes ilandbringelse. Dagbogen afsluttes med en opgørelse over aarets ammunitionsforbrug: 141 skud samt forskellige skydetabeller og andre artilleristiske oplysninger, hvoraf det bl. a. fremgaar, at største rækkevidde for bombekanonen var 3775 alen og 4300 alen for kuglekanonen.

Efteraaret havde opblødt Fehmerns lerede jord, saa hestene ikke kunne staa fast, hvorfor soldater og orlogsgaster i stort tal med haand og magt maatte bakse de svære pjecer

gennem mudder og søle. Paa samme maade maatte de militære styrker ogsaa i fællesskab udføre det møjsommelige gravearbejde ved batteriernes anlæg: et stort lukket værk paa pynten ved Strubkampfodde, medens de øvrige kun var aabne skanser, og *P. J.* fik kommandoen over tre batterier ved Fehmernsund. Da øens sikkerhed ahang af disse, appellerede militærguvernøren, commandeur *Paludan*, ved kommandoens overdragelse til maanedslieutenant *Larssen*, ved at udtale: »Jeg ved, at jeg kan stole paa De ikke forspilder den Tillid jeg viser Dem —«.

P. J. blev indkvarteret paa en meget slesvig-holstensksindet gaard sammen med to infantericapitainer *Schlegel* og *Irgens*, og da der var langt mellem hans batterier, blev der tildelt ham en ridehest.

Naturligvis var der under det lange ophold lejlighed til mange nationalitetsrivninger mellem den politisk set, stærkt delte befolkning og de danske tropper. *P. J.* var som i saa mange andre henseender, haard og stejl, han ville saaledes ikke spise sammen med den ene af de to capitainer, som han ikke mente behandlede deres kvarterværts familie ordentligt.

I beretningen fra denne besættelsestid nævnes ogsaa, at der en nat pludselig blev slaaet alarm, fjenden begyndte at skyde og »... sende Faldskærmsraketter tilveirs for at belyse Kysten...« — det var dog ikke alvor, men kun nyttaar, der blev skudt ind.

Saa kom den endelige fredsslutning og Fehmerns besætning blev hurtigt afhentet, lieutenant *Larssen* og hans folk var blandt de første, der kom hjem til København den 29/1 1851.

Nu beretter *Larssen* saa om troppernes hjemkomst under befolkningens stormende hyldest, men ved 1. Bataillons ankomst savnede han broderen. Han rejste derfor sporensiregs med HEKLA til Flensborg og gennemstøvede alle lazarettene, som han forøvrigt var meget utilfreds med, ligesaa med personalet, der først efter lang tids søgen og bladen i protokoller kunne oplyse, at *Jens Larssen* forlængst var ud-

skrevet og sendt hjem over Aabenraa — og saa vendte P. J. tilbage til København.

Officielt vides*) at maanedslieutenanterne *Stage, Rothe, Larsen***) m. fl. den 8/3 1851 er meddelt afsked af Marinens tjeneste, og i »Konduiteliste for Kanonchalouperne 21/5 50—28/1 51« er om chefen for Nr. 23 anført:

Hvorvidt er Sømand: »God«

Almen Udtalelse: »Udmærket dygtig og paalidelig«.

Hjemsendelsen fra Flaaden hører man ellers intet om, og den lange, med en tynd og meget svært læselig skrift affattede beretning slutter med oplysning om, at ogsaa i den lille nordjydske by — Sæby — var der modtagelse paa raadhuset af de hjemvendte soldater. — I processionen gennem byen var der kun 6 orlogsgaster, og forfatteren var let bitter over, at det var den danske landsoldat, der fik hovedparten af befolkningens hyldest.

Som før nævnt har det i denne beretning været svært at holde rede paa, naar den er fremsat i fortælleform, og naar det er en egentlig reportage af P. J.s selvpoplevelser, specielt fordi der for det meste savnes datoangivelser. *Larsen* er til stadighed meget haard og kritisk i sine domme over personer, som han møder eller kommer i tjenesteforhold til, sikkert baaret af den stærke nationalfølelse, som hørte den tid til, skønt den hos ham var stærkere end almindeligt.

*) Nyt Archiv for Søvesenet, 1851.

**) Man tog det dengang ikke altid lige højtideligt med navnenes ortografi, f. eks. Bylov for Bülow (side 29).

5. KOFFARDISEJLADS OG FYRSKIBSTJENESTE

Efter hjemkomsten fra krigen i foråret 1851 afsluttede *P. J.* sine affærer og ophævede købmandshandelen i Sæby, hvor han dog stadig havde sin bopæl, lige til han som pensionist flyttede til Skagen.

I folketællingslisterne for Sæby købstad er han ikke opført i 1840, han har da som 18-aarig formodentlig været til søs; i 1845 er han derimod opført som handelsbetjent, medens han i 1870 er opført som ugift i rubrikken for — »i længere Tid fraværende« — som fører af fyrskibet LÆSØ RENDE.

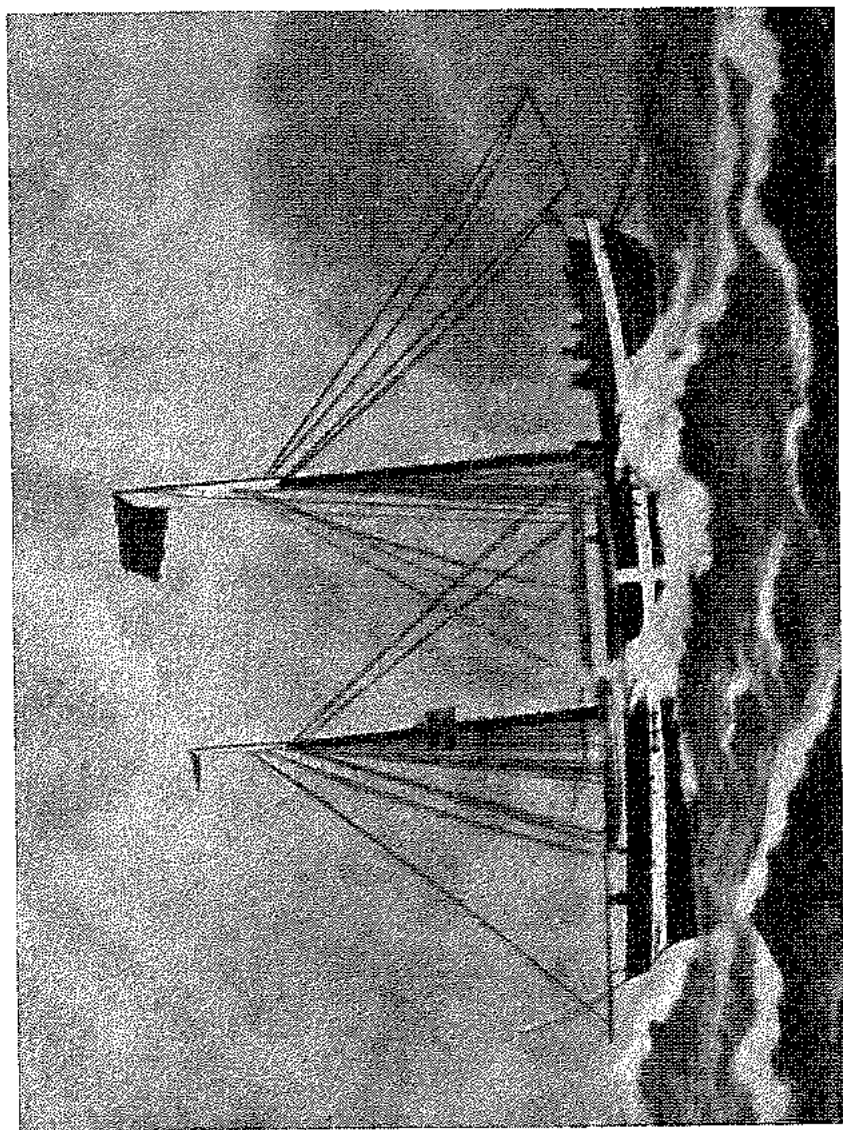
Fra Sæby rejste han i 1851 til Libau, hvor han udmønstrede som styrmand med barken UNITAS (formodentlig hjemhørende i denne havn). Barken førtes af en ældre broder, og paa den tid var der tre brødre Larssen, der samtidig førte skib fra Libau.

Under et ophold ved Dardanellerne i sommeren 1852 modtog *P. J.* brev fra sin gode og trofaste ven siden 1848, daværende lieutenant *J. P. Schultz*, hvori meddeltes, at marineministeren Steen Bille ville give ham det fyrskib, der samme efteraar skulle udlægges i Læsø Rende, at føre, hvorfor *P. J.* afmønstrede og rejste hjem.

Den 1/9 1852 blev der oprettet en fyrskibsstation i Læsø Rende, farvandet mellem Jylland og Læsø, og her ansattes *P. J. Larssen* som fører — uden forudgaaende styrmandstid — hvilket sikkert skyldtes hans gode forbindelse med Marinens officerer fra krigens tid. Han blev en dygtig og myndig skipper, den 8. i rækken af danske fyrskibsførere, og med en samlet tjenestetid paa 31 aar naaede han at blive den, der næstlængst havde haft en saadan stilling.

Marineministeriet meddelte officielt den 30/8 1852, at Skipper, Dbmd. *J. Larsen* antages som fører af fyrskibet i Læsø Rende.

Fyrskib Nr. 1 var det første skib paa den nye station, det var bygget i 1829 i København efter tegning af Holmens fabrikmester, den senere viceadmiral *A. Schifter*, som det første skib herhjem-

Fyrskib Nr. 1.

Førstelst tegning, Drager, Malmø

me til dette specielle formaal, og det havde hidtil haft station paa Læsø Trindel.

Fyrskib Nr. 1 laa paa »Renden« i 4 aar og kom efter en rundtur til forskellige andre fyrskibsstationer til Drogden, hvor det laa fra 1868—78, saa da *P. J.* i 1875 efter ansøgning blev forflyttet til denne roligere station i Sundets sydlige del, kom han atter om bord i sit gamle skib, der i 1868 som det første danske fyrskib havde faaet installeret et blinkfyraparat. Fyrskib Nr. 1 blev opslugget i 1881.

*P. J.*s ærlige og redelige sindelag skinner tydeligt igennem i et brev til »Højvelbaarne, Justitsraad Gad«, Sæbys daværende borgmester, i anledning af en paasejlingssag allerede det første aar fyrskibet laa ude.

Af Sæby byfogedarkivs strandingsprotokol fremgaar det, at jagten LYDIANE af Brevik paa rejse fra hjemstedet til Kalundborg med en last paa 325 tdr. byg paasejlede Læsø Rende fyrskib og sank $\frac{1}{2}$ mil nord for dette. Sammenstødet skyldtes sydostlig kuling i forbindelse med den haarde strøm, der er saa velkendt i Læsø Rende. I brevet, der er dateret den 10. december 1853, oplyser kaptajn *Larssen* bl. a., at han ikke selv havde været vidne til jagten LYDIANES sammenstød med fyrskibet — »det var alt sket forinden jeg kom paa Dækket«. Senere i brevet hedder det: »At denne ulykke jo med betimelig forsigtighed fra Hr. Gui's Side kunde være undgaaet, da han i to Timer havde haft Fyret i Sigte, er vist utvivlsomt, dog maa jeg, begrundet paa mine Vagtfolks Forklaring paa det bestemteste erklære, at dette Sammenstød ikke er sket forsætlig...« Derpaa følger en nærmere redegørelse for aarsagen til ulykken, hvori *Larssen* endog betegner skipperens handlemaade som »godt Sømandskab«.

Forud for ovenomtalte korrespondance foreligger der en skrivelse:

»Til Byfogedkontoret i Sæby.

For saavidt der i Anledning af Jagten LYDIANE, Skipper C. Gui's Forlis, skulde blive Spørgsmaal om Erstatning til Fyrskibets Mandskab for den af dem ydede Assistance ved Forliset, da har jeg hermed den Ære at erklære, at lige saa lidet jeg som nogen

af Mandskabet modtager noget som helst Godtgørelse eller Gave for den fra Fyrskibet ydede Assistance.

Fyrskibet Nr. 1, Læsø Rende, den 27. Novbr. 1853.

Ærbødigst

Johan P. Larssen.«

Iøvrigt vides, at Læsø Rende fyrskib*) sprængte sin fortøjning under en storm den 12. januar 1859, det fik dog dampskibshjælp og var atter lagt paa station den 20. i samme maaned.

Livet om bord i det stilleliggende fyrskib er sikkert ellers gaaet sin vante rolige gang, paa den tid havde man en meget lang vintertørn, hvor baade føreren og styrmanden var om bord sammen med hele mandskabet, først hen paa for-aaret blev der givet landlov i holdvis. Paa disse fritørner arbejdede *P. J.* med at bygge baade hjemme i Sæby, ligesom han gjorde lange ture i de danske farvande med sine forskellige baade. I 1862 sejlede han sammen med to af brødrene til »det slesvigske«, hvor de deltog i »Løvefesten«, som man kaldte afsløringsfesten af Istedløven paa Flensborg Kirkegaard den 25. juli. Paa hjemturen var han i land paa Okseøerne for at besøge gaardmanden, som han kendte fra Trearskrigen.

Medens det stille, rolige fyrskibsliv for *Larssens* vedkommende krydredes af hans friske initiativ i forbindelse med et omfattende virke for at lære sit fædrelands forskellige egne at kende gennem sine mange sejlads, trak truende skyer op i horisonten. Ulykkesaaret 1864 nærmede sig, og dette aar kom for *P. J.* til at rumme hans livs baade interessanteste og alvorligste begivenheder, selv om krigens udfald og i forbindelse hermed tabet af Hertugdømmerne blev en dyb skuffelse for denne ærekære og stærkt fædrelands-sindede mand.

*) De danske fyrskibe, der alle er nummererede, er ikke bundet til bestemte fyrskibsstationer, de fører kun de respektive stationers navne i den tid, de er udlagt paa disse. I 1859 var det F/S No. 3, der laa paa station LÆSØ RENDE.

6. KRIGSAARET 1864, DYBBØL OG ALS.

En varm og dybtfølt nationalfølelse parret med *Larssens* altid vaagne sind og levende interesse for alt og alle ligger til grund for hans egenartede deltagelse i vor sidste krig for Sønderjylland paa en ganske utraditionel maade, og der er ingen tvivl om, at det har været hans livs største oplevelse.

Det vil derfor kun være naturligt i denne afhandling at behandle denne hans sidste krigsdeltagelse ret indgaaende, og det saa meget mere, som der til grundlag herfor har kunnet benyttes hans egne erindringer fra den spændingsfyldte tid.

Disse krigserindringer eksistens har været forfatteren bekendt, men først for nylig er en af *P. J.* selv foretagen afskrift efter originalen kommet ham i hænde. Indtil da var kendskabet til *P. J. Larssens* alsidige virke i 1864 baseret paa en kronikserie i NATIONALTIDENDE for april 1931 ved professor *Karl Larsen*, der dog ikke var i familie med *P. J.* Professoren havde tilrettelagt sin udsendelse som en snes kronikker, men de sidste kom aldrig i bladet, da han døde, medens kronikserien løb.

Uden vor tids radio og gode forbindelse til land med maskindrevne postskibe havde fyrskibene den gang kun daarlig og uregelmæssig kontakt med omverdenen ved hjælp af sejlførende fiskerbaade. Først den 3. februar 1864 erfarede man saaledes i LÆSØ RENDE fyrskib fra en forbi-sejlende skonnert, at Danmark nu var i krig med Prøjsen og Østrig. Impulsiv som han var, indgav fyrskibets fører, kaptajn *P. J. Larssen*, saa hurtigt som det var ham muligt, en begæring til »... Marineministeriet om Permission for at træde i activ Krigstjeneste i Marinen, hvilket jeg ifølge nogle »Stormænd« tidligere Løfter ei tvivle om, strax ville blive bevilget*) — men efter 14 Dages Venten fik jeg det Svar,

*) I et løstliggende notat i »Krigserindringerne« er anført, at hans sejlsportsfælle og -styrmand *Tutein* skulle have været med om bord i den kanonbaad, som *P. J.* i efteraaret 1863 havde anset sig som selvskreven chef for efter en samtale med marineministerens adjutant — »...men det gik anderledes, jeg blev menig Artillerist, *Tutein* Rigsdagsmand ...«

at det var meget pænt, at jeg ville gaa med, men Ministeriet ønskede ikke, at jeg i denne urolige Tid forlod Skibet, som det vidste trygt i mine Hænder.

3 Uger efter skrev jeg atter til Marineministeriet; da det nu var en »roligere Aarstid« fornyede jeg mit tidligere Andragende, saaledes, at jeg senest 1/4, naar Aarsregnskabet var indsendt, maatte overlade Skib og Gods til Styrmanden for at gaae i activ Krigstjeneste.

Ventede længe forgæves paa Svar og skrev til Ministerens Adjutant, der svarede mig officielt, at Marineministeriet ikke ønskede, at jeg forlod Skibet i denne bevægede Tid, og at Marinen for Tiden ingen Anvendelse havde for mig.«

Denne sidste bemærkning sved haardt til den gamle maa-nedslieutenant, og han vender i erindringerne ofte med bitterhed tilbage til den.

»Imidlertid havde jeg skrevet til *Otto* (hans yngste broder, der var ingeniørløjtnant), og bedet ham forhøre hos Capitain Hagerup, om en Mand, der ikke var aldeles uvant med Kanoneksercits, kunde blive antaget til Tjeneste strax ved Dybbølskandserne og derpaa faaet et bekræftende Svar.

Den 1. April indsendte jeg Skibets Aarsregnskab og den 4de et Andragende om 8 Dages Permission for mundtlig at kunne forhandle med Ministeriet. Dette Brev tog jeg i Lommen og reiste næste Dag med det til Kjøbenhavn. Ved min Ankomst den 6te om Morgen lagde jeg det i Brevkassen og gik derpaa op til Fyringenieuren, og fortalte ham, hvorledes jeg havde baaret mig ad, og bad ham udvirke min Afsked strax.

Om Middagen traf jeg ham efter Aftale i Ministeriet, han havde da talt med Ministeren og Directeuren og ved sin Indflydelse bevirket det Resultat, at jeg kunne faae Permission (uden Gage), saalænge Krigen varede.

Fik nu travlt med at ekvipere mig. Hue, Buxer og Kappe med uldent Foer — Frakken kunne ikke faaes færdig saa hurtigt. Pakkede Randsel og blev næste Morgen fulgt til Toget af Broder Jens.«

Med jernbane naaede *P. J.* først til Korsør, som var det

store samlingssted for alle arter af transporter til krigsskuepladsen. I det af halvøen Kegnæs beskyttede Høruphav paa Als' sydkyst var der indrettet et modsvarende udskepningssted. Lange og stærke broer af det biragouske system var her bygget af Ingenieurtroppernes landgangsbroafdeling, flere depotfartøjer laa opankret her udfor, bl. a. den gamle orlogsfregat BELLONA, og der herskede en myretueagtig travlhed i dette vigtige knudepunkt i Armeens forsynings-tjeneste, som *P. J.* i det efterfølgende giver en malende karakteristik af:

»... Alt om Eftermiddagen kl. 4 hørte og saa jeg de første Skud fra de Skandser, som jeg i mit stille Sind havde lovet at staae eller falde med — ved Indseilingen til Hørup Hav.

Det var en helt ny og høist interessant Verden, der her udfoldede sig for mit Blik. Omtrent 200 større og mindre Krigs- og Koffardiskibe laae her til Ankers. Joller og Baade færdedes i travl Virksomhed imellem dem og Land, paa den lange Bro, som Dampskibet laae til, herskede der det travleste Liv, her laae Skibe under Losning og Ladning med Armeens Materiel. Jagter laae i lange Rækker med Mad og Drikkevarer, Tobak ect. til Armeens Brug. Militære af alle Vaabenarter og Klasser færdedes her i broget Vrimmel, Artilleri- og Ægtvogne*) krydsede hinanden, Ordonantser fore af Sted og Gendarmerne kiggede mistroisk paa enhver Civil for i ham at opdage en Spion.

Imidlertid kneb jeg dog — pasløs, som jeg var — forbi disse Sporhunde og kom gennem den frygtelige Hurlumhej med min Ven Overfyrværkereen (en af Capt. Hagerups Folk) ind i Kroen, hvor Trængselen var endnu større, og hvor der fra tidlig Morgen til silde Aften uafbrudt flyder en Syndflod af hvid Rompunch og Kaffe til 4 Skilling. Spølkummen gaaer fra Haand til Haand, og jeg begyndte her at faae en god Forsmag paa »Soldatens glade Liv« i Felten.

Min Ven Fyrværkeren, som kjendte Skjorteveien, skaffede

* Ægtvogne = udskrevne bøndervogne til pligtkørsel for landets forsvar.

os endog en Siddeplads i det Allerhemmeligste, hvor vi i Mag kunde nyde vor Forfriskning. Vognen blev imidlertid spændt for, og vi kørte nu paa den næsten til det utrolige overfyldte Vei op til Capt. Hagerups Artilleripark.

Strax indenfor Gjærdet udmærkede sig en lille Bræddehytte med en smal Dør og Vindue forsynet Ende; derudfor holdt Vognen, min tro Ven Hagerup kom ud af sit Pallads udbrydende: »Hvad Fanden vil du her? Du er gal Menneſke —«

Efter denne Modtagelse traadte jeg ind i hans gjæstfrie Stue, cirka 3 Alen lang og 6 Alen bred, den øvrige Del af Hytten var dobbelt saa lang, beboedes af Krigsraad Halvorsen, og tiente til Soveværelse og Contoir.

Major dé Jonquieres (Chef for Dybbølstillings Artilleri) var just gaaet bort herfra. Hagerup skrev ham derfor et Par Ord til og meldte ham, at jeg ønskede Ansættelse, han havde forud sagt mig, at han kunde have god Brug for mig i Parken, men jeg ville helst i Stillingen.

Hagerup sagde mig »nu i Nat kan du bo hos mig, men kommer Capt. Bastholm, som er ude i Skandserne, tilbage i Morgen, da har jeg ingen Plads til dig«. Jeg svarede ham, at jeg fra i Morgen haabede at have min Plads i Skandserne ...

Næste Morgen Kl. 7, da jeg gik hen for at melde mig til Majoren, møder jeg Otto*), som kom fra sit natlige Ar-

) »Det danske Artillerie og dets Deltagelse i 1864« af Major i det kgl. Artillerie H. de Jonquieres, side 52: »... den 17. April (1864) nedbrændte Blokhuset i (Skanse) Nr. II, Lieutenant Ancker, som den dag førte Commandoen i Skandsen, lod Mandſkabet forlade denne, og fordæmmede selv tillige med Lieutenant O. Larssen) af Ingenieurerne, der ...«

*) »Ved at nævne denne flinke Officer, kan jeg — uagtet det ikke her er Stedet at nævne alle dem, der have udmærket sig — ikke undlade at omtale hans Broder P. Larssen, der i forrige Krig havde gjort Tjeneste som Maanedslieutenant i Marinen, og nu, dreven af en uimodstaaelig Trang til at gjøre sit for Fædrelandet, meldte sig som frivillig Constabel, en Plads han ikke, uagtet de Overordnedes Ønske, vilde ombytte med en høiere, der kunde have gjort det mu-

P. J. Larssen i
uniform som frivillig
artillericonstabel 1864.

beide og nu skulde til sin Capitain, først nu fik han Oplysning om, hvem det var, der vilde gaae Artilleriskole igjennem paa Dybbølskandser ...«

Major de Jonquières tilbød straks *Larssen* en plads som nr. 1 ved en kanon, men vor ven bad om at maatte begynde fra den nederste ende, og da han af souschefen, major *Rosen*, spørges, om der er en bestemt skanse, som han kunne ønske at gøre tjeneste i, svarerde *P. J.* straks: skanse 2 — og han motiverede sit ønske med, at her var lieutenant Ancher chef og hans broder *Otto* ingeniørofficer samt endvidere, at han derfra ville kunne se ROLF KRAKE i manøvrer, naar den stod ind i Vemmingbund, hvad der ville være af stor interesse for ham som sømand. Da skanse 2 imidlertid havde udspillet sin rolle og det forventedes, at det nu blev skanse 6, der skulle spille hovedrollen i forsvaret af Dybbølstillingen, fik han udkommando hertil med ordre til straks at melde sig til den vagthavende kaptajn.

ligt at benytte ham som Skandsecommandeur. Faa ere vist de, der med lige Uforfærdethed og Ufortrødenhed som han, vidste at gjøre sig nyttig paa mange Maader ...«

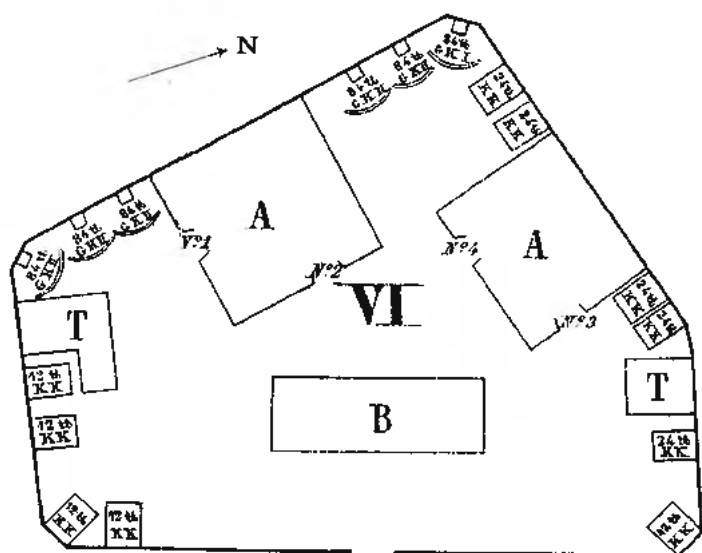
»... Altsaa stod jeg nu indrulleret som menig Constabel af 4. Fæstningskompagni, nr. 68, Lønning hver 5. Dag samt Naturalforplejning, som jeg ikke modtog, og Uniformering, som ikke fandtes. Imidlertid fik jeg dog snart de vigtigste Ting, Tornyster, Sabel med Gehæng og Feltflaske med Løfte om den første Artillerists Frakke, som blev skudt. Fureren gav mig den Trøst, at der rimeligvis nok inden Aften paa den Maade ville blive en Frakke ledig og bad mig høre ind senere. Jeg hørte derind: Jo, ganske rigtig var der en Frakke, men den var skudt helt i Laser; jeg maatte altsaa vente til en Constabel var saa honnet at lade sig skyde i Hovedet og spare Frakken...«

Inden afløsningen til Dybbølstillingen skulle foregaa, traf *P. J.* sammen med broderen *Otto* og nogle af hans kammerater i deres kvarter i et lille hus paa Sundevedsiden. Her fandt han sig et godt hjem, hvor punchen snart kom paa bordet efter et flot maaltid. Det var netop den nye konges fødselsdag (8/4) og meget betegnende drak kun to af de seks krigsmænd kongens skaal.

Den næste dag mødte saa frivillig artillericonstabel nr. 68 i skanse 6: »... her kom en menig Soldat med en stor Pelsfrakke over Uniformen, Tornyster med et Par store Støvler udenpaa, en lang Kappe kastet skødesløst over venstre Skulder og store Træskoer med blanke Blikbeslag...« — det har nok været de nye støvler, der klemte.

Det blev nu ikke saa meget som egentlig artillerist, at *P. J.* kom til at virke i skanse 6. Det var mere hans praktiske egenskaber som sømand, som leder, der slog igennem. Han traadte uopfordret til, naar en sammenskudt trælavet skulle rettes op, naar nedskudte skansekurve skulle bringes paa plads, sandsække fyldes o. l. praktiske arbejder skulle udføres. Han virkede med sin vante myndighed, med sin praktiske erfaring, opmuntrende paa sine unge og gamle soldaterkammerater, hvoraf mange var »Blaamænd«, som han betegnede forstærkningsmændene, og han øvede en værdifuld indflydelse paa mandskabet, som kaldte ham »den Gamle« —.

P. J. var dog overrasket og skuffet over den almindelige soldats indstilling. Han havde ventet at finde ham præget af samme nationale begejstring og optimisme, som opfyldte ham selv. Men han kom frisk og udhvilet, han havde ikke som skansekammeraterne gennemgaaet den lange, enerverende belejringstid, der nok kunne sætte folk paa prøve. Han

Grundriss af Skanse VI paa Dybbøl 1864.

A = ammunitionsrum, B = blokhus, T = traverser.

Generalstabens

frydedes dog ved at møde en ligesindet i Armeens ældste menige, den frivillige baron *Rosenkrantz* ved 4. Regiment, hvis yngre broder var battericommandør. Rosenkrantz, der ogsaa havde været med i den forrige krig, var en meget fin skytte; den 26/3 var der saaledes faldet 6 fjender for hans skud.

P. J. selv var ganske frygtløs i sin optræden. Da der var tale om at sprænge skanse nr. 1 i luften, meldte han sig her-til som frivillig. Og naar han under sin tjeneste i skanse 6

havde en ledig stund, saa tog han, som han selv skriver »Landlov« fra skansen og gik paa smaature rundt til Dybbølstillingens forskellige andre værker for at sætte sig ind i deres øjeblikkelige tilstand samt for at hilse paa sine mange venner og bekendte — paa disse ture medførte han altid sin private dobbeltkikkert. Som tidligere omtalt interesserede han sig jo ganske særligt for panserbatteriet ROLF KRAKES virke i Vemmingbund, hvor dets nærværelse var meget generende for Prøjerne, som havde iværksat forskellige modforanstaltninger.

Saaledes skriver *Eugène Ibsen* paa side 64 i »Øjeblikksbilleder fra Krigen 1864«:

»...man havde forleden lagt Fiskenet i Vemmingbund for at fange ROLF KRAKES Skrue, saa den havde maattet ligge stille som Skive, hvis den havde vovet sig derind. Men man blev i Tide underrettet og fiskede Nettene hemmeligt op om Natten ...«

Paa sine fritørner hyggede den gamle soldat sig sammen med broderen og dennes officerskammerater eller med artilleriofficererne, alle betragtede de ham som deres ligemand, og han var afholdt og vellidt i vide kredse. Flere gange blev det foreslaaet, at *Larssen* skulle indstilles til officersudnævnelse, men det frabad han sig hver gang.

Paa selve stormdagen, den 18. april, var *P. J.* ikke til tjeneste paa Dybbøl, men befandt sig paa Als. Sin natur tro, søgte han straks at komme til at virke her, hvor han bl. a. var med til at forfærdige 3 stk. 70-punds krudtminer, som skulle benyttes til at bortsprænge den del af Alssund-broen, der endnu var tilbage. Han udtaler her sin beundring for den lieutenant *Børentzen*, en gammel underofficer, der havde udmærket sig ved Frederiksstads belejring i 1850, som havde afbrudt broen i det rette øjeblik — »...maaske Noget af det bedste, der blev gjort den 18. April ...«

P. J. blev derefter sendt ud til Baadsagerbatteriet, men her led han den tort, at man ville arrestere denne »mystiske« person som formodet fjendtlig spion.

Iøvrigt bemærkede han sig især den forbavsende stilhed

paa Als' vestkyst i dagene efter stormen, det virkede næsten uhyggeligt efter den forudgaaende tids meget stærke artilleriild, og da *Larssens* modtagelige sind ikke var ganske upaavirket af Dybbølstillingens fald, søgte han derfor en kort rekreation i Høruphav, hvor han fandt husly hos sin

Sammenskudt skanse paa Dybbøl efter stormen 18. april 1864.

Kgl. Bibliotek

gamle ven, skibsfører *van Deurs* i skonnertbriggen *BEATRICE*. I en god køje i et smukt kammer fik han en ordentlig søvn — efter først at have sat en stor portion af kokkens gode grynsuppe tillivs.

2.-dagen efter var den gamle kriger klar igen, han drog nordover og toges til tjeneste som disponibel for capitain *Bartholin* ved 9. batteri med kvarter i en bondes huggehus. Inden den gamle constabel »drejede under« den første nat, kunne han ikke undlade, at »... anstille nogle Betragtninger over denne Verdens Forunderligheder og Foranderligheder. I min Ungdoms Vaar, for 14 Aar siden, var jeg Chef for 3 Batterier med omtrent 80 Mands Besætning*), havde to

*) jvf. side 45.

smukt møblerede Værelser, levede som en Herremand, havde Oppasser, Ridehest og 15 Mark om Dagen i Kostpenge — og nu, som en halvgammel Mand var selv den Forandring for stor: at maatte ligge i en Bondes Huggehus paa den bare Jord — thi allerede den næste Aften var mit Logis optaget. Da jeg kom og vilde ind, var der fuldt optaget, og jeg gik ud bag Huset og lagde mig ved et Dige den Nat . . .«

I sine erindringer udtaler *Larssen* sig nu dybt medfølelse — han var jo aldrig bange for at spytte ud — om de stakels »Ægtkuske« som drev rundt paa Als, og han slutter sig i de stærkeste udtryk til de alvorlige klager over deres daarlige behandling, der fremsattes fra tysk side.

Efter at *P. J.* paa capitain Bartholins opfordring har udjævnet nogle arbejdsvægringer ved befæstningsarbejderne og paa anden maade har gjort sig gældende, vil man paany indstille ham til reservelieutenant, men vor ven faar det atter afværget: »... jeg er for gammel til at gøre min Lykke, selvom jeg fik røde Striber paa Buxerne...« maaske var det ogsaa for meget at byde en af Flaadens gamle maanedslieutenanter, Marinens forhold havde jo fortsat hans store interesse, han skriver saaledes:

»... Jeg havde været ude med Capitainen for at anbringe Espingolerne paa de hensigtsmæssige Steder, som formentlig maatte rette sig efter Landgrunden, og i den Anledning kom jeg til at gaae om Bord i ROLF KRAKE og HERTHA, som laa lige udfor os paa Augustenborg Fjord. Jeg blev modtaget med megen Forekommenhed begge Steder, navnlig var min gamle Foresatte, Lieutenant *v. d. Recke* mægeles venlig, han ville absolut dutte mig paa, jeg trængte til et og andet, han bød mig Klæder, Mad, Drikke og Penge, han maatte dog i Noget kunne være mig til Nytte. Capt. *Petersen* var ligeledes meget vakker, og jeg tog mod Indbydelsen og blev til The om Aftenen. Reservelieutenant *Sørensen*, en flink Mand, som førte en Kanonbaad (Nr. 22), gjorde jeg ligeledes Bekjendtskab med, ogsaa han var meget forekommende . . .«

Lieutenant v. d. Recke havde lagt den plan, at *Larssen* skulle skaffes ansættelse under Marinen ved nogle af de kanoner, som skulle anvendes i batteri paa Als. Baade han og capitain Petersen talte meget hemmelighedsfuldt om disse kanoner, men *P. J.* takkede mange gange, idet han oplyste, at han nu befandt sig særdeles vel under Landetaten, hvor han var mødt med tillid, velvilje og forekommenhed, bl. a. ved at være meget bedre underrettet om, hvor Marinens 8 stk. 24-punds kanoner skulle hen (til Draget ved Kegnæshalvøen), og begge de to søofficerer var meget forbavsede over at modtage en saa vigtig oplysning af *Larssen*, der jo kun var menig soldat.

Den 29. april mødte den frivillige artillericonstabel efter ordre sammen med flere artilleri- og ingeniørofficerer ved Augustenborg for at overvære nogle undersøiske sprængningsforsøg, som en af Krigsministeriet anbefalet, amerikansk oberst *Thallifero Shaffner* skulle demonstrere. Obersten var en typisk amerikaner, der straks smed frakken og tumlede med de nytjærede miner i en lille jolle, som blev roet af *P. J.* Forsøgene var dog mislykkede, og de vakte kun ringe tiltro, men blev dog fortsat, idet *Larssen* med titel af *Oversprængmester* fik overdraget tilsynet med disse forsøg med modforanstaltninger overfor eventuelle fjendtlige broslagninger. Herunder traf han den senere overlærer i Sorø, *Eugène Ibsen*, der var cand. polyt. og som stud. med. gjorde tjeneste paa lazarettet paa Augustenborg Slot. Ibsen, der først havde deltaget i krigen som en slags frivillig artillerist ligesom *P. J.*, kom nu med til disse forsøg og med dem for øje gennemvandrede de to hele vor stilling fra Arnkilsøre til Sønderborg med besøg om bord i ROLF KRAKE og ESBERN SNARE for at tiltuske sig nogle søkort — dog uden at det lykkedes.*)

*) Ibsen beretter: »... Onsdagmorgen 4de Maj 64. Augustenborg. Igaar formiddags kom Larssen, forhenværende frivillig Constabel i Nr. 6 (Skanse nr. 6.) — ellers Fyrskipper i Læse Rende, Maanedslieutenant i forrige Krig, Broder til Ingenieurlieutenant Otto Larssen, ligesaa flink og hvem Jonquières havde overdraget Tilsynet med de Sprængningsforetagender, som

I sine hvilestunder besøgte *P. J.* sin gode ven *Hagerup*, og hørte her, at broderen *Otto* havde tilbudt overkommandoen at lade sig sætte over til Broager ved nattetide for at undersøge kysten i Vemmingbund, hvor man frygtede, at fjenden samlede baade og pramme for derfra at prøve en overgang mellem Sønderborg og Sønderhav, herom fortæller dagbogen:

»... Da jeg hørte dette, søgte jeg straks *Otto* op og foreslog ham den efter min Formening langt sikrere og hensigtsmæssigere Plan, at han og jeg tog en lille let Jolle og seilede eller roede ind i Vemmingbund midt om Dagen. Vemmingbund er ca. 3000 Alen bred, saa ved at holde os midtvands, kunne vi se, hvad vi skulde see med vore Kikkerter og i en Afstand af 1500 Alen vilde saavel Gevær- som Kanonskud være saa usikre efter en Jolle, at Risicoen var meget ringe. *Otto* gik villig ind derpaa og tilbød Commandoen paa denne Maade at skaffe Underretning, men nei, de vise Herrer foretrak at forblive »i Uvished«, Tilbudet blev ikke modtaget, og vi gik glip af det lille Eventyr, som jeg havde glædet mig til...«

Ved artilleridepotet paa Als, der efter Dybbølstillingens fald var flyttet fra Sønderborg til Augustenborg blev der gjort forskellige forsøg, herom nævnes saaledes i dagbogen:

»... Der blev sendt over til Als en Slags Granat-Raketter (*Häcks Raketter*), som vi skulle prøve oppe fra Augustenborg. Denne Prøveskydning foretog vi paa en Mark ud imod Fjorden, saa enkelte af Raketterne gik ud i Fjorden ned ad Skibene til. Dagen efter denne Prøveskydning alarmeredes man i Augustenborg over det Rygte, at nu havde Prøjserne faaet Skyts, hvormed de kunne række over til Augustenborg, det var aldeles paalideligt, da man havde fundet enkelte af disse Projektiler. En af vore Svende (fra

skulle udføres mod eventuelle Broslagninger. Han mødte alt-saa op igaar Formiddags for at indbyde mig til at være med til at udsee bekvemme Oplagssteder langs Kysten, og Larsen og jeg kom saaledes til at vandre hele Stillingen igennem fra Arnkilsøre til Sønderborg...«

Amerikansk oberst
Thalliffero Shaffner.

Kgl. Bibliotek

Ingenieurparken) kom og viste et, og jeg beroligede ham med, at det var et af vore egne.

Men hvad der morede mig endnu mere ved denne Skydning var, at vi havde alarmeret Skibene i Augustenborg Fjord, saa en af Cheferne havde indberettet, at de havde set Fjendens Projektiler slaae ned helt inde i Fjorden; et slaaende Bevis paa vor sørgelige Tro paa Prøjsernes Almagt...«

Imidlertid arbejdede den lille mineforsøgskommission stadig videre, og herunder kørte *Larssen* en dag sammen med den amerikanske oberst og en lieutenant *Petersen*, der ogsaa deltog i dette arbejde, til Høruphav. Her traf han bl. a. capitain *Kraft* fra **ESBERN SNARE** og sin gamle skansekommandør *Wulff*, der nu var adjudant, men det kom til en ret skarp ordveksling, da *P. J.* ikke ville drikke en fore-

slaaet skaal paa en snarlig udgang af krigen, enten det nu blev det ene eller det andet — han drak kun paa en hæderlig udgang.

»Draget«, den vel noget over 100 alen brede, lave landtange, som forbinder halvøen Kegnæs med det øvrige Als, var saa gennemskaaret af kanaler og belagt med spanske ryttere, harver og spidspæle, at den eneste tilgængelige passage var en smal bro, hvor en skildvagt noterede alle op, der passerede frem og tilbage »... fra Kikkenæs. Strax inden for denne Bro laae de fortificatoriske Værker, hvori Mundingen af Søetatens 8 Stk. 24-Punds Kanoner pegede mod Draget. Landet var meget sandet her, saa Batterierne vare hovedsagelig bygget op af Sandsække og saae meget pyntelige ud. Besætningen var Søfolk, som bevæbnede med Entrebiler toge dem høist comisk ud...« og P. J. glædede sig over ikke at have faaet denne af lieutenant v. d. Recke foreslaaede post over 2 mil fra fjenden.

Han besøgte ogsaa sin fyr-kollega, den fra forrige krig kendte slesviger, *Schröder*, der nu var fyrmester paa Kegnæs, og han besaa ligeledes de store, nyanlagte »Retraitebroer« paa halvøens vestside.

Videre skrives: »... traf her (i Høruphav) sammen med Sergeant-Aspirant, senere Lieutenant Pingel, som faldt den 29. juni, og som man den Gang formodede skulle være Næstcommanderende ved Capt. Benzons Corps, som man ventede oprettet, og hvori Ibsen havde foreslaaet mig, at vi skulle gaae med sammen. Capitain Benzon havde været flere Aar i østerigsk Tjeneste og Lieut. Pingel var en særdeles net Karl...«

P. J. traf ogsaa capitain *Benzon* selv og fik egentlig lyst til at følge Ibsens forslag. Dette corps var tænkt som en slags fremmedlegion bestaaende af Ungarer, Italienerne og Polakker, som tillige skulle udføre en slags felpolititjeneste og dets uniformer sagdes at være færdigsyede i London. Efter at regeringen havde haft en udgift paa 5000 rdl. ved corpsets organisation, i Sverige skulle der endog være indkøbt et særligt dampskib til corpset, var Benzon klar til at samle det

og skrev fra London efter de nødvendige penge, men da disse ikke kom, var hele planen forbi med det samme.

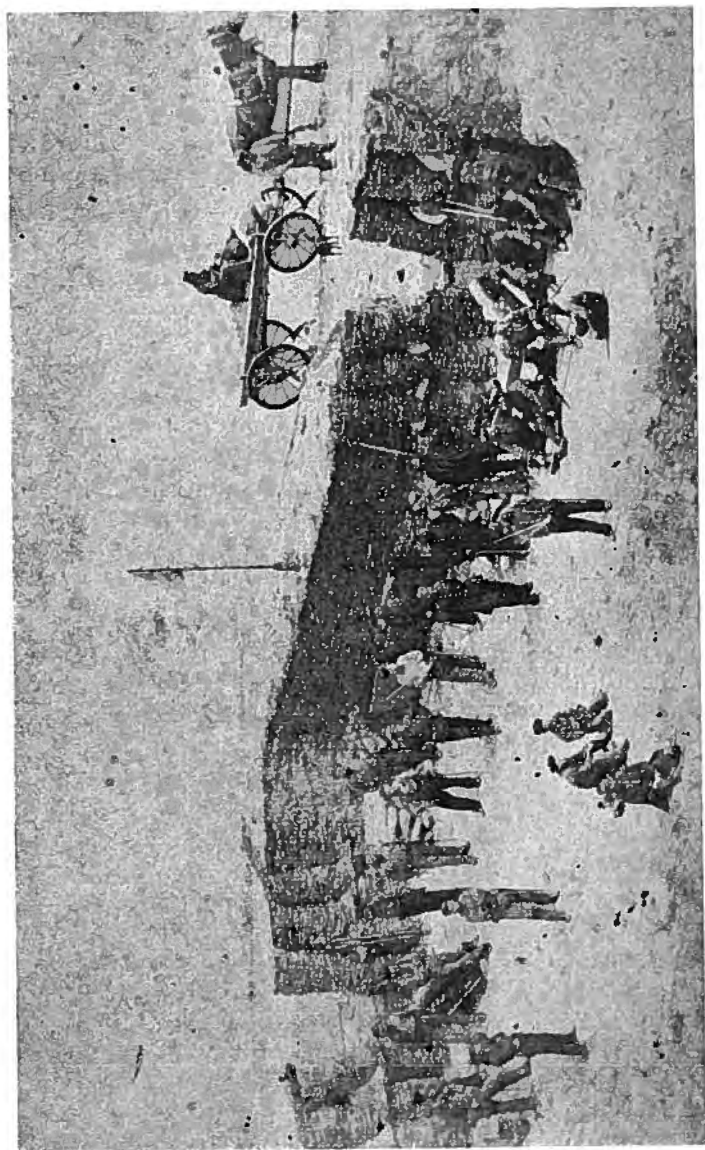
Om selve minearbejderne hedder det videre:

»... nu maa Oberst Shaffner i Stedet for alle de høje Stabsofficerer nøjes med Lieutenant Petersen og mig som Tilskuere og Dommere af hans Eksperimenter. Der blev gjort to Forsøg, det første med 50 Pund Krudt i en Mine tre Fod under Overfladen; Virkningen var ikke videre. Det andet Forsøg med en Mine med 100 Pund Krudt syv Fod under Overfladen var meget smukt. Vandsøjlen, som denne Mine satte 30 à 40 Fod til Vejrs med en Diameter af ca. 14 Fod, var meget storartet, og i denne Vandsøile saa man Stykker af Broen og nogle Sukkerfade, som vi havde lagt i Nærheden af Minen...«

Til trods herfor mente hverken lieutenant Petersen eller P. J. i deres Rapport at kunne anbefale Shaffners Metode, hvorfor Petersen lod arbejde paa en af ham selv konstrueret mine, medens Larssen »... gik omkring i Værkstederne og saa til...«

Lieutenant Petersens miner blev hurtigt færdige og der skulle saa affoldes prøver med 2 stk.: »... en med 50 Pund Krudt og en med 80 Pund. Skjønt de unægtelig var meget sindrige, havde de den store Feil, at de var saa vanskelige at sætte ud, at Rimeligheden for at sprænge sig selv i Luften ved Udsætningen var større end at sprænge Fjenden til Veirs, og det var jo unægtelig en stor Fejl...«

Disse miner var flydende og beregnet til at drive med strømmen — »... Mekanikken var saaledes indrettet, at naar Minen stødte indod — kun berørte — en Genstand fra Vandfladen indtil 4 Fods Højde (Brodækhøjde), da vilde strax en Fjeder springe los og en brændende Lunte falde ned i Krudtet. Vi havde bygget en Flaade til Prøven, sat Minen ud med en tynd Snor befæstet til den, for med den at styre den ned mod Flaaden. Jeg roede Jollen, Lieutenant Petersen skulle stikke Linen ud, men tabte den og Minen drev ned mod Kongebroen, hvor der var samlet en Del Folk, men i sidste Øjeblik fik de dog med Forsigtighed Tag i den —

Soetatens befæstningsanlæg ved Draget (Drejet) paa Als 1864.

Kgl. Bibliotek

som, da den omsider kom paa Plads, ikke vilde gaa af . . . »

Bedre held havde de ikke med den store mine, hvis lunte nok antændtes, men den øvrige del af tændmekanismen svigtede. Da heller ikke dette minesystem kom til at virke, bad *P. J.* om lov til at forsøge med sit eget, der skulde være mere simpelt. 50 stk. af disse sættes i arbejde, idet han over for majorerne fremsatte forslag om: » . . . at der stationeres tolv smaa norske Pramme med to Mands Besætning til hver langs Sundet og foreløbig 4 Miner paa hver Station . . . » og hertil skulle bruges 4 underofficerer og 48 søfolk. Da forslaget vandt bifald, tog *Larssen* først til Sønderborg og dernæst til Høruphav for at skaffe nogle brugelige pramme. Det første sted mødte han uventet broderen *Otto* » . . . som jeg kun havde set et Glimt af i de sidste 14 Dage. Det var min største Glæde dernede at høre hans gode Om-dømme, og da jeg nu saa »vor lille Bro'er« med Ridderkorset paa Brystet — ikke af en Konges Naade, men som en velfortjent Anerkendelse af sit Fædreland — og erfarede fra paalidelig Kilde, at han var indstillet til Tapperheds-medaillen i Guld*), da var mine mest ærgerrige Forventninger tilfredsstillet, og jeg er overbevist om, at han vil bære disse Udmærkelser med lige saa megen Beskedenhed og Rolighed, som den, han udfører sin Dont med, hvorfor de blev ham til Del . . . »

Gensynet og udmærkelsen blev straks fejret ved en festlig frokost, *Otto* havde faaet sendt en kasse vin, de drak en gammel *Xeres* af aargang 1830 til de 25 udmærkede østers, som de fik støvet op i en delikatessehandel.

Artillericommandoen gav nu *Larssen* ordre til at sætte sig i forbindelse med eskadrechefen vedrørende fremskaffelse af de ønskede pramme og marinemandskabet hertil. Major de Jonquières sagde til *P. J.*, at selv om Marinen har indberettet *intet* at kunne udrette for Als' forsvar udover at demonstrere og genere, saa maatte den da kunne hjælpe her. »Manden med Jernmasken«, orlogscapitain *Muxoll*, der residerede i kongesalonen i FALKEN, var meget for-

*) Denne medalje blev beklageligvis aldrig uddelt.

bavset over ønsket om dette mandskab, men mere end netop 40 mand og 10 baade kunne man ikke hjælpe med, og tilmed var baadene uegnede til formaalet; smaa pramme havde man ingen af.

Eskadrechefen interesserede sig dog for planen, men advarede alligevel mod dette meget farlige foretagende, da han havde faaet underretning om, at fjenden havde udlagt net og tove i Alssund som fælder; de var undersøgt og man havde set bøjer ligge paa den angivne plads. Denne oplysning medgaves ogsaa skriftlig til Artillericommandoen, hvorfra man lod *P. J.* foretage en nærmere undersøgelse af sagen — men han fandt intet udover en enkelt vildand — hvorfor arbejdet fortsattes med assistance af de 40 mand fra lineskibet *FREDERIK VI* — samt yderligere 2 underofficerer herfra.

Imidlertid blev hele denne forsøgsrække væltet af oberst Shaffner, der til *P. J.* og lieutenant Petersen udtalte: »Om det saa skal koste mig 2000 Dollars af min egen Lomme, saa skal mine Miner lægges ud«.

Da han ikke kunne sætte sin vilje igennem hos de militære myndigheder paa Als, rejste han til København til krigsministeren ». . . en Mand, der tog mere Hensyn til en fremmed Charlatans Projektninger end til sine dygtigste Officerers Dom, thi kort efter kom han tilbage med Ordre om, at der skulle ydes ham al den Assistance, han begærede, til sine Miners Udlægning i Alssund . . .«

Denne ordre gik videre til *Larssen*, der havde nok at gøre med at styre sin styrke af orlogsgaster, som stod noget fremmede overfor at skulle lystre en menig soldat. Dog, dette forhold fik han snart ordnet, saaledes at kvarterværten ved afrejsen udtalte, at han aldrig havde haft flinkere indkvartering, men som *P. J.* skriver: ». . . lige fra den første Dag, jeg kom i Felten, havde jeg ærgret mig over den slette Disciplin . . .«

Orlogsgasterne fik lavet 19 af Larssens miner med 300 pund krudt, men arbejdet skred kun langsomt frem, da der stadig manglede det hertil nødvendige materiel.

Ogsaa arbejdet med Shaffners miner fortsattes, og det ærgrede *P. J.* meget, da han ikke troede paa deres virkning, naar de engang blev færdige. Disse miner vejede 350 pund foruden 100 pund ballastjern, og de skulle udlægges med 20 fods afstand fra hinanden under den af fjenden tæt besatte kyst i kun et halvt bøsseskuds afstand derfra, et arbejde, som i de lyse majnætter næppe kunne udføres uforstyrret mere end den første nat, hvorfor han betingede sig, at amerikaneren selv deltog i udlægningen — men foreløbig skulle minerne først gøres færdige.

En dag, da *Larssen* sammen med Shaffner og Petersen kørte ud i deres »lukkede Vogn« for at bestemme plads for minerne og de to sidstnævnte skulle om bord hos eskadrechefen (orlogscapitain Muxoll), bad han Petersen bringe en tak til orlogscapitainen, fordi han — trods forventning alligevel sendte 2 underofficerer med folkene — men han fik det mærkelige svar tilbage: »Ja, De kan hilse *Larssen* fra mig og sige, at det kun var af privat Velvilje mod ham...«

Endelig den 10. maj meldte Shaffner klar til mineudlægning; *P. J.* og de andre hjalp selvfølgelig med, men hverken den første eller den anden nat lykkedes forsøgene, saa da der indtraadte vaabenhvile den 12., standsede al virksomhed automatisk.

Den gamle soldat fik nu permission under vaabenhvilen og trak i civil, men inden afrejsen blev der holdt en munter afskedsfest.

Larssen rejste til København sammen med Shaffner og hans søn samt lieutenant Petersen, som obersten gennem Krigsministeriet havde faaet kommanderet dertil for at fortsætte mineforsøgene, og han antog som en selvfølge »... at jeg blev med ham...«, *P. J.* ville nok med til København, men dog atter tilbage til Jylland, og i dagbogen skriver han: »... Jeg fatter ikke, at denne Mand saavel her i Landet som i Sverrig har kunnet vække Opsigt med sine Miner, da jeg om Bord i vore Dykkerkuttere har set Anvendelse af undersøiske Miner, som havde været meget mindre compli-

cerede og følgelig ogsaa meget paalideligere end Oberst Shaffners.

Kl. 10 gik vi bort fra Høruphav med AURORA, det traf sig saa heldigt for mig, at dette Skib tidligere havde været brugt af Capt. Aarøes Corps, og jeg saaledes her kunde indhente adskillige Efterretninger om Corpset, som *Otto* og jeg havde talt om at gaae ind i, ifald Fjendtlighederne begyndte igen . . .«

I kupeen paa vej fra Korsør blev vor ven interviewet af en engelsk krigskorrespondent, som blev meget interesseret, da han hørte, at denne havde tjent i skanse VI paa Dybbøl. I hovedstaden var man meget optaget af kampen ved Helgoland, og den store masse lod til at være særdeles stolt og tilfreds med den vundne sejr — ». . . Dog hørte jeg ogsaa ofte den Mening udtale af Folk, hvis Dom jeg havde megen Tillid til, at det kun var halvgjort Arbejde, da man ikke havde forfulgt den vundne Sejr . . .«

Skruerefregatterne NIELS IUEL og JYLLAND laa paa Holmen, og her blev *Larssen* vist rundt af chefen for det førstnævnte skib, der havde været hans divisionschef i kanonbaadene i 1850. Da denne fortalte om kampens voldsomme ild, og oplyste, at flagskibet havde haft 10 skud i skroget, kunne skibschefen næppe have undgaaet at bemærke, at den gamle sø- og landkriger saa forundret og lidt spydig ud — og efter besøget fremsætter *P. J.* som sin mening: ». . . at selv om intet af de tre Skibe havde faaet Træffere, som havde faaet Indflydelse paa deres Kampdygtighed, saa maatte han dog paastaa, at Træskibe ikke mere kunde bruges som Batailleskibe medmindre de ere stærkt bepanserede . . .«

7. REJSEN GENNEM DET BESATTE JYLLAND

Københavnsopholdet var kun ganske kort, idet *Larssen* i selskab med sin gamle »styrmand« fra lystsejladsturene, daværende rigsdagsmand *Tutein* rejste til Nordjylland. De tog med den sendrægtige FYLLA, der var overfyldt med passagerer, og hvor en staaplads endog kostede 7 rdl. Efter en dags ophold i Frederikshavn og een i Sæby var han ogsaa en dagstid om bord i fyrskipet for at se lidt til det.

Han var utilfreds med sine landsmænd, som han mente havde tabt modet efter 4 maaneders krig. I Sæby havde han kun den ene grund til klage: »... at nogle Damer, som jeg ellers smigrer mig med, mener det godt, sankede gloende Kul paa mit Hoved ved at byde mig, en afpryglet Soldat, Blomsterbuketter...«

Rejsen fortsattes derpaa ned gennem det besatte Jylland for at sondere stemningen og se, hvor stor den fare egentlig var, som kunne ventes derfra, og det var *P. J.s* hensigt saa meget som muligt at søge selskab med de fjendtlige officerer, men da han kom i land i Aalborg, hvor der fraterniseredes stærkt, frafaldt han dog denne tanke.

I Randers var stemningen bedre — han kom dertil som betalende passager med den præjsiske post, og paa vejen var han ved at komme i klammeri med en fløs af en præjsisk feldwebel om fortovsret — hvorfor han ansaa det for klogest at fortsætte til Aarhus med den danske postvogn.

I Aarhus hørte han om og udtalte sin misbilligelse over en ung pige, der var flyttet sammen med en præjsisk officer — saaledes blev hun efter 14 dages eftersøgning fundet i Vejle. Fra Snoghøj fik han den kommanderendes tilladelse til at passere ind til Fredericia, hvor han jo var godt kendt fra den forrige krig. I Haderslev satte han sig oven paa postvognen for bedre at kunne se; postillonen bar her endnu sin røde danske uniform men med de allieredes hvide armbind. Uden for byen bemærkede han et fjendtligt ponton-train paa 15 vogne, der var læsset med temmelig omfangsrige, lette jernblikspontonener.

Her noterede han sig ogsaa, at prisen for 1 pund smør var 28 skilling, i Aarhus havde den kun været 14 skilling.

Uden for Aabenraa besaa han sammen med en gammel ven 4 præjsiske batterier mod søsiden, men blot man her saa røgen fra et skib, styrtede først de slesvig-holstenske Wühlere, saa Prøjserne omgaaende sydpaa. Som en af de værste der-nede, omtaler han en skibsreder, der endog havde en ejen-dom i Vendsyssel. Da fjenden i marts maaned samlede baade og pontoner i Blans Sø for dermed at gaa over til Als (2/4), oplyste beboerne, at denne mand rejste omkring for at udtage de hensigtsmæssigste baade, og han undlod ikke at stemple dem med sit eget mærkejern.

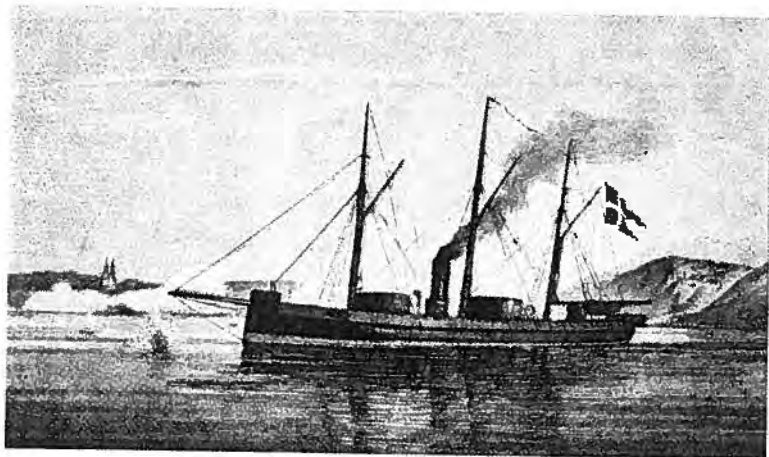
I Flensborg tog *P. J.* ind paa Raschs hotel, og da det op-lystes, at han var en søstersøn af provst *Abel*, blev han me-get vel modtaget i en sønderjydsk familie, som han opsøgte.*) Her fortælles nu om Tyskernes haardhændede behandling af embedsmænd og præster, ligesom han hører om forbudte kort og lærebøger. Han faar ogsaa hilst paa den kendte madam *Rasch*, med hvem han diskuterer lieutenant Ancher, helten fra Skanse II.

Johannitter-Ordenen havde lejet to af de smukkeste, frit-beliggende huse med have til lazaretter. Her besøgte *P. J.* forskellige saarede, danske officerer, og een af dem gen-kendte ham som »Manden fra Skandse VI«, den fangne og saarede officer var een af broderen *Ottos* venner.

Under opholdet her blev han ogsaa taget i forhør af en ham kun lidet kendt person, som mente, at han var i byen for at samle oplysninger om fjenden, men denne vildfarelse fik *P. J.* dog ændret: »... han var her kun for sin egen pri-vate Fornøjelse — men hertil hører naturligvis ogsaa at høre saa meget som muligt om Krigsbegivenhederne...«

Ved gode venners hjælp — de frygtede trods alt for hans sikkerhed — blev der skaffet *Larssen* et præjsisk pas. Nu sendte han sit tøj med en købmænd til vagten ved Sønder-borg havn, lejede en baad og strøg ud af Flensborg havn. Han anløb Okseøerne, hvis ejer, en skibs- og baadebygger

*) hos pastor *M. Mørk Hansen* i Felsted præstegaard.

Panserbatteriet ROLF KRAKE i Vemmingbund.

Tidsskrift for Søværnet

han kendte fra den foregaaende sommer som en god dansk mand, med hvem han gerne ville aftale lidt, dersom man kom til at operere paa Flensborg Fjord. Han forbavsedes over, at fjenden aldeles ikke havde bevogtet disse to smaa øer eller kysten lige for — intet havde været til hinder for, at man ad den vej kunne have skaffet sig efterretninger.

Sejlturen gik nu videre til Egersund, hvor han kvitterede baaden og gik til Graasten for at faa sit pas paategnet. Her traf han ogsaa en ung læge, *Vedel*, som sommeren før havde været hans passager paa sejlturen til Flensborg.

Hos kommandanten fik *P. J.* ogsaa skaffet sig tilladelse til overfart til Als. Paa hotellet kom han i disput med nogle prøjsiske officerer, een af disse havde fra Alnor-batteriet været med til at beskyde det danske panserbatteri ROLF KRAKE, da det var inde ved Egersund; en anden var fra Gammelmarks-batteriet ved Broager. Alnor-officeren udtalte: »... nu have vi først rigtig faaet at vide, hvor uhyre stor den Skade var, som ROLF KRAKE led den Dag. Den var synkefærdig, havde faaet 140 Plader gennemskudte og

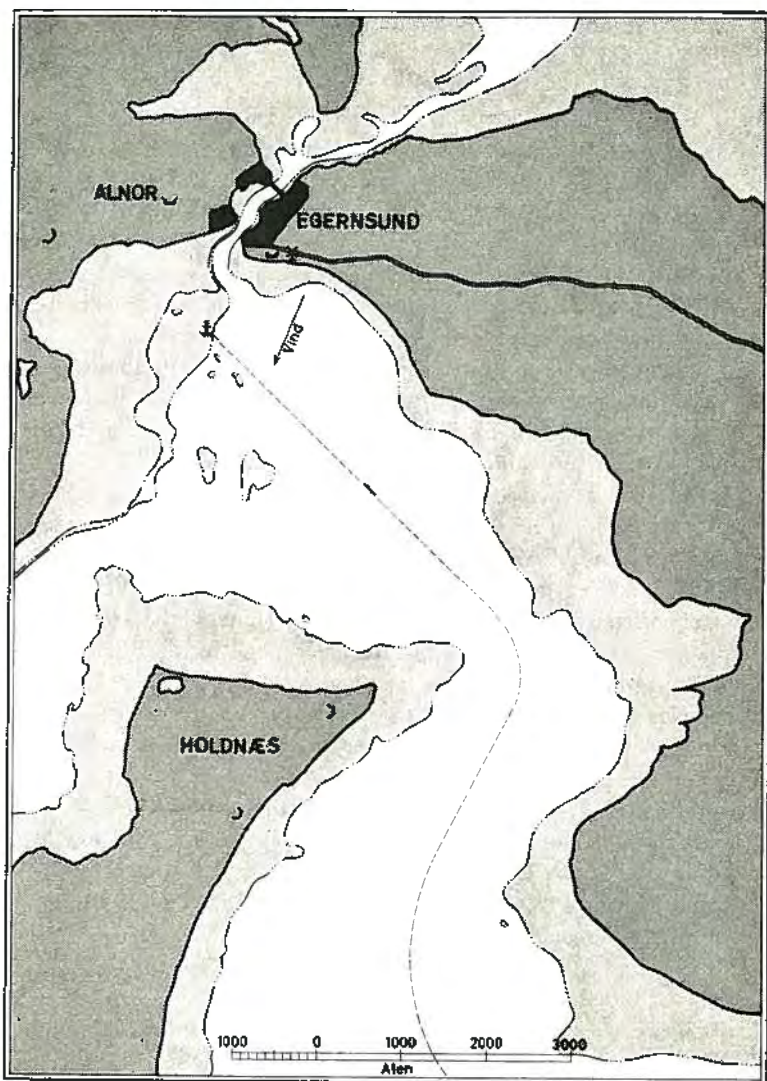
maatte løbe sin Cours, ladende Anker og Kjæde i Stikken, som de danske vare i Arbeide med at bjærge igjen. ROLF KRAKEs Manøvrer havde tillige den Dag været saa slette og Capitainen havde ligefrem vist Cujoneri, det havde Skibsførere, som havde ført Skib paa Ostindien og China selv sagt...«

Denne udtalelse imødegik P. J. omgaaende:

»... Den prøjsiske Marine kunde prise sig lykkelig, ifald den havde Mænd som Capt. Rothe og Skibe som ROLF KRAKE. Hvad Manøvrerne angik, da havde selv de Skibsførere, som havde ført Skib paa Ostindien og China ingen Ret til at bedømme dem, de forstode Dem ikke paa at manøvrere med et Pandserbatteri som ROLF KRAKE, da det aldeles ingen Lighed havde med en Ostindiefarers Manøvrer. Capt. Rothe var en overordentlig dygtig og modig Mand, og nu hvad ROLF KRAKE angik, da havde ikke een Plade taget Skade, kun nogle Huller i Skandseklædningen, og maaske Skorstenen, som vare aldeles uden Betydning, var den eneste Skade, som var sket. Om ogsaa han havde stukket Anker og Kjæde fra sig, som jeg ikke troede var Tilfældet, saa var det almindeligt at Skibene gjorde dette, at det aldeles ikke var til at lægge megen Vægt paa...«

De prøjsiske officerer rakkede derpaa ned paa de danske artilleriofficerer, men roste de danske ingeniører »... hvad specielt *Otto* angik, da var det ogsaa almindelig anerkjendt, at Lt. Anchers og Skandse 2.s Berømmelse for en stor Del skyldtes hans ufortrødne Virksomhed. Minegalleri og slige Ting, som han byggede der til Dækning for Mandskabet, kjendte vi ikke meget til i Skandse 6...«

Da *Larssen* den næste formiddag kom ind paa kommandantskabet i Graasten, traf han en af de personer, som han aftenen før havde diskuteret med, men efter at der var gaaet bud til kommandanten, *Zella*, kom denne med passet i haanden og sagde: »... De vil reise til Als — jeg svarede Ja — og dermed paategnede han Passet. Jeg gik nu ned til Eckernsund, og efter den Undersøgelse jeg der anstillede

Efter specialkort i søkort nr. 156, udgivet 1933.

Skitse over ROLF KRAKEs manøvrer ved Egersund i Flensborg
Fjord 17. marts 1864.

Tidsskrift for Søværnet

fra den Plads, hvor Broen havde ligget, kan jeg ikke forstaa, at ROLF KRAKE ikke kunde faa Broen aaben for Pynten af Landet...«*)

Sammen med en ven besøgte P. J. ogsaa forskellige prøjsiske batterier m. m. beregnet til at kæmpe mod panserbatteriet, som havde spillet en særdeles vigtig rolle i fjendens fantasi. Udtalelsen om »...Dettes Sænkning...«**) naar det gik i kamp, forbavsede især, men P. J. røbede over for sin ven, at ROLF KRAKE ikke kunne sænke sig selv, men paa afstand kunne det synes saa, naar dens skanseklædning blev lagt ned før kamp, jvf. billedet side 73.

Oberst Shaffners sprængningsforsøg paa Augustenborg var velkendte for vennen, som oplyste, at det var en lignende slags miner, der af fjenden havde været udlagt ved indsejlingen til Egersund til beskyttelse af broen.

Larssen hørte her ogsaa om planerne til en overgang til Als 2/4, som dog ikke var kommet til udførelse. Det var den vellykkede overgang til Fehmern, som harmede ham meget, der havde dannet skole. Han indsamlede mange forskellige, ret nøjagtige oplysninger om fjenden, han traf jo baade Danskere og Slesvig-Holstenere og var altid klar til diskussion, men herunder genkendtes han ogsaa af overløbere som »den Gamle fra Skandse 6«.

Under et besøg hos ejeren af Sandbjerggaard hørte han, hvorledes Prøjserne flyttede hele befolkningen væk fra Alsunds kyst, alt blev rømmet og de gamle samledes i Dybbøl kirke og paa en nærliggende gaard. Fra dansk side havde man ventet, at fjenden ville samle pontoner i søen ved Sandbjerg Slot for saa at gennemskære dæmningen og skyde en pontonbro over mod Als.

*) Fra Trearskrigens kampe havde han et godt lokalkendskab til forholdene omkring Egersund.

**) Paa den tid var det netop kommet frem, at amerikanske monitorer ved fyldning af vandballasttanke kunne give sig et større dybgaende og derved frembyde et mindre maal over for en fjende under kamp. Det var dette system, man fra prøjsisk side mente blev benyttet i ROLF KRAKE.

(Kommandørkaptajn R. Steen Steensen)

Paa vej til Sottrupskov var *Larssen* endelig ved at blive arresteret som spion. Han forklarede, at han de to foregaaende aar havde foretaget en rejse pr. baad langs Slesvigs kyster — dette aar havde han foretrukket at rejse over land. Han forklarede sig meget aabent til de prøjsiske officerer om sin rejse ned gennem Jylland, om alt hvad han havde set, og derfor »forstaar han ikke«, at han ikke ogsaa maatte gøre ligesaa her. Man bragte ham for en venlig general, men der skete ham intet, han blev kørt tilbage til Sandbjerggaard, hvorfra han lagde vejen op over nogle af skanserne paa Dybbøl og kom endelig til Sønderborg med en parlamentærjolle paa den sidste aften inden vaabenhvileens udløb.

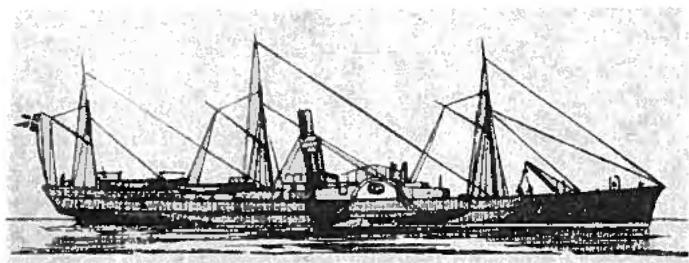
I S/S AURORA, hvormed han fortsatte rejsen til Svendborg, traf han orlogscapitainerne *Schultz* og *Raffenberg*. Den første ledede transportvæsenet ved Oberst *Max Müllers* »flyvende Brigade«, til hvilken man gjorde sig store og vistnok grundede forhaabninger, og de oplyste, at brigaden, som bestod af 2 regimenter infanteri, 1 batteri feltartilleri og tilhørende kavalleri, kunne kastes i land paa aaben kyst paa 1½ time, og man ventede ved fortsatte øvelser at komme ned paa 1 time. *Schultz* søgte en »Bekjendt Mand« til brigaden og bad *Larssen* tale med *Thingsted* (styrmand i vagerkutteren) herom.

Efter en svip til København, rejste *P. J.* fra Svendborg tilbage til Als — og da han traadte ind i Pastor *Svendsens* hus blev han leende modtaget af Capitain Hagerup med ordene: »... Der har vi min Sjæl Fyren...« — henvendt til pastor *Feilberg*, som nylig var fordrevet fra Slesvig og som netop havde fortalt: »... at Fjenden ærgrede sig over at have ladet en forklædt dansk Officer passere, som de havde Fingre i...« og man tilraadede nu *Larssen*, at dersom han igen ville derover, saa maatte han rage sit skæg af, et dansk blad havde ogsaa henledt opmærksomheden paa ham »... som en mistænkelig Person...«

I Svendborg havde han om bord i ROLF KRAKE til skibets næstkommanderende udtalt: »... at panserbatteriets opgave nu bliver i Alssund og ikke i Augustenborg Fjord...«

hvortil denne havde svaret, at skibet ikke kunne komme gennem Alssund, da det styrede for slet, og *P. J.* spurgte derpaa forundret om det havde været prøvet? »... Det ville alene have været af stor moralsk Betydning og maaske imponeret Fjenden...«

8. LARSEN I DET AARØESKE STREJFKORPS.

Postdampskibet JYLLAND

Caroc

Fra Svendborg drog *Larssen* til Taasinge, hvor Aarøes Strejfkorps kantonnerede under vaabenhvilen. Dette »flyvende Corps« eller »Streifbanden«, som *P. J.* yndede at omtale denne specialafdeling, var oprettet i marts 1864 efter forslag af premierlieutenant *B. C. M. Aarøe*, da man af politiske grunde under Dybbølstillingens belejring ønskede iværksættelse af aktive foretagender paa krigsskuepladsen. Erfaringerne fra det resultatløse landgangsforsøg i Holsten den 6/3 havde vist, at der til saadanne demonstrationer bag fjendens linier krævedes en mindre, men stærkt sammensvejet og velindøvet troppeenhed, hvis søvante mandskab var fuldt fortrolig med roning og anden baadmanøvre, og hvis skibsmateriel maatte være afpasset efter styrkens størrelse og opgaver. Korpset var sammensat af frivillige fra Hærens forskellige afdelinger, ligesom det fik et stærkt nordisk islæt, idet dets svensk-norske kompagni under premierlieutenant, friherre *Hugo af Raab* talte 4 underofficerer og 36 menige.

Til korpset hørte endvidere en mindre rytterstyrke og endelig udviste styrkelisten ogsaa to civile spioner, populært kaldet »den store og den lille Hemmelighed«. Af skibsmateriel disponeredes over skruedampskibet AURORA samt dampbaaden MARIE til bugsering af jerntransportbaad Nr. 5. Denne var indrettet med en port i det flade agterspejl, hvorfra en landgangsbro kunne udlægges over to medførte pontoner, saaledes at heste og køretøjer fra det lavtstikkende fartøj kunne sættes i land direkte paa strandbredden.

I forsommeren var korpset baseret paa Assens, hvorfra der foretoges flere raids mod Kalvø, Halk, Aarøund og Løjt Kirkeby. Her og der toges fanger, og der skabtes uro og uvished i den fjendtlige kystbevogtning, ligesom joller og andet fartøjsmateriel blev bortført. Det lejede dampskib AURORA blev ret snart udskiftet med et mindre hjulskib JYLLAND — alene dettes plaskende skovlhjul stod i skrigende modsætning til korpsets formaal: uset og uhørt at alarmere og forstyrre. Det lavtstikkende postdampskib, som havde en skotsk maskinmester, var ellers velegnet til opgaven, føreren kaptajn *Jespersen*, senere søfartsdirektør i D.S.B., optraadte i civil, og skibet førte korpsets eget flag: et Dannebrog mærket A.S.C.

Den senere oberst *Esmann*, som selv var deltager, har i 1884 i Strejfkorpsets Historie anført:

»... Til Raadighed ved Landgangsekspeditionerne havde Korpset mellem sine frivillige Fyrskipper *Peter Larssen*, der havde gjort Tjeneste som frivillig Artillerist under Dybbøls Belejring. Han var optaget som Medlem af Officerskorpset og brugtes navnlig som Fører af Baadene, hvortil det var af stor Betydning at have en saa erfaren, modig og paalidelig Mand...«

Larssen var meget begejstret for sine norske og svenske kammerater og han blev vel modtaget af alle. Han glædede sig til nye oplevelser, da JYLLAND med transportbaaden paa slæb stod Svendborgsund ud med kurs nordpaa for at gaa til Kalundborg, som blev Strejfkorpsets fremtidige hjemsted.

Dog næppe var man ankommet hertil, før alarmen lød: Fjenden er gaaet over til Als.

Kaptajn Aarøe fik ordre til med dampskibet og transportbaaden at gaa til Als' øst- og nordside for at tage mulig af-
skaarne tropper op og til senere at assistere ved Kegnæs.

Paa østkysten var der dog intet at virke med, men fra Nørrelykkebroen red *P. J.* paa en tilfældig hest til Nordborg, hvor der paa slottet var indrettet et lazaret. Dette foranledigede han evakueret, saaledes at man fik baade personale, saarede soldater og flygtninge om bord, medens en del materiel — heste og vogne — til hans store bekymring maatte efterlades, da det kulede op med svær sø.

Det forlød paa øen, at Russerne var gaaet i land, og for at skynde paa, afkræftede *P. J.* ikke dette fantastiske rygte. Tværtimod nærede han det sikkert ved at ride rundt i Nordborg i sit meget aparte kostume.

Paa turen sydover fik man »den lille Hemmelighed« om bord, men heller ikke han havde set noget til danske soldater, hvorfor ekspeditionen fortsatte til Kegnæs. Der blev ankret ved »Drejet«, og ved Søetatens batteri traf *P. J.* atter oberst Shaffner, som nu havde lagt sine miner ud i det tørre sand. JYLLAND fortsatte derpaa til den $\frac{1}{2}$ mil nordligere liggende store bro, hvorom skrives: »... Til denne Bro, som vist var et sandt Mesterstykke af Brobygningskunst, kunde med Fralandsvind eller Stille ligge saa mange Skibe og Baade til paa een Gang, at 10.000 Mand kunde udskibes; nu blæste det en Storm til dels paa Land, men desuagtet gik Udslibningen rask fra Haanden...« JYLLAND og transportbaaden var snart lastede og afgik hen under aften til Faaborg, hvor der om muligt herskede et endnu større røre. Efter endt udlosning toges en ny tur til Kegnæs, hvorfra man afgik som et af de sidste fartøjer, denne gang med en jagt paa slæb. Men nu var fjenden ogsaa naaet frem, og der fandt en skudveksling sted med batteriet paa Drejet. Aarøe, som var meget ilter, ville absolut tage del heri med JYLLANDs smaa 4-punds kanoner, noget som *P. J.* dog fik ham fra, dels fordi disse kanoner, hvis granater kun var tempe-

rede til 2000 alen, næppe ville kunne udrette noget, dels fordi de ved at løbe saa tæt ind under land med lastet skib ville løbe en risiko, der ikke stod i rimeligt forhold til en mulig indsats — saa man fortsatte til Faaborg.

Officererne ved Hærens Strejfkorps 1864

Som nr. 3 fra v.: Skibsfører Jespersen, (civil), skraat bag ham: P. J. Larssen. Midt foran: Kaptajn Aarøe med PRLT Raab (4) paa h. og PRLT Schultz paa v. side.

Kgl. Bibliotek

Her søgte P. J. oplysning om broderens skæbne.

Han mentes at være set ved Kegsnæs og blev senere meldt savnet, men endelig kom der bud og ogsaa brev fra *Otto* selv om, at han var uskadt, men i fangenskab.

Han var under noget ingeniørarbejde ved Kjærvig blevet overrasket ubevæbnet af de netop ilandstegne Prøjsere. Dette fangenskab bekymrede den ældre broder meget, og han fantaserede dag og nat om, hvorledes *Otto* kunne befries, eventuelt udveksles med een af Strejfkorpsets fanger.

Den 2. juli var Aarøes Korps atter »hjemme« i Kalund-

borg, hvor det havde hovedkvarter i Ole Lunds gaard i Cordilgade med skildvagter ved hovedtrappen og i porten; her boede chefen og to af kompagnicheferne, alle med fuld forplejning i den gamle købmandsgaard.

Dag, allerede den næste dag afsejlede JYLLAND til Samsø, hvorfra alle fartøjer paa en enkelt kutter nær blev fjernet, og saa gik ekspeditionen videre til Hjælm, hvor *Larssen* kontaktede fyrmesteren*), som lovede at bringe »den store Hemmelighed« over til fastlandet. Over Kalundborg gik en del af korpset derpaa til Æbleø, som skulle bevogtes, for at fjenden ikke skulle gaa i land der, medens resten overførtes til Langøre paa Samsø, hvorfra *P. J.* fik ordre til med Aarhus lodsbaad at løbe op til Hjælm for at afhente »den store Hemmelighed«, der havde »... reist i Jylland som Fyrinspecteur...« Paa basis af hans oplysninger indskibede lieutenant *Schultz* med 2. kompagni sig for at gøre landgang ved Grenaa, hvor man havde til hensigt at opsnappe en fjendtlig feltvagt.

Da *P. J.* var kendt der paa egnen, blev han om natten sat i land fra en lille jolle syd for byen for at søge oplysninger om fjendens stilling samt om overgangsforholdene ved aen. Undervejs havde man fra skibet observeret, at fjenden ogsaa ødelagde sømærkerne, ved Helgenæs saas saaledes en overhugget stage.

Noget forsinket af et gammelt skibsruf paa stranden, der med sine klaprende døre antoges for en fjendtlig patrulje, af kviksand i udløbet af en lille bæk og af sine tunge søstøveler, der løb fulde af vand, da han undersøgte vandstanden i bækken, naaede *P. J.* tilbage til kompagniet, der var landset paa stranden, og som nu med ham som vejviser rykkede frem mod havnen. Medens »Streiferne« søgte frem mod fjenden, forberedte han med et par mand retræten, dels ved at klargøre nogle pramme ved havnemolen, saaledes at de eventuelt kunne drive til søs i den friske vestlige kuling, dels ved at forberede broens afkastning.

*) den fra McClintocs eftersøgning efter den forulykkede Franklin-ekspedition kendte *Carl Petersen*.

Det blev den sidstnævnte tilbagetogslinie, som landgangsstyrken benyttede, da de kom tilbage med fangerne, 4 infanterister og 3 husarer, som var taget i sidste øjeblik, inden de med vogn skulle køre fra havnen ind til Grenaa. Vinden var nu sprunget nordlig, og *P. J.* blev sendt i forvejen for at sørge for, at baadene var klar, men kun Aarhus lodsbaaden, som ogsaa var med paa denne ekspedition, manglede, hvorfor han stod til søs i sin lille jolle. Han fandt først dampskibet, senere ogsaa lodsbaaden, som laa og kadrede med doktoren om bord en halv mil sydligere end aftalt. Med skarpt ansatte skøder kom den gamle snart op med lodsbaaden og fik sin del af styrken bragt ud til JYLLAND. Skuffelsen over, at denne lille affære ikke havde givet bedre resultat, var stor, men at den fjendtlige styrke netop aftenen før var trukket tilbage, kunne man jo ikke vide. Kaptajn Jespersen trøstede ved at give portvin i messen, det havde han lovet, naar de første fangne Prøjsere blev bragt om bord i hans skib. Paa vejen hjem til Kalundborg var *P. J.* med nogle soldater inde paa en gaard paa Jyllands østkyst for at søge oplysninger — dog uden resultat.

Kaptajn Aarøe modtog ekspeditionen med ros, og »... sagde mig nogle pæne Ord i Anledning af min Deltagelse i Affairen...«, og nu mødte *Larssen* fra sin nye chef akkurat den samme tillid, som fra de tidligere, idet kaptajnen betroede ham, at han havde indstillet, at kaptajn Jespersen og han maatte faa tilladelse til at bære Marinens lieutenantsuniform. Men med samme stædighed som saa ofte før erklærede *P. J.* paa det bestemteste, at det ville han ikke paa nogen maade tage imod; kun den uniform han bar, agtede han at bære i denne krig.

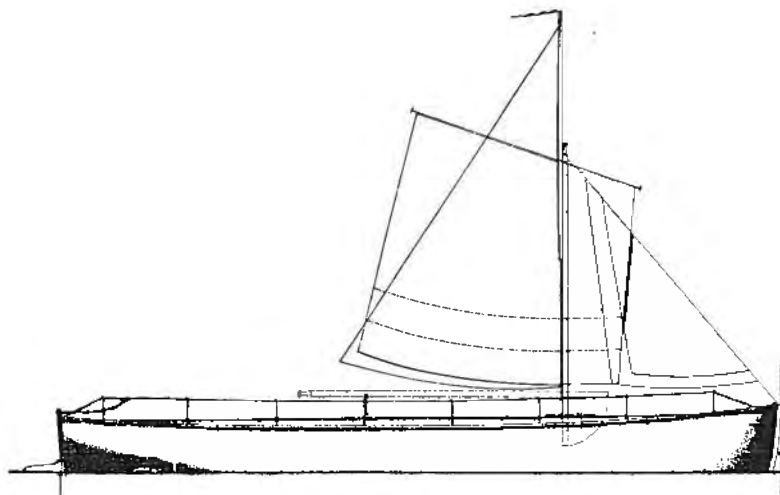
Kaptajn Aarøe havde iøvrigt paa forskellig maade ladet rekognoscere i Aarhusbugten; paa øerne blev alle baade samlet under bevogtning paa eet sted, ligesom der med *Larssens* »kollega«, fyrmesteren paa Tunø, pastor Hansen*) blev aftalt signaler med raketter og om tildækning af fyret i

*) Sognepræsten paa Tunø har gennem mange aar tillige været fyrrasser, idet fyret er anbragt i kirketaarnet.

tilfælde af alarmering. *P. J.* tilbød ogsaa at gaa med *S/S AALBORG* til *LÆSØ RENDE* fyrskib for derfra at lade sig sætte i land i Jylland for at skaffe oplysninger om fjenden, men det blev ikke til noget paa grund af ny vaabenhvile.

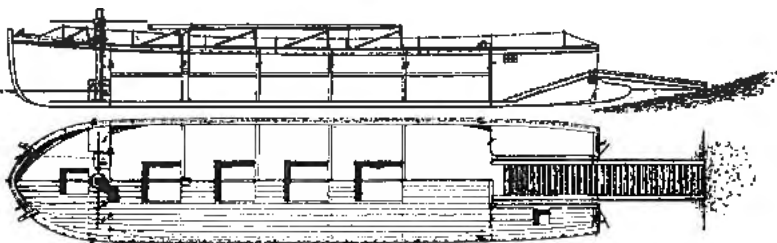
Det omtales, hvorledes iland- og ombordsætning blev øvet fra transportbaaden, og at det saa ret kuriøst ud, naar dragonerne rask efter hinanden kom ud af hullet i baadens agterspejl og red lige i land, noget de og hestene efterhaanden fik god øvelse i — *P. J.* havde ogsaa truffet aftale om, hvorledes han skulle staa til søs med transportbaaden for sejl alene, dersom Aarøe uforudset maatte gaa til andre opgaver med dampskibet.

JYLLAND blev sendt til *Æbelø* for at hente det der-værende 4. kompagni, som havde været inderlig ked af denne post, og gik med det om bord til *Bogense* for at fylde kul. Kompagnichefen, lieutenant *Esmann*, havde ved aftens-tid hørt, at der laa en østrigsk feltvagt paa *Ashoved*, pynten mellem *Horsens-* og *Vejlefjord*, og han bestemte sig til at løbe over for at tage denne fjendtlige post. Med alt lukket,

Sejltegning til en troppetransportbaad fra 1856.

Rigsarkivet

Troppe-transportbaad Nr. 2 fra 1855.

Rigsarkivet

slukket og tildækket listede dampskibet sig ind under land og ankrede næsten lydløst, de store joller blev firet af, og da det jo var kikset lidt med fartøjstjenesten ved Grenaa, bad lieutenant Esmann *P. J.* om ikke at gaa med i land, men blive og dirigere fartøjerne. Soldaterne kom godt i land, og jollerne, der roedes ganske tyst med omvundne aarer, fulgte med langs kysten under deres fremrykning. Snart saas en lille ildkugle, en geværbrandraket; der faldt enkelte skud og hele salver. Nu roede baadene ind til land og tog folkene om bord, de medførte 7 fanger, hvoraf 2 var saarede samt en civil person. Kompagnichefen var helt tilsølet af blod, han havde under den hastige march tilbage til baadene støttet en haardt saaret Østriger, der dog blev efterladt paa stranden, da han segnede om tilsyneladende død. En anden fange blev behandlet i JYLLANDs smukke salon med fløjelshynderne af den norske lieutenant Andersen, der var medicinsk student, men fangen døde den næste dag i Bogen-se.

Den civile var en bondekarl fra Palsgaard, som havde kørt for Østrigerne, »... han havde sin Dumhed eller diplomatiske Tavshed at takke for sit Fangenskab...« — iøvrigt befandt han sig saa godt i korpset, hvori han indtraadte, da han jo ikke godt kunne sendes hjem, han gik senere under navnet: »den fangne Østriger«.

Larssen omtaler, at der fra forskellig side blev anket over dette overfald, ja, fra visse sider endog over Strejfkorpsets

virksomhed. Selv var han heller ikke rigtig glad for Ashoved-affæren, hvor der kunne være sparet noget blod. Fra fjendtlig side blev Aarøes Korps frygtet, der blev sagt, at korpset hverken gav eller tog imod pardon, hvad der formentlig var skyld i Østrigernes haardnakkede modstand.

Aarø selv gav dog ikke sit mishag til kende over denne noget selvbestaltede ekspedition, men han betroede senere til *P. J.*, at den var kommet i vejen for een af ham planlagt aktion mod en feltvagt ved Palsgaard den paafølgende nat.

Da Strejfkorpset den næste dag forlod Kalundborg var det for stedse, det skulle paa kystvagt ved Fyns vestkyst, men forinden havde JYLLAND slæbt ca. 25 større og mindre baade fra Tunø, Endelave og Samsø til Kalundborg. Korpset fik overdraget bevogtningen af kysten mellem Æbelø og Børgense, eet kompagni var om bord i dampskibet, medens de øvrige var paa post ved stranden eller camperede omkring geværpyramiderne i Børgenses gader.

I *P. J.*s krigserindringer mangler dog en omtale af Strejfkorpsets sidste, men ikke gennemførte landgang, som skulle ske mod Moesgaard, syd for Aarhus, der var udpeget som objekt af en stedkendt skipper fra Samsø. Alle forberedelserne blev truffet, vejviseren blev tilsagt — men udeblev, dog en af »Streiferne« mente at kunne klare dette hverv.

I tæt tykning ankrede JYLLAND, som man troede 3000 alen syd for Moesgaard, et halvt kompagni gik i baadene, som under *P. J.*s ledelse blev roet frem langs den skovklædte kyst og videre ind mod en lysning, som formodedes at være omkring Moesgaard. Da lettede taagen pludselig, og det viste sig i stedet for at være Aarhus by, som havde en 4000 mand stærk præjsisk garnison — skibet var i taagen fortsat nordover, nu naaede man at vende om i tide og dampe tilbage til Børgense.

Medio juli kom der besked om, at der af hensyn til forventet vaabenhvile ikke maatte iværksættes flere landgangs-forsøg, og tjenesten indskrænkede sig derfor til patruljering paa søen samt bevogtning af Tunø og Samsø.

Vaabenhvilen skulle træde i kraft 20. juli, men den 19.

havde et mindre prøjsisk kommando besluttet at ødelægge telegrafstationen i Langøre (Samsø), som var betydningsfuld for Aarøes efterretningstjeneste.

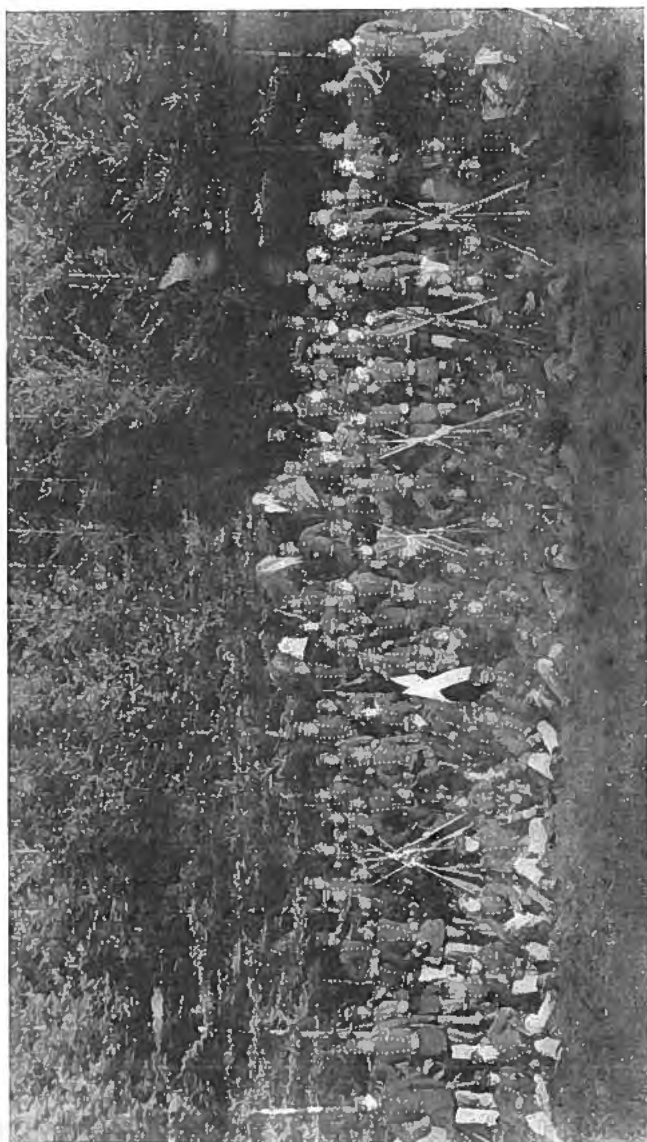
Prøjerne gav dog op paa halvvejen — nogle hævdede, at skipperen paa den jagt, som de benyttede, satte den paa grund undervejs, andre sagde, at de vendte om, da de i det fjerne saa røgen fra JYLLAND. Samsø naaede de ikke til, og Strejfkorpset ledte forgæves efter dem paa denne ø.

Som sædvanlig kunne vor gamle ven ikke holde sig i ro under en saadan ensformig bevogtningstjeneste, saa ogsaa her paa Fyn fartede han rundt.

Han kørte til Fænø, hvortil han dog ikke kunne komme over; ved Kongebroen så han, hvorledes man i havnen var ved at sammenkæde og forankre en række svære bjælker, de blev udlagt langs hele kysten i en afstand af 50 til 150 alen for at forhindre landgang fra baade. Her traf han ogsaa sin gamle medarbejder, lieutenant Petersen, ifærd med at udlægge sine »Ramstedske« miner i Lille Bælt, man ventede sig her mere held med dem end med de i Alssund udlagte.

Under selve vaabenhvilen kantonnerede Strejfkorpset omkring Svendborg, og med henblik paa kommende landgangs-forsøg paa Slesvigs østkyst holdtes flittigt øvelser i roning og landsætning. Fra vaabenhvilen gled man over mod fredstilstande, som medførte, at Strejfkorpset skulle opløses, og den 22. august stillede denne kække og efterhaanden godt sammenarbejdede, særlige kampenhed til en bevæget afskedsparade, ikke mindst afskeden med de gode norske og svenske kammerater var svær. Inden korpset blev opløst, fik *Larssen* af kaptajn Aarø som erindring overrakt et af de ved Ashoved erobrede østrigske geværer med alt tilbehør.

Som gammel fyrskipper slutter *P. J.* sine krigsoplevelser med en betragtning over, om ikke Svendborgsund havde været af saa stor betydning for Transportvæsenet, at det burde have været fyrbelyst, saaledes at skibene kunne løbe igennem ogsaa om natten. Megen tid var gaaet tabt ved at den vigtige skibstrafik maatte stoppe i de mørke timer, man

Det Aaræske Streifcorps 1864.

kunne da have udlagt baade med lanterner ved prikkerne (sømærkerne).

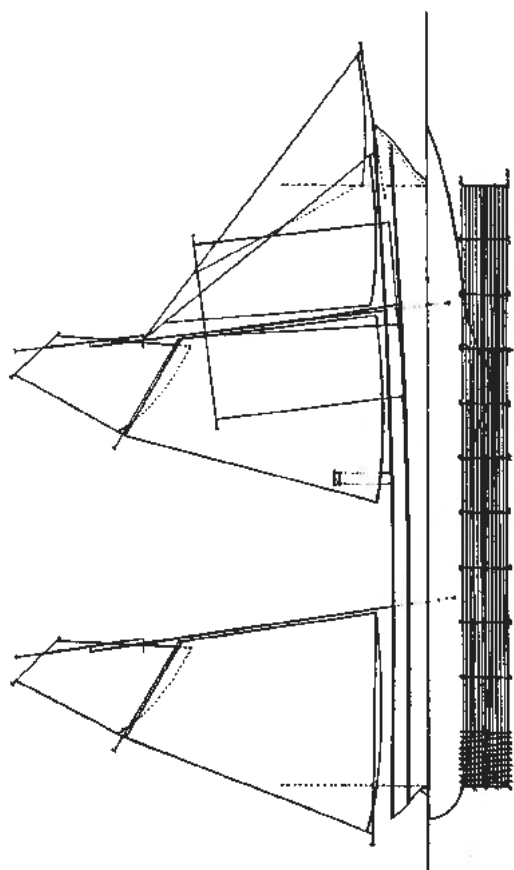
Senere fremhæves, hvad der efter hans mening havde været medvirkende til krigens sørgelige udfald:

1. Manglen paa samarbejde mellem Armeen og Flaaden.
2. Det højest ufuldkomment organiserede efterretningsvæsen.
3. Den mangelfulde bevogtning af Alssund, som bragte vore angribere en letvunden sejr, der næppe ville være vundet dengang, hvis de 10 pramme til mineudlægning og observation i sundet, var blevet udlagt, som han havde foreslået.

Med JYLLAND, som afgik til Transportvæsenet, kom P. J. til Nyborg og derfra med lazaretskibet ZAMPA videre til København, hvor han ville afvente broderens hjemkomst fra fangenskab. Han mødte hver morgen paa Kvæsthusbroen for at se de landsatte fanger, og han regnede med at have set $\frac{2}{3}$ af dem gaa i land uden en eneste gang at have bemærket noget til den forhaanelse af dem, som man i Jylland paaduttede københavnernes; modtagelsen var som den skulle være.

Da han havde set *Otto* vel hjemme, naaede han selv at komme en tur til Swinemünde med fregatten JYLLAND, som sammen med korvetten THOR afhentede 500 krigsfanger.

Under københavnsopholdet var han en tur rundt paa kystbefæstningsværkerne med lieutenant *Keyper*, og han naaede ogsaa en tur til Malmø og Lund, inden han den 1. september 1864 meldte sig til Marineministeriet som permitteret fra Armeen, klar til at gaa om bord i sit fyrskib igen.

Sejltegning til dampkanonbaaden THURA udrustet som vagerdampskib 1866—76.

9. REJSESKITSER FRA VINTEREN 1865—66.

I vinteren 1865—66 foretog fyrskibsfører *P. J. Larssen* en rejse til København med et længere ophold i hovedstaden. Fra denne vinterrejse foreligger der nogle »Rejsekitser«, meget fint og sirligt skrevet paa blaa kvartark, men beklageligvis mangler der her, som i mange andre af hans efterladte papirer, enhver form for tidsangivelse. »Skitserne« er meget omfattende, men mange betragtninger heri er ganske pudsig og karakteristiske for forfatteren og hans samtid.

Der bringes her et kortere uddrag, som afsluttes med ordret gengivelse af *P. J.s* beskrivelse af tre besøg, som ganske særligt havde fanget hans interesse.

Naar han kunne holde en saadan lang vinterferie, saa skyldtes det, at de danske »Flydefyr«, som man dengang ogsaa kaldte vore fyrskibe, var inddraget i tiden 1/12 til 28/2 hvert aar af hensyn til eventuel isgang. Faa aar forinden var det forsøgt at lade DROGDEN og LÆSØ RENDE fyrskibe holde stationen, saalænge farvandene var isfrie — den første vinter kom LÆSØ RENDE dog i drift med isen i 14 dage. Fra juni 1866 bestemtes det alligevel, at fyrskibene fremtidig skulle ligge ude hele aaret, naar isen tillod det, saa 1865/66 blev altsaa *P. J.s* sidste lange vinterferie i land.

Disse fyrskibsoophold behandles i en artikel i Tidsskrift for Søvæsen (T. f. S.) 1865: »Fyrskibene« (af en gammel Sømand), under dette pseudonym er *P. J.* gennem sprog og stil samt med den saglige baggrund let at genkende som forfatter til artiklen.

Han paapegede, at reformen med de til stadighed udeliggende fyrskibe var en nødvendighed af hensyn til den stadig voksende dampskibstrafik hele aaret rundt, men den betingede ogsaa stationeringen af et kraftigt dampskib i Frederikshavn til at indbjerger de omkring Læsø liggende fyrskibe, dersom der kom is. Aaret efter kom det første vagerdampskib, den tidligere skruekanonbaad THURA, men da dens maskinkraft var relativt svag, assisterede pan-

serskonnerten ABSALON om vinteren. Den dampskibsassistance, som *Larssen* her slog til lyd for, har i dag udviklet sig til Fyrvæsenets omfattende inspektionsskibstjeneste, hvis 5 moderne og kraftige motorskibe har rigeligt at gøre, naar en isvinter kræver hurtig inddragning af fyrskibe og anden søafmærkning.

Københavnsrejsen foregik med postvogn over Fyn og derpaa pr. istransport over Store Bælt; han var utilfreds med selve isbaadenes konstruktion, men havde til gengæld megen ros tilovers for mandskabet. Paa rejsen traf han en bekendt, der havde været med ved tilbageleveringen af panserskibet STÆRKODDER*), som Marinen havde haft paa prøve, men returnerede, da det ikke holdt, hvad der var lovet.

I København mærkede *P. J.* straks, hvor upopulær al omtale af krigen i 1864 var, især i officerskredse, og ligesaa den skarpe adskillelse mellem land- og søofficerer. Han omtaler den udbredte københavnske forlystelsessyge og nævner bl. a. datidens stærkt besøgte, forargelige sangerindeknejper. Det var ham saaledes bekendt, at en populær sangerinde i løbet af nogle faa aar havde tjent 20.000 rdl. — men vedkommende mamsel havde ogsaa været publikums erklærede yndling.

Tidligere havde byen været overstrømmet af tyske turister, men de taaltes ikke nu, i stedet for hørtes russisk, engelsk, fransk, norsk og svensk paa gaderne.

Som den stærkt nationalbegeistrede mand, han var, kom han ogsaa ind paa spørgsmaalet om kongen (Chr. IX), som han en aften sad vis à vis i Det kgl. Teater. Majestæten saa daarlig ud, Dronningen og Kronprinsen var pæne og jævne,

*) I dec. 1863 tilbuddt Danmark af fransk firma efter langvarige forhandlinger. 10/11 1864 ankommet til Kbhv., men kontrakten blev annulleret og 6/1 afgik skibet til Sydstaterne. »Trods enkelte gode Sider ellers nærmest betegnet som en Fejlkonstruktion« — endte til slut i Japan.

Se artikel i T. f. S. 1939 side 169 af dav. orlogskaptajn R. Steen Steensen.

men han syntes »... at Prinsesse Dagmar var pyntet som en kalkunsk Hane ...«

En dag mødte han Kongen og Prins Valdemar i gennemskæringen ved Nørrevold, og det slog ham, hvor upopulær Kongen var i hovedstaden.

Ganske naturligt interesserede søens forhold ham særligt, og paa Kvæsthusbroen glædede *Larssen* sig over de smukke dampskibe, der laa her og reparerede, medens farten var standset af isen. Han mente at spore, hvorledes det fordums svælg mellem redere og skippere var ved at forsvinde. Talrige fordomme saa han som undskyldning for denne adskillelse, ligesom han mente, at skibsførerne indtil faa aar tilbage i almindelighed stod saa lavt i dannelse, at omgang med dem ikke kunne være af interesse for rederne. Under sit hovedstadsophold besøgte *P. J.* flere skibsførere i deres gæstfrie, elegante og smukt udstyrede hjem — her var tydeligvis en vis forandring at spore, og han mente, at den nye navigationsskole paa Gammelholm bl. a. havde bidraget væsentligt hertil.

De store isbjerge ud for Taarbæk fik han set — der gik ekstratog ad den netop aabnede Klampenborgbane ud til dette pragtfulde særsyn, og mange mennesker strømmede ud til de 30 fod høje isformationer, der først brød op omkring 1. april. Endelig naaede han ogsaa en tur med toget til Hillerød, hvor han blev meget begejstret for Frederiksborg Slot.

Det største udbytte af rejsen var for ham dog besøgene paa Holmen, paa Tøjhuset og paa Burmeister & Wains maskinværksteder. Den indgaaende beretning om hvert enkelt af disse besøg giver et interessant billede af disse virksomheder set med en samtidigs øjne, hvorfor disse afsnit af rejseberetningen bringes in extenso:

»... Marinen udbød i Foraaret nogle ældre Orlogsskibe tilsalg; da disse laae i Flaadens Leie paa Nyholm, hvor Liebhavere maatte tage dem i Øiesyn, benyttede flere denne Leilighed til at trænge ind i denne Helligdom, der er lukket for det danske Publicum, men forekommende fremvises for »den preisiske Minister med Følge af Ingeniurer«. Er man først passeret Vagten ved Jern-

porten, saa møder man ingen Forhindringer og kan nu see sig om overalt paa Nyholm, der frembyder mangt et interessant Skue for Besøgende.

Strax man kommer hen over den lange Pælebro seer man et voldsomt Colods af et Skibsskrog liggende op mod Land, hvis Ender synes at være lavere end Midten, altsaa tyder paa at være kjølspærngt. Det var Panterskibet Danmark*), der repræsenterer en Capital af 2½ Million og som forrige Aar bragte Nationen saa bitter en Skuffelse, da det ikke maatte udleveres os, paa en Tid, da vi saa haardt havde det nødig for at værne om vort Land. Tæt ved ligger Peder Skram**), som gjøres klar til at modtage sin Pantserkjøle, der alt i Form af 4½" Plader, ligger parat ved Dokken; gaar man længere hen træffer man Rolf Krake, der ved sin ejendommelige Bygning og den Rolle den spillede forrige Aar, jo har en særegen Interesse at betragte. Forevrigt ligge Skibene ved Pælene ude i Flaadens Leie og see forunderlige klodsede ud med de bare Undermaster og røde Tag, hvormed de alle ere dækkede.

Kanonbaadene, saavel Jern- som Træbaadene staae paa Land i dertil byggede Skure.

Foruden de ældre meget solid byggede flere hundrede Alen lange svære Magasinbygninger, hvor alt Gods til Flaaden ligger i den omhyggeligste Orden, som forrige Aars hurtige Udrustning af hele Flaaden vidnede — er her tillige Takkelmagasin, Sejlmagerværksted samt Oplag af Gods til Nyebygning; — have Artilleriet deres store Magasiner for sig selv, hvis Vaabensale de sætte en Ære i at holde smukt og hvor man seer mange prægtige Vaaben saavel ældre som nye.

Dokken, hvori Dannebrog***) dengang stod for at faae en Range pantserplader aspillede, er meget seeværdig og smuk, den dertil anvendte store Mængde Granit, er tilhugget med den største Omhyggelighed og Akuratessse, det er Skade, at man ikke kan rumme de største Skibe, som Danmark, saa vi ere henviste til Udlandet for at faae vort Skib efterset.

Af de mange nye Bygninger, som ligner de ældre i Soliditet, men overgaar dem i Skjønhed, indtager Maskinværkstederne en fremragende Plads, der imponerer saavel ved deres smukke udstrakte Ydre, som høie lyse rummelige Indre med sine Dampmaskiner og Kraner ved hvis Hiælp det blive muligt at haandtere de sværeste Gjenstande. Her hører man igjennem den forferdelige øredøvende Svirren og Snurren overalt — den svære Damp-

*) DANMARK, panserfregat, 1864—1901.

**) PEDER SKRAM, panserfregat, 1864—1897.

***) DANNEBROG, linieskib 1850—1862, ombygget til panserkorvet 1862—63, ophugget 1898.

hammers tunge, mægtige Slag, der ved en Mands ringe Bevægelse med Haanden, saa han med denne Hammer paa 10.000 Punds Vægt knækker en Nød uden at skade Kjernen. Snedker- og Dreierværkstederne, hvor Saugene drives ved Dampmaskiner, er ligeledes en smuk Bygning. Omtrent midt mellem alle de omtalte Bygninger ligger en smuk, nyopført 2 Etages Bygning, hvor de administrerende Embedsmænd have deres mange smukke, rummelige Contoirer, disse saavel som alle Værkstederne ere opvarmede ved Varmerør. For tiden arbeides der med en Mængde Folk paa Grunden til en nye meget stor Bygning til Jernskibsbygning, som man formener vil komme til at træde istedet for Træbygning for Eftertiden. Foruden den før omtalte store Dok, har Holmen en Flydedok til Brug for Kanonbaadene og de mindre Skibe.

Flere Canaler gennemskjærer Terrainet, der har en betydelig Udstrækning, og benyttes til Transport af Gods, der tillige lettes ved et Jernbanenet. Heste anvendes kun i en meget indskrænket Maalestok, næsten alle Transporter udføres af Sjouerne, der møde ved Klokkelydning 5 Morgen og ere der til 4 Emd. for en Dagløn af 50 skl. eller Thinen, saa man derefter vel kan slutte sig til deres Arbeidsdygtighed og Arbeidslyst.

— — —
Holmens Haandværkere forstaae vist ogsaa grundigt at drive Tiden hen til Klokkelydning, navnlig har jeg havt Leilighed til at see Tømmermænd, der ikke stod tilbage af Sjouerne i den Henseende. De Folk ere begavede med en Indianers skarpe Øie, og kjende Enhver paa lang Afstand, saa en foresat vil aldrig træffe dem uvirksomme.

Tjenestegangen er høist indviklet og omstændelig, saa selv ældre Folk af den faste Stok ofte have megen Besvær med kun at opspørge den rette Vedkommende, som han har at henvende sig til.

Dickens har beskrevet et engelsk Omsvøbsdepartement, havde jeg hans Gaver, skulle jeg beskrive et Dansk, som vist ikke skulde staae tilbage for det Engelske, idet jeg beskrev »Nyholsms Forretningsgang«.

— — —
Ved en gammel Ven, paa hvis Velvillie, jeg har trukket mangel Vexel, saavel paa kort Sigt, som avista, fik jeg Adgang til Landstatens Tøihuus udenfor den reglementerede Tid, og havde saaledes den bedste Leilighed til ved hans Veiledning nøie at se denne prægtige Vaabensamling, der saavel i Størrelse som Forskelligartethed, jo langt overgaar Søetatens paa Nyholm.

Enhver har vist ved sidste Aars Begivenhed i meer eller mindre Grad faaet Interesse for Vaaben, det skulle vist være en meer end almindelig Herr Sørensen, der ikke skulle have Lyst til at see Bagladekanoner og Tændnaalsgeværer, efter at man for neppe

et Aar siden kun hørte tale herom i hver Krog af Landet, som de Mordredskaber, der hovedsagelig gav vor Fjende hans store Overlegenhed. Jeg troer vel at være blandt dem, som har meer end almindelig Interesse for at see slig en ordnet Vaabensamling, men vil dog indstændig tilraade Enhver, der gives Leilighed dertil, ikke at forsømme at see den, overbevist om at han vil finde sin Tid vel anvendt.

Strax ved Indgangen i Gaarden overraskedes man ved at finde en 24 Fod lang Malmkanon, samt to Kanoner, som ere aldeles oversaaede med indgraverede Navne; i de svære, hvælvede Kjællere træffer man Feltartilleri med fine (Rust)vogne, som gjorde Tieneste i sidste Krig, hvorefter enkelte bar Spør, samt nogle nye Prøve-Bagladekanoner. I de lange Vaabensale, hvor Infanteriets smukt pudsede Vaaben staae nydelig ordnet i dertil opstillede Stativer midt af Gulvene og over hvis Antal de fleste ville hoilig forundre Dem, seer man Væggene beklædte med kunstigt ordnede Vaaben af de forskjelligste Sorter, og lange Rækker af erobrede Faner hænge ned fra Loftene. Længs Siden af Murene træffer man en stor Samling af Skydevaaben, hvorimellem mange combinerede Projekter, der vel neppe nogensinde er anvendt i det praktiske. Man finder her Kanoner og Projektiler fra den ældste Tid, og flere vil vist som jeg undres over at see Bagladekanoner af flere forskellige Slags fra en fjern Fortid.

Det vil saavel skorte paa Hukommelse, som blive altfor vidtløftigt at give detailleret Beskrivelse af denne Samling; jeg vil derfor indskrænke mig til den Udtalelse: at man her seer Skydevaaben og deres forskellige Udvikling lige fra Buen og den klodsede Luntebøsse til Tændnaalsgeværet, Frederich VII's Withworthspistol — til 1500 Alen — og de fineste damachérede og indlagte Jagtgeværer, samt Sidevaaben fra Kjøller og Landser til de fineste Klinger. Der er mange værdifulde Vaaben i denne Samling, som jo faar forøget Værd for den Besøgende paa Grund af dens smagfulde Ordning og samvittighedsfulde Vedligeholdelse.

Man kan ikke gaae her med de erobrede Faner over sig og erobrede Vaaben for sig, uden at føle en vis Ærefrygt for vore Fædre, der saa hæderligt hævdede vort Fædrelands Anseelse.

En anden Ven, vel yngre, men ikke mindre velvillig, førte mig om i Burmeister & Wains Maskinværksted, der vel ikke staaer meget tilbage for Nyholms Maskinværksteder med Hensyn til Rummelighed og dermed følgende Properhed, som strax ved Indtrædelsen gjør saa gunstigt Indtryk, men dette har en langt rigere Forsyning med forskjelligartede Maskiner, hvorefter en stor Del ere af de nyeste og bedste, engelske Konstruktioner, samt et stort Støberie.

Jernet ser man her behandlet som Træ og Papir, man borer eller stikker Huller deri, klipper det over, høvler og dreier det, ganske som det var Træ, der behandledes; kun at Spaanerne ere mindre.

Da dette Værksted leverer Arbeider lige fra de fineste Dele af Maskiner til Pantserplader samt store fuldtfærdige Dampskibe, er her en Mangfoldighed af forskellige Arbeider at betragte, der næsten udelukkende udføres ved Maskiner, hvis Indretning i Almindelighed ikke fattes af de uindviede, saa den halve Gavn og Fornøjelse af at see et sligt Værksted gaar tabt, naar man ikke har en yderst velvillig Veiviser med sig.

Samme gode Ven har tidligere ført mig derind, men Maskinværksteder ere af den Natur: at de faae forøget Interesse ved hvert gjentaget Besøg, dog vil jeg tilraade enhver Reisende, som finder Leilighed dertil ikke forsømme at se dette Værksted.

Hvilken herlig og interessant Stilling maae det ikke være at eie og forestaae en slig Forretning, ved hvilken der altid vil være nye Forbedringer at foretage, nye Opdagelser at gjøre; jeg kan ikke tænke mig nogen skjønnere Stilling i Livet ...«

Under Københavnsopholdet blev *Larssen* endelig ogsaa meget betaget af det store, nyopførte Communehospital, som han fandt særdeles velindrettet. Det var især det store »Dampkjøkken«, der kunne bespise 800 mennesker, som imponerede ham.

De her refererede rejseskitser, som findes som et lille manuskript i Det kgl. Biblioteks Haandskriftsamling i København, slutter ganske brat — uden nogen omtale af hjemrejsen eller tidspunktet herfor, der mangler ganske en afslutning fra forfatterens haand.

10. SOMMERSEJLADSERNE 1866.

Den førstnævnte vinterrejse efterfølges af en omfangsrig beretning om sommerens oplevelser, idet *Larssen* efter 3 maaneder og 4 dages »Karantæne«, som han kalder sin vintertørn paa fyrskibet, gjorde sit selvbyggede fartøj, en 10-tons dæksbaad BASTA klar til sommersejladsen, som medejer havde han proprietær *F. Tutein* fra Høgholt.

»... saalænge den stod hjemme i Gaarden (i Sæby), da

var den ikke pukkelrygget, men da den i Frederikshavn laa paa Siden af Lodsbaade, TOP, PILEN og andre velbyggede Baade, saa gik det først op for mig, at den var et Misfoster — og det blev ogsaa fortalt mig . . .

Lodsformanden og Capt. *Bærentz* udfordrede mig til Kapseilads . . .«

Kampen varede i 8 dage, og det gik ikke særlig godt for *P. J.* i begyndelsen, der blev ogsaa sejlet haardt, men til slut sejrede BASTA, og consul *Cloos* var med om bord, da den vandt første gang.

Derpaa blev baaden gjort rigtig søklar, den fik bl. a. 20 stk. i Skagen indkøbte ballastjern om bord. Dagene for Nyborg-stævnet nærmede sig. *P. J.* havde en permission paa 6 uger i lommen — 2 mand fra fyrskipet — Jacob og Lars — udgjorde mandskabet og den 22. juni forlod man Frederikshavn og krydsede mod Hals. Her fik han den næste dag besøg af Capt. *Klitgaard*, der var gift med niecen *Sophie*. Den 25. fortsattes sejladsen sammen med infanteri-capitain *Bruuns* yacht TAGFAT og AURORA, og man naaede til Aarhus, hvor der netop afholdtes den 10. Landmandsforsamling under store festligheder.

Kongen kom i H/S SLESVIG og *P. J.* ærgrede sig over, saa daarligt kongeskibet tog sig ud med sit lappede solsejl og sin ringe besætning i forhold til et meget flot udhalet dampskib, tilhørende en russisk storfyrste.

Om det før nævnte Nyborg-stævne kan oplyses, at skib-bygmester *Eggert Benzon* aaret før havde besøg i Nykøbing F. af nogle gode sejlsportsvenner. Efter en god middag sad man en aften paa altanen og diskuterede tanken om en dansk lystsejlsforening og i tilknytning hertil kapsejlads for lystbaade. Blandt de tilstedeværende var commandeur *P. Classen Smith*, proprietær *Tutein* og capitainlieutenant *J. C. Tuxen*, men der blev ved denne lejlighed ikke vedtaget andet end at man skulle arbejde med sagen.

Senere er *P. J. Larssen*, som den ivrige sejlsportsmand han var, under sit Københavnsophold den paafølgende vinter formentlig kommet i forbindelse med de nævnte herrer

og saaledes kommet med som officiel indbyder til kapsejladsen paa Nyborg Fjord i sommeren 1866, ligesom han deltog ivrigt i arbejdet med oprettelse af en forening for lystsejlsads.

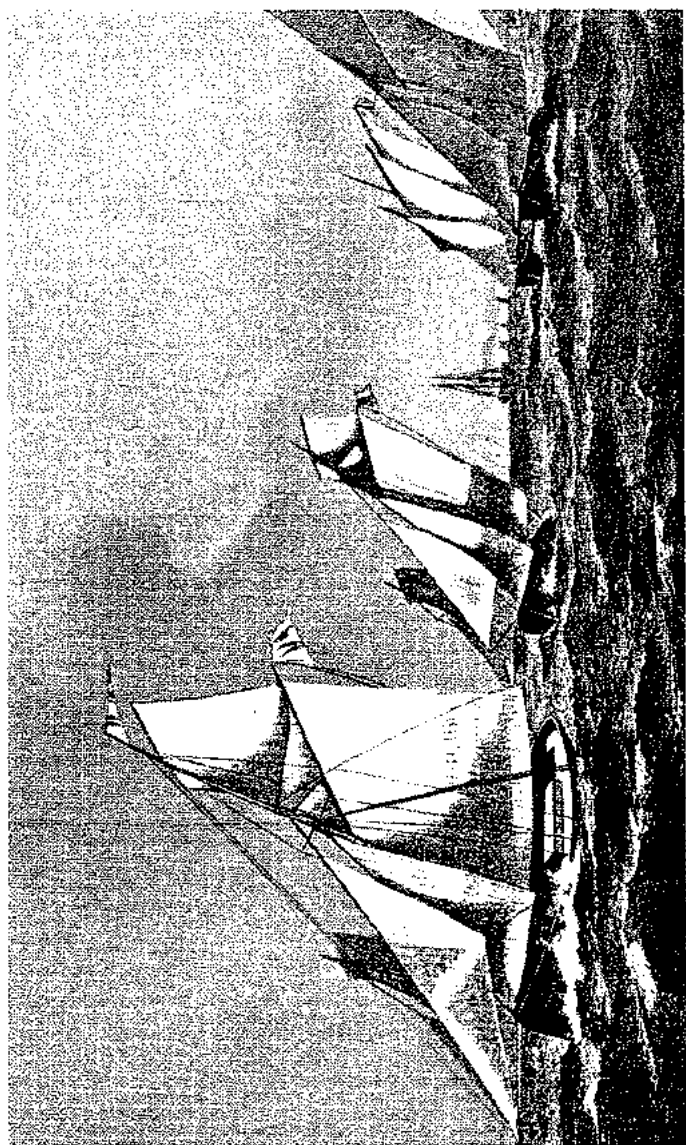
Under den fortsatte sejlads mod Slipshavn blev der holdt sejlprøver mellem CAROLINE, FALKEN og den tidligere saa foragtede BASTA — og det glædede ejerne, at den ovennævnte skibsbygmester Eggert Benzons erklærede, at BASTA var et fartøj, som han ventede sig meget af.

Ved middagsbordet paa Nyborgstævnets første dag, søgte P. J. sig beskedent en plads ved den nederste bordende, hvorfra han dog blev kaldt til højbords. Tutein blev hyldet for den impuls, han havde givet til denne kapsejlads, men i sin takketale — smuk og ildfuld, fremhævede han »... at den Hyldest kunde han kun betingelsesvis modtage, da en anden Mand havde større Fortienste deraf end han, og udtalte, at de tilstedeværende, der med Interesse havde fulgt Danmarks to sidste Krige, ville ogsaa kjende Navnet »Peter Larssen«, og ham var det, der fornemmelig havde givet Inspiration til den Kapsejlads, som vi nu skulde fejre. Man raabte Hurra, og jeg var evig flou. Der fulgte nu en Række gemytlig Skaaler, Stemningen var ganske fortræffelig, saa jeg mindes næppe noget muntre Middagsbord ...»

Efter en køretur i vogne, der var stillet til raadighed af Nyborgensere, sluttede man ved et aftensbord i Nyborg Lystskov.

Af beskrivelsen af kapsejladsen ved Nyborg den 2. juli 1866 fremgaar, at maallinien gik fra Slipshavn til en i en mils afstand herfra udlagt lodskutter. — Vagerkutteren LØWENØRN (I) var dommerskib med capitain Tuxen som kampdommer og tilskuerne var om bord i vagerdamperen THURA og Marinens H/S ÆGIR (det tidligere kongeskib). Det blæste friskt, af og til med regnbyger, saa BASTA to gange maatte bjærge sit topsejl, hvad der ikke var nogen let sag, da stagen var 28 fod lang — hvilket sinke flere minutter.

CAROLINE sejrede i første løb med BASTA paa andenpladsen, og baade *Larssen* og Tutein var gennemblødt til

Kapsejladsen ved Nyborg 1866.

Dansk Selskab

skindet, da de i kampens hede havde glemt at tage olietøjet paa. I sejladsen deltog ialt 15 aabne baade, alle hvidmalede med forskellige rigninger.

»... den første Kapseilads var gaaet saa vel — uden den fjerneste Uheld uagtet det temmelig vanskelige Veir, det gav et godt Vidnesbyrd om at Baadseilads ikke er nogen nye og fremmed Beskæftigelse blandt danske Mænd ...«

Der fulgte saa et endnu større middagsbord end dagen forud og herunder blev resultaterne bekendtgjort. Efter Eggert Benzons skaal for CAROLINE, dens bygherre og ejer, udbragte broderen, konsul Benzon en »... meget smuk Skaal for mig, hvori han stærkt fremhævede min Dygtighed som Baadfører, og saa lunefuld er Skjæbnen, at Søofficererne kappedes om at vise deres Tillid og Velvillie, ja, selv gamle Admiral St. Bille reiste sig for at raabe Hurra for et Menneske, hvis Tieneste Marinen to Aar tidligere havde kastet Vrag paa. Paa deres Skaal svarte jeg: Naar man har CAROLINE ført af Orlogscapitain Smith at seile efter, var det vel saa rimeligt, at jeg — søgte ei at tabe saa godt et Kjølvand.

Efter Bordet blev jeg omringet af flere Søofficerer, der skumlede over, at jeg havde takket for Skaalen paa den Maade, at jeg kun behøvede at følge i Capt. Smiths Kjølvand. Jeg kunde med fuld Overbevisning tilbagevise Deres Insinuation af Smiger, da jeg sagde dem, at jeg paa ingen Maade troede at kunne seile saa smukt et Fartøj, som Smith kunne og at jeg aldrig havde seet en Søofficer manøvrere saa smukt med et Fartøj, som han. Bille stak mig paa Næven efter Bordet med et Par venlige Ord: Hentydning til gammelt Bekjendtskab ...«

Ogsaa dette middagsbord var livligt — omend ikke saa muntert som den foregaaende dag, men det slog *P. J.*, at Kongens skaal ikke blev drukket nogen af dagene.

»... Paa en Generalforsamling af alle Deltagerne i Kapseiladsen blev Svendborg valgt til Mødested for næste Sommers Seilads. En Direction bestaaende af Capt. Tuxen, Tu-

tein og jeg blev nu valgt til at udarbejde og forelægge Forslag til en Yachtklub, som agtes oprettet under eget Flag, hvortil man venter Regeringens Samtykke; og som skulie endelig vedtages paa næste Møde. I denne Yachtklub kan naturligvis kun Dæksfartøjer optages . . .«

P. J. traf mange og blev venner med mange her, f. eks. Eggert Benzon og dennes svoger, kammerherre Smidth. Han var især glad for bekendtskabet med Benzon, med hvem han havde mange fælles interesser. Han blev ogsaa indbudt til at besøge FALKENs ejer, grev *Lerche* — hvis svoger og medreder, godsejer *Barner* dertil bemærkede: » . . . Det behøver du ikke at opfordre ham mere til, han kommer sku' nok, thi han er forliebt i min Kone . . .« Det er een af de faa gange, man ved studiet af *Larssens* papirer og omtale af ham hører om hans forhold til kvindekønnet — han var jo en inkarneret ungkarl.

I Nyborg traf han ogsaa skuespilleren *Adolf Rosenkilde*, som fulgte med BASTA til Svendborg. *P. J.* søgte nemlig — uden særlig godt resultat — at samle nogle af lystfartøjerne til en fællestur til Sønderborg » . . . for at vise Flaget i denne By og glæde vore kjære Brødre ved Synet af det danske Flag . . .«, men formentlig var bygevejret grunden til den ringe tilslutning, kun *Lykken* med MAAGEN fulgte med paa denne tur, som saa givetvis skyldtes *P. J.*s patriotiske sindelag. Rosenkilde, der var paa »Fodvandring« med ransel paa ryg, blev overtalt til at sejle med, foreløbig til Svendborg, men sluttelig blev han landsat i Faaborg og afhentet i Spodsbjerg paa »Retouren«.

Larsen og Tutein fortsatte med BASTA til Sønderborg, hvor den første ville gense valpladsen, og straks ved gensynet med Slesvigs kyst mindedes han det » . . . Sorgens Aar. Vi passerede »Drejet«, Porten til vor sidste Nødhavn, med sin smalle Bro, spanske Ryttere, Harver, Spidspæle og Palisader, undermineret af Shaffners elektriske Miner, med Munden af 8 Stk. 24-Punds Kanoner betient af Marinens Folk, pegende ud imod . . . vi løb op langs denne Halvø, hvorfra de tre Udsiktningsbroer strakte deres lange Arme

kjærligt ud . . . I Høruphav laae nu kun en enkelt Jagt fredeligt og roligt, men hvor den Gang 100 til 200 Skibe lige fra Linieskibe til Kanonbaade, fra det større til det mindre Transportskib bragte det virksomste brogede Liv og Røre . . .»

BASTA gled nu ind i Sønderborg havn ». . . her laae om Bagbord den lille trange Hytte i vort gamle Brohoved (Sundeved). Hvor stod nu dets vakre Beboere — de 5 Ingenieurofficerer — ikke alle for mig, men Synet fortrængtes snart af prøjsiske Uniformer. Vi laae paa Siden af en Jagt, hvis Skipper glædede sig over atter at se Dannebrog i Havnen. Selv havde han ikke ført Flag i to Aar — Dannebrog maatte han ikke heise og andre, snavsede Klude vil jeg ikke heise — saadan var det med nesten alle her-nede . . .»

Dagen derpaa vandrede de to sejlsportsmænd rundt i Sønderborg, langs Vemmingbund og op over Dybbølbjerg — ». . . nu under Tyskerne en hel Fæstning med svære Skandser og Løbegrave . . .»

Skanse I paa venstre fløj — »Den døde Skandse« — var næsten sporløst forsvundet, derimod havde Prøjerne rejst en sten med navnet »Skandse 2« midt mellem de sprængte betonblokke fra denne skanses krudtmagasin. Ogsaa skanse III og IV blev besøgt, men den skanse, som *P. J.* var knyttet til gennem de mest gribende oplevelser i hans liv, kunne de ikke finde spor af. Han var ogsaa meget skuffet over ikke at finde en blomst, endsige en sløjfe i vore nationale farver paa de 300 faldne soldaters grave.

Skanse V var ligeledes væk; det viste sig, at en ny prøjsisk skanse X rummede baade nr. V og VI med foranliggende terræn.

Af rejseskildringerne fremgaar, at besøget paa det mindste sted var en stor skuffelse, og det gav anledning til forskellige nationale og politiske betragtninger.

Til slut overværede de i Sønderborg afløbningen af en kinafarer ». . . den løb af uden Flag og ikke et eneste vaiede fra Havnen — undtagen Dannebrog fra BASTAs Top. Den

prøjsiske Ørn, der kort forinden Afløbningen havde vaiet fra Slotspynten i Anledning af en Dampers Ankomst, var nu ogsaa strøget . . .«

Kursen blev nu sat mod Langelands sydspids. Undervejs havde de lidt vrøvl med en toldkrydser, som ikke kunne sejle dem op, og derfor til slut maatte stoppe dem med et kanonskud. Ved Spodsbjerg færgebro kom Rosenkilde atter ombord, og nu gik turen videre mod Møn. Medens Tutein besøgte sine forældre paa Marienborg, hvor *P. J.* ogsaa var til sin middag den næste dag, besøgte han i Koster Carl d. X.s skanse. Forholdene paa Marienborg imponerede trods alt den gode skipper: »... man drikker Caffé i en Kiosk i Haven...« og næste dag sejlede man en tur med to af damerne fra selskabet. Rosenkilde fortsatte saa med *H/S ZAMPA* til København, hvortil *P. J.* sejlede alene med *BASTA*.

Nu fulgte en række smaature i Sundet med forskellige bekendte, samt broderen *Otto*, og under sang og megen munterhed en tur med capitain Aarøe og lieutenanterne *Baumann* og *Bindtzer* — alle fra Strejfkorpset.

Under Københavnsopholdet aflagde *Larssen* bl. a. ogsaa besøg i ministerialbygningen hos »... min gamle, tro Protector, Capt. Schultz, der nu var blevet min næsthøieste Forsatte som Directeur i Admiralitetsdepartementet. Da han i Samtalens Løb ytrede i Anledning af den Artikel om Fyrskibenes Udeliggende i sidste Hæfte af Tidsskrift for Søvæsen — at det jo var en Mand, der havde Interesse for at faae et Dampskib til at ligge oppe i Frederikshavn om Vinteren, der havde skrevet denne Artikel, lod jeg jo ikke fremmed derfor, men morede mig over, at see Indholdet optaget paa den Maade . . .«

Han aflagde ogsaa besøg hos sin gamle chef (*Jonquières*), der nu var blevet general og beboede en pragtfuld lejlighed med rummelige sale paa 1ste sal i Tordenskiolds gaard i Strandgade.

Generalen viste ham om paa Arsenalet og fortalte om de forskellige nye projekter: bestilling af nye kanoner i Sverige

og ændring af vore geværer til bagladevaaben, hvad der interesserede *P. J.* meget at høre om. Endelig bad generalen ham om selv at bestemme en dag, saa han kunne samle nogle af de gamle kammerater fra tiden i Sundeved.

En dag kom marinemaleren *C. F. Sørensen* om bord for at bese *BASTA*, og der blev truffet aftale om en sejltur, begge havde set en ny lodsbaad efter Benzons tegninger, og der blev ogsaa aftalt om en sejlprøve mod den. Paa turen tegnede den kendte marinemaler en skitse af *BASTA*, som han lod blive om bord til erindring.

Rejsen fortsattes videre over Helsingør, hvor han laa over for haardt vejr og saaledes fik tid til at besøge sin gamle chef fra kanonbaadstiden, kaptajn van Dockum, og Frederikshavn til Sæby. Hans oprindelige plan var at sejle til Arendal for at hilse paa sin norske familie og saa fortsætte til Skien for derfra at gøre en tur til Telemarken. Dog, daarligt vejr med modvind førte ham til Göteborg, hvor han traf mange forskellige formaaende folk indenfor sejlsportsverdenen og oplevede en herlig tid.

Larssen besøgte først det svenske badested Särö, der imponerede ham ved sin flothed, og han anbefalede det meget stærkt. Efter nogen tids ophold her fortsattes med iltog til Stockholm, hvor der var en større skandinavisk udstilling. Her mødtes han med broderen *Otto* og lieutenanterne *Es-mann* og *Westrup*, og de traf sammen med den svenske generalstabsofficer, friherre Raab, der havde været kompagnichef ved Aarøes Strejfkorps.

Paa udstillingen bemærkede de især de pragtfulde modeller af norske og svenske marineskibe, ligesom der var mange andre skibs- og baadmodeller og de sidstnævnte fremkaldte følgende kommentar:

»... at Belønning med Medaille ikke altid giver Garanti for Gjenstandens Fortrin saae jeg et slaaende Bevis for, idet Skibsbygger Bonnesen havde faaet Sølvmedaille for en særdeles smukt udarbejdet Model af en synke- og kæntréfri Redningsbaad, som jeg kort før den Tid havde set liggende i Frederikshavn, da den var kasseret som ubrugelig fra de

forskellige Redningsstationer, hvor den havde været prøvet.

Senere saae jeg ogsaa, at denne Utilbørlighed var paataalt i en Artikel i »Dagbladet« . . . »

Iøvrigt udtalte han sig ogsaa ret kritisk om de mange udstillede norske og svenske joller; den norske Valøerbaad var den bedste, men kunne dog forbedres.

Fra Stockholm fortsattes med dampskib til Gävle, han imponeredes af Skærgaarden og især af den smukke Vaxholm fæstning. I lejet vogn med skydsforspand gik turen til Leksand, Kopperberget, Siljansøen, og her i Dalarne besøgte en nedlagt sølvgrube, ligesom man overværede nogle skarpskydningsforsøg, inden rejsen atter gik mod Stockholm med skib gennem Mälaren, hvis skønhed betog dem alle. I Stockholm besøgte Haga og Drottningholm, og de traf atter sammen med friherre Raab:

» . . . Han gav mig Oplysninger om . . . Tildragelser ved Aarøes Corps, under vor Tieneste der, som i høj Grad interesserede mig, da flere Ting ikkun tidligere havde været mig gaadefulde, derved blev mig klare . . . »

Med tog fortsattes til Malmö, hvorfra P. J. drog videre til Göteborg. Han syntes nok, at rejsen havde været kostbar, hvad der vel nok skyldtes hans mere flot anlagte medrejsende, men oplevelserne havde været det værd.

Larssen syntes, at han havde faaet et godt udbytte af denne hans 7de lystrejse til Sverige, men han savnede her godt brød og god brændevin, endelig kunne man ikke udenfor Stockholm og Göteborg faa andet end »Knækkebrød«, ligesom han ogsaa savnede god »Caffé«.

En bekendt fra første krig, en svensk lieutenant *Kullberg*, der havde været med i van Dockums Division i 1848, havde under hans fravær »lagt sit kort« ombord i BASTA, og P. J. var meget glad ved at træffe ham og hans kone, der var fra Als. Han tilbragte mange timer i deres smukke hjem, de var meget musikalske, og han nød samværet med mange gode venner, som han traf i Göteborg, en by som han fandt meget engelskpræget. Sammen med Tutein var han blevet medlem af Göteborg Sjömannas Sällskap, og som bestyrelsesmedlem

i vor »vordende Yachtklub« blev der gjort meget ud af ham. Han aftalte med flere af Svenskerne om at mødes i Frederikshavn, naar de skulle til kapsejladsen i Aarhus, som han dog ikke selv regnede med at kunne deltage i.

Efter afsejlingen fra Göteborg i en haard vestenstorm noteres med en vis stolthed, at BASTA agterudsejlede en lodsbaad fra Vinga, og ved midnatstid fortøjede *Larssen* agter i LÆSØ RENDE fyrskib, hvorfra han ville fortsætte til Frederikshavn for oplægning. Ved ankomsten hertil modtog konsul Cloos ham med opfordring til et rask kryds mod PILEN og TOP; altsaa til søs igen i øsende regn med de nylig tørrede sejl — men BASTA sejrede.

Det var sidste gang i dens daværende skikkelse, idet der nu blev foretaget en mindre ændring i boven og ved klædningen, ligesom den blev forsynet med en straakøl — det ville forbedre dens udseende og forhaabentlig ogsaa dens sejlevne.

Imidlertid var fyrskipperen jo klar over, at han efter 6 ugers permission ikke godt kunne forlange at faa lov til at rejse igen, men han ville jo meget gerne med til kapsejladsen ved Aarhus, hvortil han havde faaet en speciel indbydelse.

Han skrev derfor — nærmest i spøg — til fyrinspecteuren, at man ikke burde lade denne gode lejlighed til at prøve fyrskibets nye jolle sammen med andre fartøjer gaa ubenyttet hen. Der var nemlig tale om ». . . at anskaffe Baade af lignende Construction, som denne, der var bygget af mig og solgt til Fyrvæsenet, til de øvrige Fyrskibe. . .« Resultatet blev, at hans styrmand ganske uventet blev kaldt om bord fra sin 3 ugers landlov for at afløse fyrskibsføreren, som selv fik ordre til at tage 2 mand med og indstille sig saavel til kapsejladsen som til kaproningen ved Aarhus.

Da *Larssen* med KAKERLAKKEN ankom til Aarhus havn, var der ikke mødt andre baade end byens lodsbaad og en toldjolle, men snart kom der en kutter og en kragejolle fra Marinen. Den sidste var bemannet med 8 kadetter, som han dels sejlede prøvetur med, dels hjalp ved klareringen af deres fartøj, herunder ændring af topsejlet, lige-

som fartøjerne blev smurt i bunden med grøn sæbe. Efterhaanden kom hele sejlerflaaden til, og *P. J.* blev helt poetisk ved beskrivelsen af den smukke og velsejlende *CAROLINE*. I selve kapsejladens 2. afdeling blev resultaterne, at en af de største beltbaade blev nr. 1, Aarhus lodsbaad nr. 2, Marinens kragejolle nr. 3 og derpaa kom *KAKERLAKKEN*, men *Larssen* erkendte, at han havde beregnet forkert og var kommet for langt i læ, men trods det blev han hyldet af kadetterne, da han gik over maallinien.

Kaproningen med de 4-aarede joller blev der dog ikke noget af, da sejladsen havde sluttet for megen tid, man skulle jo ogsaa naa den store festmiddag paa »Hotel Royal« —

»... Det var alt kommet saavidt med Skaalerne, at der var udbragt et Par personlige Skaaler uden at Marinens Skaal var udbragt. For første Gang i mit Liv reiste jeg mig ved offentlig Leilighed for at udbringe en Skaal, men den var ogsaa kun kort, nemlig: »Jeg vil tillade mig at udbringe en Skaal for den danske Marine, der just ved denne Leilighed er saa smukt repræsenteret«. Lt. Jespersen reiste sig og takkede for Skaalen og udbragte en meget net Skaal for Koffardimarinen. I hans Beskedenhed begik han en Uretfærdighed mod Kadetterne, idet han angav Mangel paa Dygtighed som Grund til, at de i Dag var kommet saa slet fra Starten. Jeg reiste mig derfor øjeblikkelig, da Skaalen var drukket og udtalte: »Den sidste ærede Taler tager meget feil, naar han tillægger Kadetterne Skylden for det daarlige Udfald af hans Seilads, thi jeg kunde bevidne, at omtrent en Time efter Krydsningen var begyndt, var Kadetterne blandt de allerførste i Løbet. Det var ikke Mangel paa Dygtighed, men ligefrem Uheld ved en forkert Slagboug, der var Grunden«.

Jeg undrede mig selv meget over min Dristighed at træde op, men det forekom mig ligefrem at være Forræderi mod de unge Mennesker, ikke strax paa Stedet at tage deres Parti, da jeg vel var den eneste, der kunde. Desuden tiltrak Marinens Optræden ved denne Leilighed mig saa levende, at alt hvad jeg kunde bidrage til Deres Tilfredshed med

Tonen, det gjorde jeg hellere end gerne. Er det ikke flinkt, smukt og rigtigt, at de 8 unge Mennesker uden . . . kommer der for at bryde en Landse mod Landets første Seilere og Baadførere? Jo, sikkert — men at Holmen ikke leverede dem et Fartøj i bedre Orden og med handigere Kram, det er ikke rigtigt. De unge Mennesker syntes at have fattet Godhed for mig i de Par Dage, vi havde været sammen, og nu efter Bordet kom de mig glad i Møde som en gammel Ven. Den ene af dem, *Nielsen*, fik kort efter Æressablen som Lieutenant . . .»

Der følger nu en beskrivelse af, hvorledes man efter bordet hyggede sig i godt selskab, og derpaa i sluttet kreds drog ud til *Sommerlyst* og *Vennelyst*, hvorfra man først vendte hjem efter midnat. Stemningen karakteriseres ved *P. J.s* beskrivelse af, at der » . . . ved Midnatstid rullede en Droske ind i Hotel Royals Gaard med en Officer paa Ryggen af Hesten, jeg paa Bukken med Tøilerne i Haanden og en Officer ved Siden og Kudsken liggende tværs over vore Ben. Indeni en Præst, en Godsejer, en Proprietær og en Ingenieur og bagpaa en Sømand og en Engelskmand. Det synes jo at være saa aparte et Optog, at I naturligvis efter hvad der er gaaet forud uden videre fælde den Dom; at vi havde bare haft en Rus paa . . .», men *Larssen* paastaar, at de paa hjemvejen havde taget vennerne op at køre og til slut kneb det med pladsen, saa de fik baade forriddere, som tjenerskab for og bag.

Den næste dag gik festen videre. CAROLINEs store sølvkande og VIKINGs smukke sølvkrus flød stadig som udtømmelige kilder, der lokkede sange og skaaler frem i rigt maal, men vejret var stadig mørkt og truende —

Næste dag igen var der atter besøg i de forskellige fartøjer, og champagnepropperne knaldede. Det var i det hele taget en meget velarrangeret og flot festlighed, hvor man ogsaa kunne beundre de mange fine og veludhalede baade. I den norske VIKING faldt vor ven for et helt nyt ankerspil, hvor kæden gled direkte ned i kædekassen under spillet.

Efterhaanden spredtes flaaden, forskellige mere eller min-

dre private dyster blev udsejlet ovre under Helgenæs, men vejret var fortsat meget blæsende. Grenaa havn blev anløbet, og besøg blev aflagt paa Fornæs fyr.

Turen gik saa videre nordpaa, nogle af sejlsportsvennerne tog med til Sæby, hvor der blev indtaget en god frokost i det »saakaldte Larssenske Lysthuus ved Aaen« med paafølgende køretur i omegnen; men man gik tidligt til ro »... i min lille Leilighed...« og fik her endelig efter en 5 dages festrus en god nattesøvn.

Den sidste dag blev der inden adskillelsen aflagt besøg paa Sæbygaard, og derpaa slutter beretningen saaledes: »... Med mit Sommerliv har jeg paa den behageligste Maade taget Revanche for den lange triste Vinter...«

11. LARSEN OG SEJLSPORTEN.

Fra sine unge dage havde *P. J. Larssen* haft megen interesse for den form for sejlads, som vi i dag kalder sejlsport, en betegnelse, der paa hans tid endnu ikke var opstaaet. Han dyrkede selv baadsejlads med megen flid, og han var en mester i at manøvrere et mindre sejlfartøj; under sine landlovsture fra fyrskibet, der den gang var ret sparsomme og kun faldt i sommerhalvaaret, var intet ham kærere end at sejle sin baad. Han var tillige en dygtig haandværker og i sine første fyrskibsaar var han en habil baadebygger, det var saaledes ikke saa faa lystfartøjer, dæks- og halvdæksbaade, der havde haft ham som bygmester.

Ydermere var han stedkendt langs hele Jyllands Østkyst, hjemmевant i hver fjord og bugt, ikke mindst i de sønderjydske farvande var han lokalkendt som faa fra sin tid som kanonbaadschef under Treaarskrigen. I »Krigserindringerne« nævnes bl. a., at han tidligere paa sine sejlads havde besøgt Okseøerne i Flensborg Fjord i forbindelse med, at han og to af brødrene deltog i »Løvefesten« paa Flensborg Kirkegaard i 1862*).

*) Se side 50.

Det var derfor kun naturligt, at Fyrskibsfører *P. J. Larsen* som allerede nævnt var medindbyder til den første danske lystbaadskapsejlads ved Nyborg den 1. juli 1866, fremsat i de fleste officielle blade i februar samme aar, og hvori det meddeltes, at man i forbindelse hermed ville søge frem til dannelse af en særlig forening for sejlporten. Det hed saaledes:

»... Med det Formaal: At fremme Interessen for Seilads med Lystbaade i vore Fjorde og Belter, Udviklingen af denne for vort Fædreland og en stor Del af Nationen velegnede og nyttige Adspredelse, samt for at tilveiebringe et Bindeled mellem de af vore Landsmænd, der føle Lyst og Trang til at beskjeftige sig hermed, forenede i Løbet af Vinteren 1865—66 tre Mænd sig, nemlig Fyrskibsfører J. P. Larssen, Proprietær F. Tutein, Eier af Høgholt, og Capitainlieutenant J. C. Tuxen, til en Komitee*). Denne foresatte sig som Indledning at søge foranstaltet en Kapsejlads imellem de Lystbaade, der allerede forefandtes.«

Der havde ganske vist en del aar forinden været afholdt en kapsejlads, men det var mere for fiskefartøjer, rejsebaade o. l. I Etatsraad *Hiorth-Lorentzens* Erindringer, København 1919, side 11, læses saaledes:

»... Fra mit Vindue var jeg den Sommer (1851) Vidne til den første Kapsejlads i Danmark. Flere af Baadene var fra Ellerbeck ved Kiel, ogsaa Benzon fra Nykøbing F. var mødt. En af Baadene kuldsejlede ved Oxøerne og en af dens Besætning druknede, de andre reddedes af en af Baadene fra Ellerbeck, som tog første Præmie, uagtet den havde maattet sejle et godt Stykke tilbage til Hjælp.«

I en artikel i Tidsskrift for Søvæsen, 1867, side 1, »Kapsejladsen i Storebelt og Aarhus-Bugten« af J. C. Tuxen oplyses, at komiteen: »... foresatte sig som Indledning at søge foranstaltet en Kapsejlads imellem de Lystbaade, der allerede forefandtes eller kunde blive færdige før Midten af Sommeren (1866), og da ved Mødet at fremsætte vore For-

*) Komiteen blev senere tiltraadt af Orlogscapitain P. Classen Smidth og Købmand C. B. Benzon, Stubbekjøbing.

slag til de videre Skridt, som maatte være at foretage til Formaalets Opnaaelse. Efterat have brevvetet med flere Lystbaadseiere og derved erfaret, at der fandtes en almindelig Interesse for det paatænkte Foretagende, besluttede Komiteen sig til at lade udgaae en offentlig Indbydelse . . .«

Om selve Nyborg-kapsejladsen vides, at indbyderne samledes til møde den 30/6 for at affatte sejlsadsregler m. m., og den paafølgende dag gav alle baadene møde. Paa den egentlige kapsejlsadsdag den 2/7 var vejret daarligt med regnbyger — nedenfor bringes et uddrag af deltager- og præmielisten.

Larssen blev ogsaa indvalgt i den komité, der den 3/7 arbejdede med tilrettelæggelsen af en ny kapsejlad, denne gang ved Aarhus, samt udarbejdede et forslag til statutter for den nystiftede *Dansk Forening for Lystseilads*. Kapsejladsen ved Nyborg havde kun været for danske, men da der paa daværende tidspunkt opholdt sig en del udenlandske baneingeniører i Danmark, som var særlig interesseret i sejlspørt, blev adgangen til Aarhuskapsejladsen udvidet, og der deltog saavel Englændere som Nordmænd og Svenskere i denne, den 29/8 1866.

Bemærkelsesværdigt er, at der til disse de første kapsejladser herhjemme ogsaa var arrangeret roprøver. De faldt p. g. af daarligt vejr og tidmangel dog delvis bort i Aarhus, hvor kun 3 smaa joller konkurrerede, men disse roprøver blev senere fortrængt af den specielle kaproningssport.

UDDRAG AF DELTAGER- OG PRÆMIELISTE FRA 2/7 1866

A. med Dæksfartøier:

1. Hr. Konsul *C. B. Benzon*, Stubbekjøbing.
2. Hr. Godseier *L. Barner*, Kalundborg Ladegaard.
3. Hr. Grosserer *C. Kramer*, Kjøbenhavn.
4. Hr. Lehnsgreve *Rantzau*, Rosenvold.
5. Hr. *E. F. Esmann*, Odense.
6. Hr. *J. P. Larssen & Tutein*, Sæby og Høgholt.
7. Hr. *L. Petersen*, Skibhusene pr. Odense.
8. Hr. Forpagter *E. Møller*, Eliasminde.
9. Hr. Kapitain i Armeen *E. Bruun*, Aalborg.

Grev *Moltke-Hvitfeldt* til Glorup, som om Søndagen besøgte Nyborg, viste Foretagendet den Interesse, at skænke en Sum af 100 Rd. til Indkjøb af Præmier, som kunde uddeles efter Bestyrelsens Skjøn, og der disponeredes saaledes over i det Hele 6 Præmier. Disse tilfaldt følgende Baade:

Dæksbaad Nr. 1, Konsul *Benzon*, den af »Foreningen til Søfartens Fremme« skænkede store Sølvvinkande.

Dæksbaad Nr. 3, Grosserer *Kramer*, den af »Søofficersselskabet« (Søofficers-Foreningens daværende navn) skænkede store Skibskikkert.

Dæksbaad Nr. 6, D'Hr *Larssen* og *Tutein*, et Aneroidbarometer, skænket af Grev Moltke-Hvitfeldt.

Baad Nr. 25, Grosserer *J. Schalburg*, og Nr. 10, Veiinspektør *Lütken*, hver en Dobbeltkikkert, skænkede af Handelsforeningen i Odense.

Baad Nr. 11, Kapitain *Harboe*, en mindre Sølvkande, skænket af Grev Moltke-Hvitfeldt.

I Aarhuskapsejladsen deltog *Larssen* med sejljollen KAKER-LAKKEN fra LÆSØ RENDE fyrskib og blev i 2. løb nr. 6 af 10 deltagere.

Om *Larssens* egne fartøjer og deres kapsejlsdeltagelse m.m. er følgende udtaget af foreningens ældre fartøjsfortegnelser og fra jubilæumsberetningerne for 1876 og 1891:

1866 BASTA, dæksbaad paa 10,8 tons. Ejere: *J. P. Larssen*, Sæby, og *F. Tutein*, Høgholt. Bygget af *Chr. Ring* i Sæby (?).

1871 TOP, dæksbaad paa 3,5 tons. Ejer: Fyrskibsfører *J. P. Larssen*, bygget af ejeren (i kapsejlsdelsberetningen for 29/8 1876 nævnes TOP dog som halvdæksbaad).

1874 KVIK, dæksbaad paa 4,8 tons. Ejer: Fyrskibsfører *J. P. Larssen*, bygget af ejeren.

1874 SMUT, dæksbaad paa 3,7 tons. Ejer: Fyrskibsfører *J. P. Larssen*, bygget af ejeren.

1875 PYT, halvdæksbaad paa 2,9 tons. Ejer: Fyrskibsfører *J. P. Larssen*, bygget af ejeren.

BASTA startede i kapsejladserne 1866—67—68 og 1869, den vandt præmie det første og tredje aar.

KVIK startede i kapsejladserne 1873—74—75 og 1875, endda 2 gange i 1875 og vandt præmie i de 4 første sejladser.

SMUT deltog i 2 kapsejladser i 1874 og vandt een præmie.

TOP deltog i kapsejladserne 1871—72—73—74—75—76 og 1877; i 1875 2 gange og i 1876 3 gange, men den vandt dog kun præmie i 1871 og 1876.

PYT deltog i kapsejladser i 1875—76 og i 1877, 2 gange i de to første aar med een præmie vundet i 1875.

Det fremgaar ikke, at *Larssen* har haft særlige kendingsflag

for sine fartøjer, hvad der ellers var ret almindeligt paa hans tid, kun 2/7 1876 scs, at PYT har haft GNQ.

Endvidere maa anføres, at han selv i 1871 udsatte en præmie til foreningens kapsejlad.

Sine betragtninger og erfaringer om lystsejlads og dennes betydning og udvikling i Danmark fremsatte *Larssen* i en artikel i Tidsskrift for Søvæsen, 1867, side 427 under titlen: »Nogle Betragtninger om Baadsejlads« (Af en Baadfører). — Om baadebyggeriet mener forfatteren, at praktisk haandelag er nok saa godt, selv om han ikke kan fælde dom over principperne i Russell og Eggert Benzons konstruktionsplaner for hurtigsejlende skibe, hvorfor han foretrækker de norske Valøerbaade og de svenske Skærgaardstyper, som han mener er mange velkonstruerede baade overlegne i hurtighed og sødygtighed. Han foretrækker kragejolle med fast sprydstage — gaffelrigninger var ret nye den gang. Han nævner ogsaa, at man ved praktiske prøver skal lære sin baad at kende, taler om ballastens rette anbringelse, om luvgerighed, om fast vant eller ikke, sejlenes rette stilling og ren skibsbund — og slutter med stærkt at anbefale baadsejlads.

I »Dansk Sejlsport 1866—1930« er paa side 13 anført:

»Ganske uden Hensyn til Udviklingen konstruerede Fyrskipper J. P. Larsen i Halvfjerdserne ud fra sine egne Synspunkter og Erfaringer nogle smaa Baade, som han selv byggede ombord i sit Fyrskib »Læsø Rende«. De var sødygtige, men lave, brede, nærmest firkantede, og førte spidse Latinersejl, saaledes Dæksbaadene »Top« fra 1871, »Kvik« fra 1873 og »Smut« fra 1874...« Videre hedder det paa side 26:

»Allerede i Halvfjerdserne havde Fyrskibsfører J. P. Larsen eksperimenteret med en ny Rig i Retning af den nuværende Bermudarig. Paa Agterkant af Masten i et Par af sine Baade anbragte han en glidende Topstang, som ved Rebning hejsedes ned (?) med det spidst skaarne Sejl, omtrent som Gunterraaen«*)

*) Oprindelig en ældre portugisisk takkelage-form.

Hans store interesse var som nævnt sejlads i vore hjemlige farvande med baade, som han selv havde konstrueret; han afhændede ofte sine baade for at kunne bygge nye og efterhaanden fik han et godt navn som baadebygger.

Efter sørgaaret 1864 forsømte han aldrig at besøge Slesvigs kyst ned til Flensborg for at vise flaget, og han søgte da kontakt med befolkningen, som samledes om bord hos ham, og der blev da spillet og sunget danske fædrelands-sange. Han havde ogsaa mange gode venner i Sverige og solgte flere baade hertil.

Med en 18 fods aaben jolle havde han taget en tur til Göteborg og overalt, hvor han kom frem, udfordrede han til kapsejlad.*)

I 1870 var han sammen med broderen *Otto* sejlen- de til St. Petersborg (nuv. Leningrad) i en 4 tons baad, og herfra sejlede brødrene direkte til Sønderborg, man talte da om en snarlig krig mellem Prøjsen og Frankrig:

»... Næppe havde vi sat Fod i Land paa sønderjyds- k Grund, før det gik som en Løbeild »dernede« — naah, vil I nu tro, at vi faa Krig, der have vi Brødrene Larsen...«

Broderen optog et kort over den tyske Dybbølstill- ing, som senere blev sendt til det franske Marineministerium »... og selv søgte jeg al den Underretning, jeg kunde faae hos Vennerne dernede. Gamle Hansen fra Dybbøl Mølle, der sammen med et Par andre Venner spiste til Aften om bord i min Baad i Sønderborg Havn, udtalte dybt bevæget: »ja, lad saa i Guds Navn min Mølle ligge i Grus for 3. Gang, naar jeg kun maa faa Lov til at hejse Dannebrog paa den igjen... —«

Efter krigserklæringen i 1870 opfordrede bankdirektør *Tietgen* vor ven til at holde de franske myndigheder å jour med landgangsforholdene og krigsforberedelserne i det afstaaede land — »... og det blev den mest spændende og anerkendte Tid, jeg nogensinde havde haft. Opgaverne blev løst fuldtud, men Æren herfor tilkom først og fremmest min tro Følgesvend paa Sejladserne, Christian Lindgren og de

*) Side 107.

to Alsinger Lund og Schrøder, og ingen af Dem fik en Øres Fortieneste heraf . . . »

I 17 aar var *Larssen* bestyrelsesmedlem i *Dansk Forening for Lystsejlsads* og ved sin afgang, der faldt samtidig med afskeden fra Fyrvæsenets tjeneste, blev han udnævnt til æresmedlem og »for et Overskud fra Indsamlingen til et Maleri af Foreningens mangeaarige Kasserer, Grosserer *H. Fritsche*, ophængtes i 1887 efter dennes Ønske et Billede af Foreningens Æresmedlem og mangeaarige Bestyrelsesmedlem, Herr Fyrskibsfører *J. P. Larssen*«.^{*)})

I 1957 oplyste K.D.Y.s daværende sekretær, at hans forgænger mente at kunne huske et stort fotografi af *Larssen*, som dog ikke længere eksisterede, noget maleri havde der vist aldrig været, derimod fandtes der en model af een af hans egne baade i klubbens modelsamling — men ogsaa den er nu forsvundet, formentlig ved Schalburgtagen mod Langeliniepavillonen under besættelsen.

I foreningens medlemsfortegnelse for 1876 er familien *Larssen* repræsenteret ved 3 personer: skibsfører *G. Larssen*, Studstrup pr. Frederikshavn og grosserer *Jens Larssen*, Malmø, samt selvfølgelig fyrskibsfører *J. P. Larssen*, Drogden fyrskib pr. Dragør.

Endelig vides det i familien Jespersen i København, at fyrskibsføreren nogle somre igennem skal have sejlet med en lystbaad tilhørende grosserer *L. N. Hvidt*, en ven af familien, som ejede dæksbaaden *VIBEKE* paa 12 yachttons.

Forfatteren *Sophus Bauditz*, der som skolemand senere var lærer i Dansk paa Søofficersskolen, og som foruden jagt, skole- og militærvæsen ogsaa interesserede sig for lystsejlsad, har skrevet følgende karakteristik af sin ven, sejlsporsmanden *J. P. Larssen*:

»Helst af Alt undte jeg Dig dog at være med paa et af de mange smaa »Trip« i Sundet med min faderlige Ven fra »Drogden«. Blot at se ham styre et af sine egne Fartøjer, vende med det paa en Tallerken og bestandig føle sig til, hvor højt han kan holde, det er mere end en Søndagsfornejelse.

^{*)} K.D.Y. 25-aars jubilæumsskrift 1891.

Med den røde Fez paa Hovedet og en kort Lerpibe i Munden, vil en fremmed maaske falde paa at ligne hans djærve Skikkelse med Foreren af en Berber Felukke, men Billedet af en nordisk Viking ligger nærmere, en Mand fra Top til Taa.

Noget mere oplivende end et »Trip« med ham, hvor man efterhaanden afsøger alle Smaahavnene Nord paa, er umuligt at tænke sig, og jeg kjender ikke Noget paa en Gang saa hyggeligt og lukkisk, som Frokost om Bord hos ham. Frem af de utalligste og utroligste Aflukker og Gjemmesteder kommer en Uendelighed af Krukker, Blikæsker, Flasker og Dunke, alle Elementer og Zoner have maattet levere deres Bidrag, og Opdækningen er kongelig. I Skyggen under det bakkede Sejl drikker man kjendte og ubekjendte Vine, ser op mod den blaa Himmel, og er saa tilfreds med Verden og sig selv, som man paa nogen Maade kan være, naar man saa tilsidst med et Glas hede, gyldne Draaber har skyllet Figenkagen ned, faar man en af de utallige Piber tændt, Sejlet kastet los, og nu gaar det igjen af Sted, hen over Sundet, til ny Omgivelser og ny Glæder.

Ja, om den Kaptajn kunde der fortælles meget —*)

Der er ingen tvivl om, at det har været helt i den gamle sejlsportspioners aand, naar familien *Larssen* i foraaaret 1964 har skænket *P. J. Larssens* eget yachtflag**), sikkert det ældste eksisterende i dag, til *Kongelig Dansk Yachtklub*, hvilket i dag er navnet paa Dansk Forening for Lystseilads.

*) »Under Sejl og til Ankers« i *Arabesker* af Sophus Bauditz, Reitzel, København, 1877.

I »Dansk Sejlsport 1866—1930«, udgivet af Københavns Amatør-Sejlkлуб ved dennes 40-aars jubilæum findes paa side 31 en portrætplanche: *Fortjente Mænd indenfor Sejlsport*, hvoriblandt ogsaa et billede af Fyrskibsfører *J. P. Larssen*.

**) Se omslagets forside.

12. LARSSEN OG REDNINGSVÆSENET.

Redningsvæsenet og hvad dertil hørte var ogsaa en af fyrskibsfører *P. J. Larssens* store interesser. Paa grund af hans store lokalkendskab til farvandene og grundene omkring Læsø var det kun naturligt, »at Føreren af Fyrskibet i Læsø Rende, Kaptajn *J. P. Larssen* sammen med Bestyreren af Det nørrejydske Redningsvæsen, Vicekonsul *A. Andersen* og Premierløjtnant i Marinen *A. W. Bonnesen* under Ledelse af Ministeriets (Indenrigs-) tekniske Konsulent i de Redningsvæsenet vedrørende Anliggender, Kommandør *Malthé Bruun*, paalagdes at forhandle og afgive Betænkning om saavel det særlige Spørgsmaal om Indretningen af de til Læsø bestemte Baade, som angaaende det almindelige Spørgsmaal, om den rette Konstruktion af vore Redningsbaade og om Indførelse af Forbedringer ved de alt forhaandenværende Baade.«*)

Som det andetsteds er omtalt, var *Larssen* levende interesseret i bygning af mindre sejlbaade og sejlads med saadanne, og naar den ovennævnte kommission af 1874 gennemførte, at vore redningsbaade fremtidigt blev indrettet til at kunne føre sejl (sprydsejl og stagfok) og derfor blev forsynet med en 5 fods sænkekøl, saa har denne reform sikkert haft en kraftig fortaler i fyrskibskaptajnen. Det samme gælder sikkert ogsaa med hensyn til en samtidig anskaffelse af kompasser i alle redningsbaade og de jydske redningsstationers forsyning med kikkerter. Roredningsbaad Nr. 36, bygget 1875 af *E. P. Bonnesen* til Vesterø paa Læsø (udgaaet 1913) var saaledes den første redningsbaad herhjemme, der var indrettet til sejlføring.

Mere lokalt havde givetvis redningsforanstaltningerne omkring fødebyen Sæby hans interesse.

Her havde man med en statsbevilling paa 200 rdl. i 1857 anskaffet en synkefri jolle, men da udgifterne til denne baads opbevaring og vedligeholdelse ikke mentes at kunne paalægges statskassen, og da Sæby Kommune ikke ønskede

*) Eisenreich, side 61.

at deltage heri, overtoges disse paa livstid af Justitsraad, By- og Herredsfoged *H. C. Gad*, men efter hans død i 1867 fastholdt kommunen sit standpunkt, hvorfor baaden solgtes til et privat konsortium, der menes at have fortsat denne redningstjeneste.

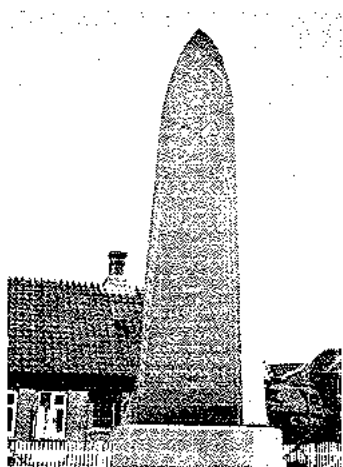
Til fremskaffelse af en ny, privat roredningsbaad til Sæby var *Larssen* meget virksom. Han skal have omtalt tre strandinger og i forbindelse hermed Sæbyfiskernes heltmod paa en saadan maade, at nogle københavnske grosserere blev interesseret og sendte Det frivillige Redningsvæsen i Sæby en prægtig baad, med hvilken der blev taget mangen en haard tårn.

»Fra anden Side oplyses, at Bestyrelsen for Dansk Forening for Lystseilads, det nuværende K. D. Y. — een af de ledende Mænd her var Fyrskibsfører P. J. Larsen — i Aaret 1875 udsendte en Opfordring til Anskaffelse af en ny Redningsbaad til Sæbys frivillige Redningsselskab, det eneste frivillige Redningsselskab, som da fandtes her i Landet. Resultatet af denne Opfordring svarede fuldtud til Forventningerne, idet der modtoges Kr. 1500,- dels fra Indenrigsministeriet efter Bevilling paa Finansloven, og dels fra N. L. Hvidts Legat samt andre Bidragsydere indkom de fornødne Midler til Bygning af en ny Baad.

Ved Forespørgsel i England gennem danske Konsuler kom Komiteen i Forbindelse med Bestyrelsen for Shields Redningsbaad, hvilket resulterede i, at dette Selskab skænkede en til denne Station bygget Roredningsbaad, som formedelst utilstrækkelig Længde fandtes mindre velegnet til Anvendelse paa Englands Østkyst, men skønnedes velegnet til Anvendelse i danske Farvande. Baaden blev vederlagsfrit bragt til Aalborg af S/S UNION og stationeret ved Stensnæs, Syd for Sæby, hvor den ligesom den nybyggede Baad til Sæby, blev betjent af frivillige Fiskere fra den Havneby. Først omkring Aarhundredskiftet ses der paa Redningsvæsenets Budget at være afsat en Post paa Kr. 100,- som aarligt Tilskud til Redningsforanstaltninger ved Sæby og Stensnæs«.^{*)}

Helt op til sine sidste aar interesserede den gamle sømand sig for vort Redningsvæsen, og han gav denne interesse for redning af skibbrudne udtryk ved at skænke en sølvpokal til det frivillige redningsmandskab ved barken ERATO af Sølvesborgs stranding ud for Gl. Skagen den 2/2 1894.

^{*)} K.D.Y. aarsberetning 1891.

Mindestenen i Skagen for de ved briggen DAPHNEs forlis 27/12 1862 omkomne redningsmænd fra den kændrede røredningsbaad.

I afskriften af »Krigserindringer«, dateret: Høien, den 12/12 1893 slutter han nogle betragtninger med bl. a. at udtale, at han har haft to hovedinteresser i sit liv: »... Den slesvigske Sag — og Redningsvæsenet — og sat mit Liv og Ære ind for begge, men kun mødt Skuffelser...«

En yderligere uddybelse heraf findes i et løstliggende notat foran i originalmanuskriptet til »Krigserindringerne«: »... Jeg har dels gennem Bladene, dels privat ført en fleraarig ihærdig Kamp for en Forbedring af denne smukke Institution, der — fra de Overordnede Side har været temmelig forsømt. Der var det mærkelige i denne Strid: at medens Marineministeriet paa det skarpeste (truende med Afsked) foreholdt mig: »at jeg ikke burde skrive mod en Admiral,« var jeg i den bedste Forstaaelse med Indenrigsministeren under hvem Redningsvæsenet sorterer. Netop, som jeg havde de bedste Udsigter til at naa Maalet, trods den mægtige (og) myndige Direktør *Baches* ihærdige Modstand, berøvede Døden mig, i Løbet af kort Tid, mine trofaste og indflydelsesrigeste Protectorer« — (General *de Jonquières*, Minister *Skeel*) — »... samt det høist elskværdige

Ægtepar, Kammerherre *Sehested-Juul* og Hustru, hvoraf navnlig den Sidste, med sit store rige Hjærte, varme Interesse og aldrig svigtende Ihærdighed, utvivlsomt ville have bragt denne Sag til en gunstig Afslutning, ligesom hun kunne skaffe Lars Kruse Oprejsning, idet hun havde vundet Kronprindsens fulde Interesse for Sagen; som jeg personlig blev overtydet om. Jeg kan her udtale: at samme Dag, den mægtige Direktør Bache ytrede til Kommandør Schultz: »Lars Kruse skal aldrig blive indstillet« — blev han indstillet, utvivlsomt efter Paalæg fra høieste Sted...«*)

13. LARSEN OG FYRVÆSENET.

Fyrvæsenet var jo trods alt Larssens hovedbeskæftigelse, og han vendte da ogsaa stadig tilbage til sit stilleliggende skib paa den rolige og fredelige station i Læsø Rende, senere i Drogden.

Selv om begivenhederne her næppe har været saa spændende, som mange andre af hans livs forskelligartede oplevelser, og der for saa nogenlunde at følge den kronologiske orden, tidligere har været fortalt om fyrskibstjenesten, saa vil det være naturligt atter at kaste et blik paa fyrskibsførerens normale tilværelse.

Vinterrejsen 1865/66 var jo fuld af oplevelser og indtryk, som han paa en eller anden maade maatte have luft for, og han har da grebet pennen. Foruden dagbladspolemik af mere lokal interesse findes der i Tidsskrift for Søværnen forskellige anonyme artikler, som sikkert kan tilskrives hans haand, for nogles vedkommende er der paa grund af indhold og lokalkolorit ingen tvivl om forfatteren, ligesom han i beretningen om sommerrejsen lader forfatterskabet til fyrskibsartiklen skinne igennem.**)

*) Her sigtes til den kendte redningsmand, skagboen Lars Kruses dekoreret med Dannebrogskorset 19 aar efter den første indstilling (1863), som var standset af en for nidkær byfoged. Sagen var rejst af *Michael Ancher* og blev fulgt op i skrift og tale af *Holger Drachmann* (1879—82).

**) Se side 104.

De artikler, der sigtes til, er følgende:

1. Aargang 1865, side 158—181: »Et Par Ord om Is-transporten i Store-Belt« — (Af en gammel Sømand). Heri fremhæves de samme synspunkter, som er anført i Rejse-skildringen fra 1865/66.

2. »Et Par Ord om Fiskeriet og Fangstens Afsætning i vore Farvande« — (Af en gammel Sømand) — samme aargang, side 331—336. Her røber den nationale aand, vreden mod fjenden, lokalkendskabet til fiskeriet i Læsø Rende samt besværingen over Sæbys daarlige havneforhold *Larssen* som forfatteren.

3. »Fyrskibene« — (Af en gammel Sømand), samme aargang, side 524—527. Her er det de faglige fyrskibsproblemer, specielt vedrørende fyrskibene omkring Læsø, der afslører den interesserede fyrskibsfører.

4. »Nogle Bemærkninger om Baadseilads« — (Af en Baadfører) — Aargang 1867, side 427—437. Her viser det indgaaende kendskab til kapsejladserne ved Nyborg og Aarhus sammen med de mange smaatræk, at det er en varm forkæmper for lystseilads, der her har taget ordet for en hjertesag.

5. »I hvilken Alder bør unge Mennesker sendes tilsøes« — (Af en Skibsfører) Aargang 1870, side 54—64. Helt saa sikker paa forfatterens identitet, som i de tidligere nævnte artikler, kan man ikke være, men emnet og formen kan meget vel pege paa *Larssen*.

6. »Nogle Bemærkninger om Fyrskibenes Vinterstation« — (Af en Skibsreder), aargang 1871, side 96—104. (I en note er redaktionen ikke enig med forfatteren, men erkender artiklens betydning for søfarten). Her borger emnet og den specielle omtale af hans eget fyrskib LÆSØ RENDE samt detaillkendskabet til specielle fyrskibsforhold tydeligt for *Larssen* som forfatter.

Tidligere har ogsaa *Larssens* baadebyggeri, spec. til Fyrvæsenet været berørt.*) KAKERLAKKEN blev som omtalt købt af Fyrvæsenet som model for tilsvarende fyrskibsfar-

*) Side 107 m. fl.

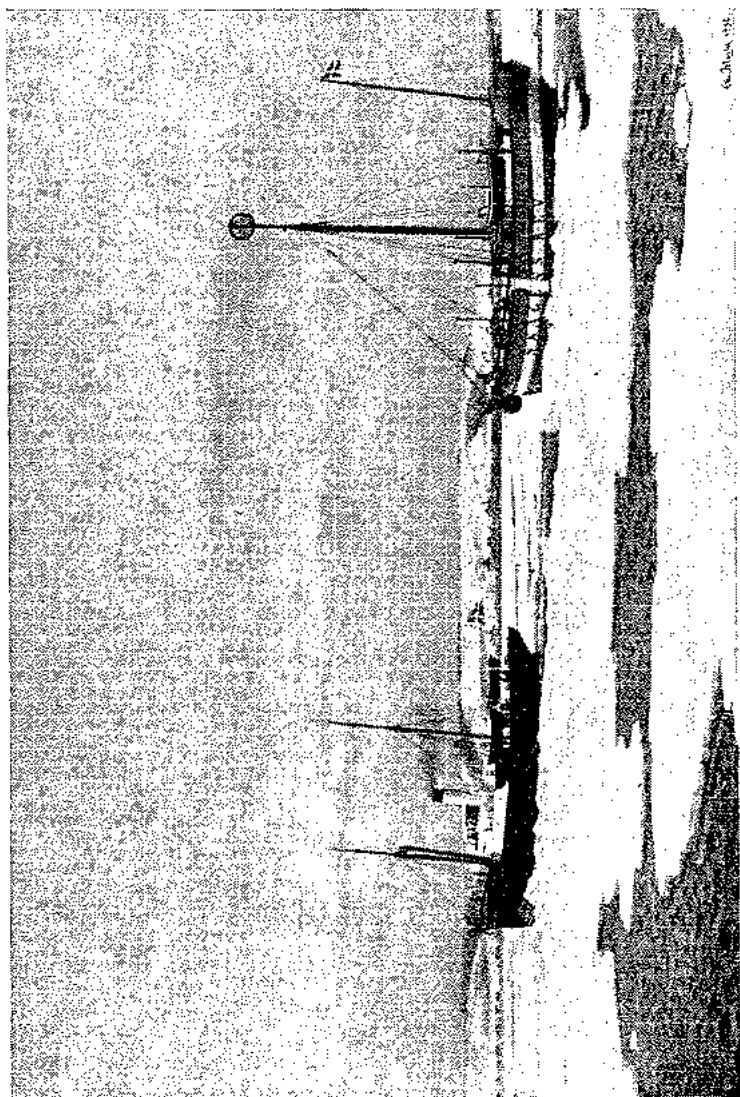
tøjer. Ved alle vore fyrskibe har der altid været en typisk redningsbaad og en anden, lettere »skiftebaad«. Fra gammel tid har disse sidste haft deres ganske særlige, ikke helt almindelige form, der tydeligvis røbede gode sø- og sejlegenskaber. Beklageligvis findes der i dag ingen tilgængelige oplysninger om disse sejlbaade med et særligt »skvætdæk« over luftkasserne iborde i begge sider. Hverken Orlogsværftet eller Fyrvæsenet ved noget herom, men ved vor tids nykonstruktion af saadanne fyrskibsbaade, er det de gamles bedste egenskaber, der gaar igen. Da det tidsmæssigt set ogsaa kan passe med de gamle baades levealder, er det utvivlsomt *P. J.s* førømtalte konstruktioner, der er at spore i de nye.

Det er ogsaa omtalt, hvorledes han i skrift og tale har givet udtryk for sine tanker om dampskibshjælp til udeliggende fyrskibe i vinterperioder. Disse tanker kan have medvirket til begyndelsen af det, der i dag er blevet til Fyrvæsenets omfattende inspektionsskibstjeneste, og selv om han maaske efter sine betragtninger ovenpaa en 14 dages tur i Kattegats drivis ikke kan betegnes som fader til denne specielle del af Fyrvæsenets virksomhed, saa har han dog medvirket til dens iværksættelse.

Da *Larssen* efter den begivenhedsrige sommer i 1866 atter var faldet til ro i sit fyrskib, havde han den glæde, at hans virke i krigen 1864 havde vundet højeste anerkendelse, idet han den 10/11 dette aar modtog udnævnelse til Ridder af Dannebrog. I efteraaret 1875 søgte han og blev forflyttet til det roligere DROGDEN fyrskib ud for Dragør; som kuriosum kan nævnes, at da han efter 23 aars forløb forlod LÆSØ RENDE fyrskib, havde han i de sidste 16 aar ikke skiftet een mand af besætningen.

Fra afskedsfesten forefindes nogle lejlighedssange, der viser, at han var en stor selskabsmand:

Den første: »I Anledning af Hædersmanden, Riddersmanden og Dannebrogsmændene J. P. Larsens Afrejse 24. Sept. 1875.« paa melodien: Danmark dejligst Vang og

Et fyrskib inddrages for is til Frederikshavn af vagerdampskibet LØVENØRN (II)*.)

Maleri af Chr. Blache i Søofficerer-Foreningen

*) senere motorpaket MATHILTE af Lemvig, nu kreaturtransportskib VARNÆS af Aabenraa

Vænge, skildrer fyrskibets flittige skipper og hans baadebyggeri paa de lange vagter om bord, ligeledes hans gæstfrie frokostbord, naar han en sjælden gang kom til Frederikshavn for is. Den slutter med at beklage hans rejse til Drogden, for der at hejse: »Lygten for de Ama'erkoner . . .«

Den anden indledes med følgende lange fortale:

Efter Stegen synges denne Sang i Anledning af at

Fyrskipper J. P. Larssen

forandrer Station og flytter fra den ene røde Lygte til den anden
for til Forandring at lade sit Lys skinne i Drogden for Amager-
konerne, hvilket skete i det Herrens Aar 1875,
da de gamle Penge forsvandt
og de ny ikke vare til at faa fat i.

Hannem til Ære, Gavn og Fornøielse
og mange andre til Bedrøvelse.

Maa synges, men nødig læses.

Trykt i Trykkeriet. Eftertryk forbydes.

Mel.: Ja, hvis i Skovens Hal.

Det var vennekredsens egentlige afskedssang, maaske lidt vemodig i sin tak for hyggeligt samvær — begge affattet i samtidens meget benyttede selskabs-lyrik.

I sangene forekommer betegnelsen »Den røde Lygte« — det kan have været vennernes øgenavn for ham, dog baggrunden herfor synes svær at finde ind til. *P. J.* har tilsyneladende været en meget sober person, og intet sted hører man om særlige rødmossede ansigtstræk.

Øgenavnets tilknytning til fyrskibstjenesten er ligeledes svær at se.

Vel var fyrskibene rødmalede med et hvidt udenbords kors, men det kan det næppe have været; ej heller har det noget med fyret at gøre; thi hverken LÆSØ RENDE eller DROGDEN fyrskib har nogen sinde vist rødt fyr. Eventuelt kan det stamme fra den norske betegnelse »Lygte« for et mindre fyr; her altsaa en »Lygte« ombord i et rød-

malet skib (?) — eller maaske har det været en art nom dé guerre for det gæstgiveri, hvor vennckredsen holdt til. Saadanne navne kan jo være ret pudsige; for en del aar siden var der f. eks. paa hotel »Læsø« i Frederikshavn en lang, smal forbindelsesgang til den bagved liggende dansesal, populært kaldet: »Læsø Rende«.

Undersøgelser i Dragør — paa museet og ved lodseriet — har mærkværdigvis ikke bragt noget frem om *Larssens* tid paa DROGDEN fyrskib. Det oplyses, at de afgaaende lodsoldermænd sædvanligvis plejede at brænde deres korrespondanceprotokoller, naar de gik af; der er intet at finde i lodseriets arkiv. Dette er meget beklageligt, da der netop her fra gammel tid har været lodsstation i fyrskibet, hvad der gennem aarene har medført mange tvistigheder mellem fyrfolk og lodser, og der kan næppe være tvivl om, at den stejle og kantede fyrskipper — stærkt skrivende som han var — har efterladt sig spor i tjenstlige korrespondancer om saadanne indenbords fejder.

Det eneste, der kendes fra denne tid er en ansøgning til Marineministeriet dateret: Fyrskibet Drogden 11/3 1876*) — underskrevet: *Johan P. Larssen* — om at faa tilstillet Erindringsmedaljen for Deltagelse i Kampene for Fædrelandet 1848—49—50 og 1864, som han paa de seneste fotografier ses at bære side om side med Dannebrogsmændenes Hæderstegn og Ridderkorset.

I 1883 søgte han sin afsked fra Fyrvæsenets tjeneste. Herom skriver den tidligere omtalte Eugène Ibsen i sine »Øjebliksbilleder, 1864«, side 105:

»Johan Peter Larssen, nu Fyrskipper i Drogden, af Finantsudvalget paa Grund af sine Fortjenester indstillet til en særlig Pension. Som Otto Larssens 12 Aar ældre Broder havde han for denne i sin Tid, efter deres begges Faders Død, været som en Slags Plejefader og ikke alene ved sin aandelige Paavirkning, men ogsaa pecuniært hjulpet denne — desværre for Fædrelandet saa tidligt bortrevne dygtige og nidkære Officer — frem til Studierne. Peter Larssens bramfrie Optræden, uegennyttige Character og store Fædrelandskjærlighed vil være bekjendt for de mange.

*) Marineministeriets aflev. sager 1936 i Rigsarkivet.

han er kommen i Forbindelse med, bl. A. som Medlem af Bestyrelsen for »Dansk Forening for Lystsejlad«. Af hvad Malm han er, sees tydeligt af følgende Brev, jeg modtog ved Aarets Begyndelse »fra Drogden« — (formentlig i 1883):

»Kjære gamle Krigskammerat

Ligesom De, vil jeg begynde med samme Ønske: »et godt nyt Aar for os alle og for vort Land ...

... Jeg gaar af til April og slaaer mig da ned i Vestkystens Klitter, klar til hurtig Udrykning, naar det gjælder igen dernede, men det er vist ogsaa det eneste, der kan lokke mig ud af Hulen igjen.

I Sommer fyldte jeg de 3 Snese og da gjør man rettest i at lægge den gamle Skude op, saa er den ikke til Forargelse for Nogen.

Levvel, med Hilsen og Tak.

Deres hengivne

Larssen. —«

Med udgangen af maj maaned 1883 afskediges fyrskibsfører *P. J. Larssen*, DM., R. af D., samt dekoreret med Erindringsmedaillen fra begge de slesvigske krige, efter ansøgning og med pension fra Fyrvæsenets tjeneste med tilkendegivelse af Marineministeriets særdeles tilfredshed med hans dygtighed og nidkærhed. Paa finansudvalgets enstemmige forslag blev der bevilget ham en aarlig understøttelse paa 1200 kr. — det dobbelte af, hvad der var givet til tidligere afskedigede fyrskibsførere.

For at staa helt frit i sit otium udtraadte han samtidig af bestyrelsen for Dansk Forening for Lystsejlad, hvor han havde virket i 17 aar. Som tidligere nævnt hædrede foreningen ham gennem udnævnelse til æresmedlem, ligesom han i de forskellige jubilæumsskrifter omtales som een af foreningens stiftere.

Afskeden fra statstjensten var dog for *P. J.* ikke ensbetydende med uvirksomhed, det ville være hans natur fjernt. Lige til sin sidste stund var han levende optaget af sine mangeartede interesser, som han fuldt og helt gik ind for, og netop i sine seneste aar satte han sig et ganske ejendommeligt minde.

14. OTIUM I SKAGEN.

Af det foranstaaende brev til *Eugène Ibsen* fremgaar, at den gamle søulk ville lægge op paa den jydsk vestkyst, og det blev nærmere betegnet i Gammel Skagen, ogsaa kaldet Højen.

I *Vendsysseliske Aarbøger 1962* har lederen af »Skagens Fortidsminder« *J. Chr. Thagaard*, som foruden slægtsskabsforbindelser til Larssens værtpaar i Højen, har et meget nøje kedskab til *P. J.s* liv i Skagen skrevet følgende:

»En Sensommeraften i Aaret 1883, da Højenboerne efter Sædvane stod paa Havklitten, tog Kending paa Vejret for den kommende Dag og drøftede de forbisejlende Skibes forskellige Egenskaber, undgik det heller ikke deres Opmærksomhed, at en lille Sejljolle, kommende langs Land fra Øst, søgte Landing ved deres Landingsplads. Da de god Sædvane tro kom til Stranden for at hjælpe med at løfte Baaden paa det tørre, viste det sig, at Baadens Mandskab bestod af een gammel, fuldskægget Mand, og denne ene var fhv. Fyrskipper Johan Peter Larssen. Da Baaden var paa det tørre, spurgte han de tilstedeværende Fiskere, om der kunde faas Logis for Natten der paa Pladsen, hvortil man svarede ja, og henviste til Ole Christian Christoffersens*) Hus, som laa indenfor Havklitten, omsust af Vind og Flyvesand. Hjemmet var iøvrigt præget af solid Velstand, og Kaptajnen, hvis Plan var at bosætte sig paa en ensom Ø i den norske Skærgaard**), fandt Behag i Forholdene hos Ole Christian og Marie og indgik et Lejemaal om 3 Værelser og Kost, og dette Lejemaal varede indtil hans Død.

Med Kaptajn Larssen kom der et Pust af Civilisation til den ellers saa primitive Egn. Han indhegnede et stort Areal om Huset, hvor der tilførtes det karrige Flyvesand Mergel og Muldjord. Der gødedes og plantedes og anlagdes Græsplæner, saa der dannedes en hel Idyl ved Huset. Et Par

*) Model til hovedpersonen i Harry Søibergs roman »Søkongen«.

**) Dette stemmer dog ikke med Larssens egne udtalelser i foranstaaende brev til Ibsen (side 127).

Larssens hobbyværksted i Høien, hvis tag var en omvendt baad. Til venstre paa udkigsposten, et gl. skibsrat paa en svær jernstang med lejder, ses P. J. selv under en observation

B. Dahlerup

Skibsruf fra strandede Skibe indrettedes til Værksted for hans store Hobby: Udsæringsarbejde, og her udførte han med stor Akkuratesse det store Arbejde ved Fremstilling af Møbler i Teak og Mahogni. Det grovere Arbejde lod han Snedkeren udføre, medens han selv udførte Udsmykningen med Udsækning, Indlæg med Rav, Perlemor o. l.

Som sine haandgangne Mænd til dette Arbejde havde han Jens Gaihede fra Højen og senere Christen Snedker fra Skiveren.

Morgendagen begyndte Kaptajnen om Sommeren ved Kl. 6 med sin Sekstant at tage Solhøjden fra Klittens Top, og hans Interesse for Fiskerbefolkningen gav sig Udslag i, at han paa Orlogsværftet lod bygge en Jolle, som han skænkede til en af Stedets Fiskere, vel for om muligt at ændre ved den bestaaende Baadtype. Hans Interesse for de dengang gjorde Forsøg paa Ophjælpning af det søgaaende Fiskeri gav sig Udslag i, at han for egne Midler lod bygge en Dæksbaad, som fra Skagen blev indsat i Forsøgene, men det var desværre en uheldig Mand, der fik denne Baad.

Det var ogsaa Kaptajnen, som gik i Brechen for Opførelsen af et Monument over de ved DAPHNE-Ulykken i 1862 forulykkede 8 Fiskere og Redningsmænd. (Se side 120).

For Turistlivet i Højen fik Kaptajn Larssen ligeledes meget stor Betydning.

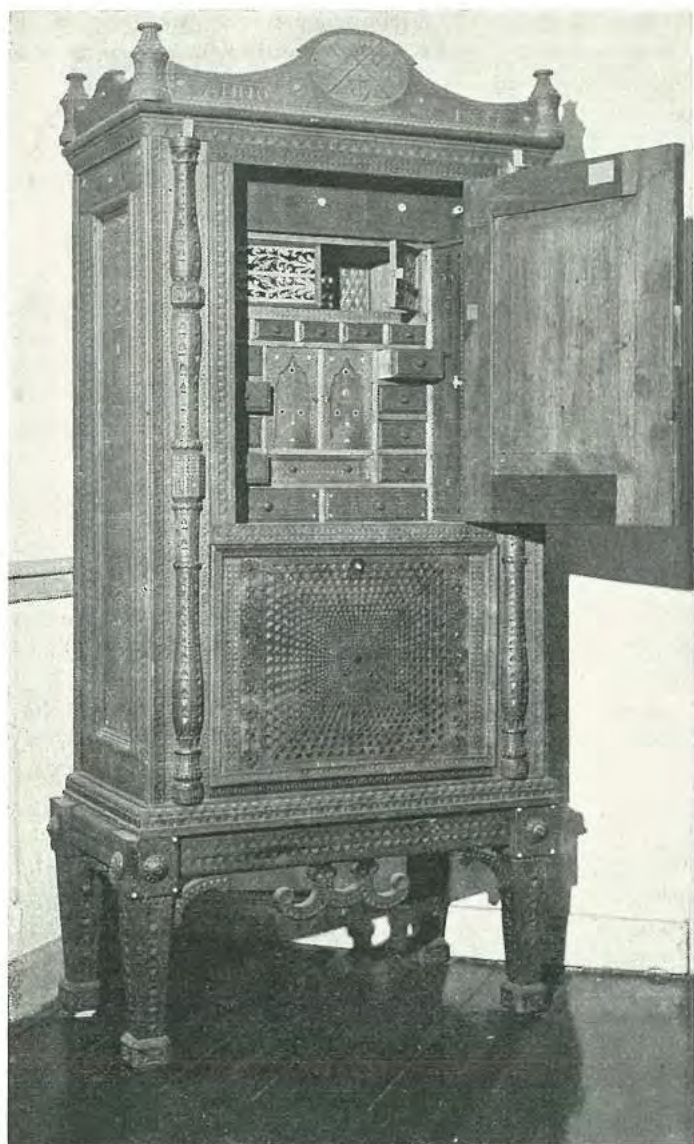
Kaptajnen var Onkel til den fejrede Skuespillerinde Fru Oda Nielsen, gift med den kendte Teaterdirektør Martinus Nielsen. Fruen, der havde besøgt Onklen og fundet Behag i Stedet og Forholdene, blev fast Sommergæst med Familie hos Ole Christian og Tante Marie. Hvor Godtfolk er, søger Godtfolk til, og Tante Marie havde omsider indtil 30 Pensionærer, dels i lejede Værelser hos Naboer.

Og saa var der andre, der fandt paa, at der var Penge i Turismen i Højen.

Da hjemmet i Højen efterhaanden ikke kunne rumme den store møbelproduktion, bekostede *Larssen* selv en lille museumsbygning opført i et hjørne af haven paa Ole Christoffersens grund. Det er en grim, oprindelig rød murstensbygning med et ejendommeligt valmet skifertag, i dag bruges bygningen, der nu er hvid, som privat maleriudstillingslokale.

Her blev alle *Larssens* udskaarne og indlagte, meget særprægede møbler samlet tillige med nogle faa sømandsrariteter. Alt var efterhaanden stuvet meget tæt sammen — og meget støvet. Efter hans død fortsattes samlingen som »Høien Museum«, entreen var 25 øre, men allerede omkring aarhundredeskiftet var besøget meget ringe.

I 1955 blev Høien museet nedlagt paa foranledning af Skagen byraad efter samraad med Nationalmuseet og under ledelse af museumsinspektør *H. Friis*, Hjørring. Møbelsamlingen blev fordelt mellem 4 vendsysselske museer. Museet i Hjørring (Vendsyssel historiske Museum) fik ialt 26 genstande, hvoriblandt ogsaa det gamle, som skibsnavnebrædt udskaarne skilt: HØIEN MUSEUM, formentlig ogsaa udført af *P. J. Sæby* Museum og Bangsbo-Museet i Frederikshavn fik som deres part henholdsvis 15 og 17 stk., medens der i »Skagens Fortidsminder«s store kældersal er

Indlagt skab udført af P. J. Larssen 1888. *Sæby Museum*

fuldt op af *Larssens* ejendommelige, haandudskaarne møbler (58 stk.). Denne kældersal var egentlig beregnet til at huse den velkendte samling af gallionsfigurer, som for tiden er på svensk haand, men som alle skagboere m. fl. stadig haaber vil komme tilbage.

Det er svært at give nogen udtømmende karakteristik af »Fyrskibsfører Larssens pittoreske Møbler fra hans myreflittige Husflidsaar«^{*)}, men ved besøg i museerne imponeres man af hans overvældende og omfangsrige produktion. Vel er det ikke den store møbelkunst, det er saa udpræget husflidsarbejde i en længst forsvunden, stiv, kantet og ucharmerende stil, men udført med uhyre nøjagtighed og akkurate. Materialerne er teak og upoleret mahogni indlagt med perlemor og ben. Meget af træet er højst sandsynlig inddrevet vraggoods. I Skagen, hvor samlingen i dag i overvejende grad bestaar af spinkle stole, hylder og etagerer, mærker man sig især en ganske pudsigt høj stol, der er bygget op over ratkoppen fra et forlist skib. S/S *BALTIC* af Bergen læses i stolesædet, og man kan forestille sig den gamles begejstring, da han efter at have overværet strandingen har kunnet hjemføre denne vragstump med hans kære hobby for øje.

Det er et væld af borde, stole, amagerhylder, skabe, chattrer, billedrammer m. m., der paa de 4 museer minder om den gamle sømand. I Sæby findes desuden nogle udskaarne halve pynte-, dør- eller -sengestolper, der bærer tydelige spor af at have været sømmet til en væg el. lign. Her findes ogsaa en ejendommelig skæv, svær og kort rundstok, hvori der er udskåret forskellige mønstre, det formodes at have været et slags forsøgsobjekt for nye udskæringsmønstre, paa muaset kaldes den populært for *Larssens skæve taarn*.

Foruden disse fire samlinger findes der naturligvis enkelte genstande i privat eje, bl. a. hos familien, og man har vel lov at regne med, at det næppe er de ringeste. Det meget store antal er et bevis for, at deres skaber til det sidste var en uhyre flittig og ihærdig husflidsarbejder, og paa de større

^{*)} Vendsyssel Tidende.

ting som skabe og den slags markerede han sin nationale indstilling gennem korslagte danske splitflag i forbindelse med angivelse af produktionsaaret samt et eller flere ankre.

I slægten *Larssen* er naturligvis bevaret mange minder om de ældre generationer, bl. a. haves nogle skønne vinglas, som stammer fra Merdø i Norge. Et smukt rubinrødt laag-glas bærer i forskellige felter *Jacob Peter Larssons* navn og dato, desuden er der i glaslaaget indgraveret en tegning af en kaperkutter med dansk splitflag og nedenunder læses navnet TORDENSKIOLD. Det har dog ikke været muligt at finde ind til, om dette har været kutterens navn; det er maaske indgraveret, fordi man har villet betegne den forvovne kaperfører som en ny Tordenskiold.

Gyntelberg Abel Larssen og hans kone skænkede et mindebæger i sølv med speciel inskription for deltagelse i krigen 1864 til hver af brødrene *Peter Johan* og *Otto*. Et glaskrus bærer i det sølvbeslaaede laag en graveret inskription: »Kanonbaad Nr. 11 — J. P. Larssen — 1848—50« anbragt uden om en tegning af en rokanonbaad under sejl. Rigningen med 2 luggersejl og papegøje viser, at det er en af baadene fra 1848 eller 49, der er gengivet, men samtidig viser den ogsaa, at kanonbaaden har en lille jolle paa slæb; en af de faa tegninger, der findes af en kanonbaadsjolle.

Endelig haves ogsaa en af *P. J.s* sejlpræmier, et drikkehorn med sølvbeslag med en inskription, der siger, at det er en præmie fra kapsejladsen ved Aarhus 1866 og at den er udsat af ingeniør *Fr. J. Rowan*.

Bemærkelsesværdige er ogsaa nogle smukke ravsmykker med miniaturefotografier til at bære om halsen — ogsaa forarbejdet af den gamle fyrskipper. Foruden mange fotografier, hvor han er let kendelig ved sit store fuldskæg, eksisterer der ogsaa et portræt af *P. J. Larssen*, malet af *Michael Ancher* paa Skagen.

Larssen ses ofte fotograferet med fez, som i de senere aar var hans daglige hovedbeklædning; endvidere bar han ogsaa ankerknapper i skjorten og et kompas ved urkæden.

»Onkel Peter« lever fortsat i familien, hvor man først

Graveret tegning af Bombekanonchaloup Nr. 11 i et glaslaag paa et mindekrus.

Fot. Kai Jensen

og fremmest fæstner sig ved hans store opofrelse for den yngste broder *Otto*. Hans omhu for »Boy«, som han kaldte ham, var stor og gennem denne omsorg har han sikkert ogsaa præget den yngre broders karakter rent menneskeligt. Han oplevede at se *Otto* godt i vej, han var stolt af den anerkendelse, som broderen fik under krigen for udvist mod og snarraadighed. Efter krigen stod *Otto* over for en lovende videnskabelig fremtid, da døden altfor brat bortrev ham i 1873.

Enkelte af de anekdoter, der endnu lever i familien om

»Onkel Peter« skal her bringes som en karakteristik af denne særprægede mand:

Til daglig var han meget faamælt og bestemt, saa naar han om bord i fyrskibet skulle have sine maaltider bragt, saa maatte dette først ske, naar han ønskede det og havde tilkendegivet det ved at slaa een gang med knyttet haand i bordet.

Naar maaltidet var slut, tilkendegav 2 slag i bordet, at nu skulle der tages ud —

Han var jo gammel ungkarl og nærede i det store og hele ikke nogen beundring for det svage køn, han ville i hvert fald nødtigt høre paa »kvindesnak« —

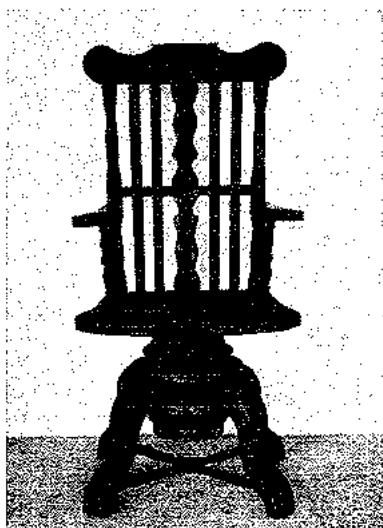
Det hændte, naar han var paa landlov fra fyrskibet, at han dog boede hos en svigerinde, hvor han befandt sig vel til afveksling fra fyrskibs-tilværelsens daglighed.

Under et saadant besøg fik han til sin ubehagelige overraskelse at vide, at der kom fremmede til middag lørdag aften, og han spurgte da svigerinden, om hun havde Fabricius' Danmarkshistorie paa sin hylde. Han fik den til laans og læste flittigt i den hele eftermiddagen.

Ved middagen spurgte han straks sin borddame, om hun specielt erindrede sig noget om Kong Christian IV, den store søkonge, der regerede mere end en menneskealder. Svaret lød, at helt detaljeret var erindringen vel ikke, men noget kunne dog huskes.

Men saa tog fyrskipperen fat, talestrømmen flød: Christian IV blev født ved suppen og døde først ved desserten — uden at hans borddame havde faaet indført eet ord —

Som formynder fulgte han *Otto* fra lille til han blev officer, og medens denne gik paa Officersskolen kunne det hændes, at fyrskipperen tog landlov for at more sig. Han medbragte da en gammeldags snørepung af læder, der var fuld af guldstykker. Denne blev overgivet til den unge løjtnant til forvaltning og med pligt til at sørge for, at alle fik en fornøjelig stund. Og det fik han med de unge officerer og deres damer, der nød gæstfriheden i rigt maal, medens

Drejestol bygget over
ratkop fra
S/S BALTIC af Bergen.

Skagens Fortidsminder

den gamle skipper sad hyggeligt og saa til med sin snadde i munden.

Den 15/5 1896 døde *Peter Johan Larssen* i sit hjem i Højen, han var da 74 aar gammel. Hans liv havde været fuldt af begivenheder og rige oplevelser, i stort som i smaat havde han forfægtet sine ideer og meninger, dyrket sine interesser og udelukkende levet for, hvad der for ham var ret og rigtigt. Han skriver som tidligere anført et sted, at han i sit liv havde to store interesser: den slesvigske sag og Redningsvæsenet — og han havde sat sit liv og ære ind for begge, men kun mødt skuffelser. Trods alt har han sikkert haft et lykkeligt liv, selv om hans stærke nationale følelser blev haardt ramt af krigens udfald i 1864, af den uret, der var tilføjet hans fædreland af den sejrende fjende, som han sidenhen følte megen forbitrelse imod.

Som eksempel herpaa kan anføres, at *P. J.* i 1891 kom i skarp modstrid over for bestyrelsen for DANSK FORENING FOR LYSTSEILADS, der havde indbudt ham

som æresmedlem til deltagelse i et flerdages kapsejlsarrangement med tyske deltagere, hvilket han dog afslog med en haanlig bemærkning om »... det er et foragteligt syn, at danske Mænd have Tyskere som deres Gæster under dansk Flag...«

»Krigerindringerne«, hvori han nævner, at hans kæreste deltagelse var ved Frederits i 1849, var fra forfatterens side tænkt som et langt brev til hans brødre i udlandet, ligesom han et andet sted beskriver sit omskiftende liv saaledes:

Købmand før jeg blev Sømand —
Fører før jeg blev Styrmand.
Først Officer — saa Menig,
Sølvkorset til Officeren, Guld Kors som Menig
og Haandværker nu i mit 60. Aar.

Han efterlod sig mindet om en særpræget personlighed, der altid kæmpede aabent og ærligt, og med hans personlige indsats gennem to krige kan det med rette siges, at han som en god dansk mand vovede livet for sit fædreland.

Ifølge et testamente af 10/7 1888 efterlod han sig et legat, der bærer hans navn, og dets renter skal tjene til understøttelse for enker og uforsørgede børn efter forulykkede fiskere i Sæby.

Ligeledes testamenterede han 2000 kr. til udsmykning af Sæby Kirkegaard. Til dette legat er knyttet betingelsen, at byen freder om faderens gravsted, det er ogsaa det eneste gravsted, der nu er tilbage paa den gamle kirkegaard.

Endelig testede *Larssen* kr. 10.000 til et legat under navnet »Peder Jacob Larssen og Sønners Legat«, det har det samme formaal som det førstnævnte, og en niece indsattes som den første legatnyder.

Paa sydvæggen i vaabenhuset i Sæby Kirke er indemuret den i indledningen nævnte marmortavle.

Som et tegn paa hans samtids anerkendelse, skal til slut anføres den korte nekrolog over den gamle skipper, som findes i Tidsskrift for Søværnen for 1897, omend kort saa dog bemærkelsesværdig, thi det har gennem aarene kun været

Den flittige gamle skipper
ved husflidsarbejdet.

B. Dahlerup

meget faa udenfor de egentlige søofficerers kreds, som er blevet mindet i dette deres eget fagskrift:

»Af Mænd, der paa en eller anden Maade have staaet Marinen nær, ere følgende afgaaede ved Døden i Aarets Løb:

— — —

Fyrskipper Johan Peter Larssen havde været i Fyrvæsenets Tjeneste fra September 1852 til Mai 1883, sidst som Fører af Drogdens Fyrskib, fra hvilket han afgik med Tilkjendegivelse af Ministeriets særdeles Tilfredshed med hans Dygtighed og Nidkærhed. Han havde deltaget i begge de slesvigske Krige, var bleven Dannebrogsmænd i 1849, Ridder af Dannebrog 1866 og var i det Hele bekendt for sit patriotiske Sindelag. For Lystseilads nærede han stor Interesse og var fra 1866 til 1883 i Bestyrelsen for »Dansk Forening for Lystseilads«. Sine sidste Aar levede han næsten afsondret fra Verden oppe i Høien ved Skagen.«

I VORT FORSVAR, et organ til Forsvarssagens fremme fra slutningen af forrige aarhundrede findes i nr. 410, 16. aargang, september 1896 følgende digt:

Til Minde om Kaptajn, forhenværende Fyrskibsfører

PETER LARSEN

R. af D. og Dbm.;

frivillig Deltager i begge Danmarks sidste Krig.

Af *B. Paludan-Müller*, Frederiksborg.

Red ham en Seng, o Fædreland
Ej mellem Roser og græsklædte Sletter;
Men der, hvor Bølgen bruser imod Strand
Og om en Strimmel Land bestandig trætter;
Hvor Lyng og Klittag ene Krandsen fletter;
Hvor han har tømret paa sin sidste Baad,
Da Dagens Arbejdstimer vare endte,
Af mange søgt, som saa hans Manddoms Daad
Og endnu lytted til hans djærve Raad
Og ved hans Arne deres Fakkeltændte.

En ensom Mand — dog altid uforsagt
Og aldrig sky for at gaa frem i Vrimlen;
En trofast Mand, som altid paa sin Vagt
Har vidst og husket, der er højt til Himlen;
Et Hoved højere end Folkestimlen,
Og ubekymret om dens Bifaldsklap
Han tragted' ene efter Sandheds Eje;
Urørt af Venners Ros og Fjenders Nap
Og med en Hu, som aldrig Maalet slap,
Gik han besluttet frem de lige Veje.

O, skjænk ham da en Grav, mit Fædreland,
Og sted med Moderømhed ham til Hvile.
Du har ej Søn, som bedre stred end han
For al sin Kraft, sit Liv til dig at give.
Ej dybere Du kan i Hjærtet skrive
Dit Navn, end det stod prentet i hans Bryst,
Dengang hans Baad løb ned i Sejlerflokken,
Og han med Sjælens Glød i Ungdomslyst
Var med at bjerger ind Dig Sejrens Høst
Og fæste dig en Laurbærkrands om Lokken.

Dog lige tro, da dybest stedt i Nød
En imod To endnu Du brød din Landse,
Mens svegne Ord og Løfter om dig lød,
Han kom og tog sin Plads i Dybbøls Skandse.
Da var der intet Raad for Sejerskrandse,
Men hvor han tyktes mest han gjorde Gavn,
Hvor Sønnerne for Dig i Døden blegned',
Der gik han om, ej for sit eget Navn,
Men for at være med i Farens Favn
Og holde Modet oppe, naar det segned'.

O, bitre Tid, da haabløst Folkets Sind
var ved at krænge alting om paa Vrangen;
Men om end Harmen brændte paa hans Kind,
Han sænkede sin Stander ej fra Stangen.
Og naar fra Sønderjylland Strengeklengen
Gik over Hav, den slog imod hans Sejl,
Og som en Udkig spejded' taus han efter
Hvert Blink af Lys og Trøst i Haabets Spejl,
Mens sørgende for vore egne Fejl
Han holdt sig rede med de sidste Kræfter.

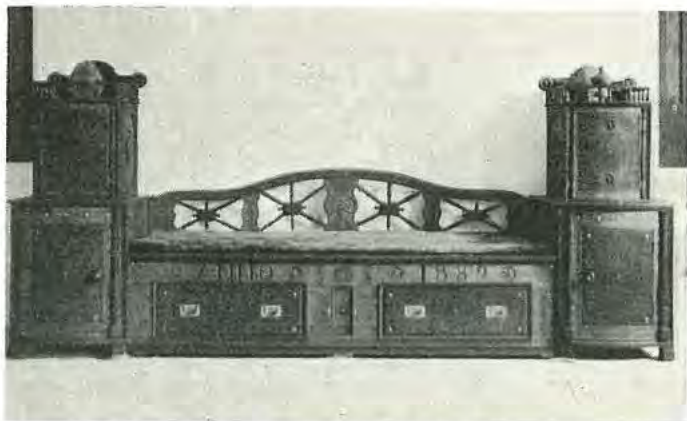
En Viking var han af den gamle Æt,
Det barske Ansigt løfted' frygtløs Panden,
Det samme Mod ved Dagens Solesæt,
Som første Gang han skjød sin Baad i Stranden.
Ej havde Tiden gjort ham til en anden.
Men fyldt af Smærterne, som Livet gav,
Hans Hjærte blev ej haardt i Tider trange;
Mild var hans Sjæl, hans Haand en Støttestav,
Vejrbidt og graa og furet, nær sin Grav,
Han tænkte paa sin Moders søde Sange.

Saa fandt vi ham, bestandig lig sig selv,
Og ens i Færd mod Høje og mod Ringe.
Vel stundom frygtet lig en stridbar Elv,
Men æret dog som En, man kan ej tvinge,
Som En, der, altid rede, Hjælp vil bringe.
Saa fandt vi ham, der hvor han tyede hen,
Hvor Maagen kredser paa sin Flugt om Vraget,
Velkommen var han der hver ærlig Ven,
Og naar vi tog Farvel og gik igjen,
Han hilsede til Afsked os med Flaget.

Var det et Tegn, dengang jeg sidst Dig saa?
 Vi vandred' sammen langs med Klittens Høje,
 Din Gang du standsed' under Aftnens Graa
 Og med det vaagne, faste, kloge Øje
 Jord, Hav og Himmel Du betragted' nøje
 Og viste mig det Skjær af Skyens Glød,
 Som kasted' Guld og Roser over Stranden,
 Hvor Bølgeslagets Tæppe frem sig skjød
 Og lig et Glar de lyse Straaler brød,
 Som favned' Hav og Himmel der hinanden.

Saa var dit Liv — lig Havets Bølger blaa,
 Igjennem hvilke Sangen sorgfuldt klinger;
 Ustandseligt hen imod Land de gaa,
 Og frem de styrte under Stormens Vinger,
 Mens Klintens Stejlhed atter ned dem tvinger.
 Dog over dem er Himlens Telt spændt ud,
 Det stiger ned i Dybet hist fra oven,
 Og naar omsider de faa Hvilens Bud,
 Og alt tilsidst skal stævnes ind for Gud,
 Da gløder Aftnens Gyldenskjær paa Voven.

Som fodnote til dette mindedigt i datidens højstemte stil var
 anført et kort rids af *J. P. Larssens* omskiftelige liv.

Sofa med sideskabe udført af P. J. Larssen.

Skagens Fortidsminder

»En russisk Haandsrækning i 1848«

Meddelt af Oberstløjtnant *Fr. Holst*
i VORT FORSVAR 1893.

Om Aftenen den 28de Maj 1848 lod 3 Kompagnier af 5te Bataillon sig indskibe paa SKIRNER ved Egersund, efter at Bataillonens forgjæves havde forsøgt paa at tage et oldenborgsk Kompagni til Fange, som var blevet afskaaret paa Broager. Dagen efter blev 2den Bataillon sendt ind paa Broager for at afsøge Terrænet og for at afløse 80 Mand af 5te Bataillon, som vare blevne efterladte i Egersund. Medens Bataillonens var under Udførelse af sit Hverv, bleve vore Forposter i Sundeved tvungne til at gaa tilbage i en Stilling over Dybbølsbjerg, og Bataillonschefen, Major *Hindenburg*, frygtede nu med Grund for, at hans Forbindelseslinie med Sønderborg ad Landevejen skulde blive ham overskaaren. Han satte sig derfor i Forbindelse med Chefen for Korvetten NAJADEN og lod sin Bataillon og Detachementet af 5te Bataillon indskibe paa Korvetten og en russisk *Skonnert*, som denne havde hidkaldt til Assistance. Hele Styrken blev derpaa landsat i Sønderborg.

Man studser uvilkaarlig ved at høre, at et russisk Skib, altsaa et skib, der tilhører en neutral Magt, deltager i et saadant Foretagende; men Sagen forholder sig rigtig. Det var Skonnerten CORAS af Libau, som efter at have losset sin Ladning i Flensborg var paa Hjemturen. Paa Højden af Holdnæs blev den boddet af en Baad fra NAJADEN, hvis Chef lod Skibets Fører anmode om at gaa ind under Egersund og optage danske Tropper, som vare i Fare. Uden Tøven og uden at gjøre Indvendinger efterkom den russiske Kaptejn denne Anmodning, der dog rimeligvis har forekommet ham noget besynderlig. Betænker man, at Kaptajnen ikke alene bojede af fra sin Kurs og forsinkede sin Rejse en å to Dage, men at han tillige udsatte sit Skib og dets Besætning for Tydskernes Ild, idet nemlig Kysten ved Alnor, der kun ligger et godt Bøsseskud fra den Kyst, han skulde anløbe, var besat af Fjenden, der Dagen forud herfra havde beskudt vore Skibe med Kanoner, saa vil man indrømme, at det ikke var nogen ganske ubetydelig Tjeneste, som Chefen for NAJADEN anmodede den fremmede Skibsfører om at vise, og sandsynligt

er det, at de allerfleste russiske Kaptajner havde sagt Nej. Men Føreren for CORAS var heller ikke en almindelig russisk Kaptejn, det var nemlig en dansk Mand og dertil en dansk Mand med et fædrelandskjærligt og varmtførende Hjerte, en Mand, der umuligt kunde sejle en Kyst forbi, hvor han vidste, at Landsmænd vare i Fare, uden at sætte Alt ind paa at frelse dem.

Har Chefen for NAJADEN vidst, hvem Føreren af den russiske Skonnert var, før han stillede sin Anmodning, eller var det et Tilfælde, at han netop traf paa en saadan Russer?

Gyntelberg Abel Larssen er Navnet paa den brave gamle Sømand, som nu er 77 Aar, og som æret og afholdt af Alle, der kjender ham, henlever sit Livs Aften paa en Gaard oppe i Nærheden af Frederikshavn*). Spørger man ham, om der blev vist ham nogen Erkjendtlighed for den Tjeneste, han gjorde vor Hær og Flaade ved nævnte Lejlighed, svarer han: »Jo, Chefen for Eskadren, Kommandør *Paludan*, sendte Dagen efter, da jeg laa i Sønderborg Havn, en Mand om Bord til mig for at bringe mig Chefens Tak. Sendebudet var min Broder, der tjente som Frivillig om Bord i GEISER.« — Hvis Eskadrechefen ikke tilfældigt havde havt denne Broder ved Haanden, ville den udviste Erkjendtlighed ikke have været overdreven stor.

*) Han er en ældre Broder af den fra begge vore Krige hæderlig bekjendte Fyrskipper, Kaptajn *Johan Larssen*. Denne tjente under første Krig som Maanedsløjtnant i Marinen og førte som saadan en Kanonbaad. 14 Aar efter i 1864 saa man ham som frivillig Artillerist i Skandsen Nr. 6 paa Dybbøl. Den senere i Artiklen nævnte 3die Broder gjorde først Tjeneste som Frivillig om Bord i GEISER, senere som Menig i 1ste Bataillon under Slaget ved Isted. En 4de Broder var den flinke, lovende Ingeniørsløjtnant *Otto Larssen*, som af Alle, der vare med paa Dybbøl 1864, vil mindes med stor Sympati. De to sidstnævnte Brødre ere døde. Det er aabenbart, at den Familie ikke hører til Dem, der sige: »Hvad kan det nytte?«.

Person-register

FORKORTELSER:

AM	Admiral	MDLT	Maanedts-Lieutenant
CD	Commandeur	NK	Næstkommanderende
CDCN	Commandeurcapitain	OB	Oberst
CH	Chef	OC	Orlogscapitain
CL	Capitainlieutenant	OL	Oberstlieutenant
CN	Capitain	PRLT	Premierlieutenant
DM	Dannebrogsmand	R	Ridder af Dannebrog
GE	General	RE	Reserve
GL	Generallieutenant	RELT	Reservelieutenant
GM	Generalmajor	RGT	Regiment
KA	Kontreadmiral	SECL	Secondlieutenant
kar.	karakteriseret	VA	Viceadmiral
KD	Kommandør	F/S	Fyrskib
KN	Kaptajn	H/S	Hjuldampskib
LNT	Lieutenant	S/S	Skruedampskib
MAJ	Major		

N. Nord

E. Øst

S. Syd

W. Vest

NB. Betegnelserne for forskellige søofficersgrader skiftede i 1858
— og delvis tilbage i 1868.

Abel, Gyntelberg, 1789—1825, provst i Understed.

Aarøe, B. C. M., 1828—86, da. infanteriofficer, udmærkede sig ved Haderslev og Kolding 1849, adjutant hos OB Læssøe, Isted 1850. Som PRLT og KN initiativtager til og CH for Aarøes Streifcorps 1864, afsked som KN 1886.

Anchor, Michael P., 1849—1927. Betydningsfuld da. kunstmaler (Skagen).

- Anker (Ancher), J. A. P.*, 1838—76. Landmandsuddannet, SECL ved Bornholm Militærs Artilleri. Skuespiller. 1863 SECL i det kgl. Artilleri. Sammen med LNT Castenschiold artillerikommandør i Skanse II paa Dybbøl 1864, s. a. kar. PRLT., R., afsk. 1865. Afbildet paa tysk sejrsmonument i Berlin og af sine landsmænd fejret som »Helten fra Skanse II«. Modtog en æressabel af danske kvinder.
- Andersen, Anthon*, 1835—1909. Skibskonstruktør, svensk, russisk, engelsk og belgisk vicekonsul i Lemvig, gennem 40 aar bestyrer af det nørrejdyske Redningsvæsen, (1869—1909).
- Andersen, Truels Andreas*. Norsk sergent, SECL ved Aarøes Streifcorps i 1864, medicinsk student, faldt i Mexico 1867 som fænik i kejser Maximilians hær.
- Bache, C. P. M.*, 1830—1910. Cand. jur., Direktør for Landbrugsministeriets 1. Departement — senere Stiftamtmand, Kammerherre og Geheimekonferensraad.
- Barner, L.* Kalundborg Ladegaard, 1866 medejer af lystfartøjet FALKEN.
- Bartholin, F.*, f. 1829. Da. artilleriofficer, 1864 CN, † 1901 som OL.
- Bastholm*. Da. artilleriofficer, formentlig i RE, 1864 CN.
- Baumann, V. J. R.*, f. 1834. Da. rytterofficer, i 1864 SECL, † 1874 som PRLT.
- Bauditz, Sophus G.*, 1850—1915. Cand. jur., forfatter, dansklærer ved Søofficersskolen, skoledirektør i København, titul. professor.
- Benzon, C. B.* 1820—75. Købmand og svensk-norsk konsul i Stubbekøbing, sejlsporsmand. Ejer af lystfartøjet CAROLINE.
- Benzon, Eggert C.*, 1825—1912. Da. skibsbygger, fra 1849 værftsejer i Nykøbing F., foregangsmand inden for bygning af mindre da. skibe og fartøjer.
- Benzon, W.*, 1832—79. Civilingeniør, i 1864 CN RE.
- Bille, Steen Andersen*, 1797—1883. Da. søofficer. Som CN CH for korvetten GALATHEA paa jordomsejling 1845—47. 1850 CH for Eskadren paa Hertugdømmernes E.-kyst. 1864 kar. VA, afsk. 1868, Geheimstatsminister.
- Bintzer, A.*, f. 1830. Da. infanteriofficer, i 1864 LTN og adjutant hos forpostkommandøren. † 1874 som KN.
- Bonnesen, E. P.*, 1808—77, kendt baadebygmester og værftsejer, konstruktør af mange mindre fartøjer og af da. roredningsbaade omkring midten af forrige aarhundrede.
- Bonnesen, A. W.*, 1839—1916. Søn af foranstaaende, da. søofficer. I 1864 som LNT i skruefregatten SJÆLLAND. Indenrigsministeriets konsulent ved bygning af redningsbaade, 1891 afsk. som kar. KD.

- Bruun, R. C. Matthe*, 1816—1895. Da søofficer, 1848 PRLT og adjutant hos eskadrech. Østersøen W. 1849 NK i H/S GEISER. 1879—93 Indenrigsministeriets konsulent i Redningsvæsenets sager, 1881 afsk. som KA.
- Bruun, V. E.*, 1830—1900. Da. infanteriofficer og sejlsportsmand, 1876 afsk. som KN.
- Bærentz, C.*, 1831—1905. Styrmand 1851, RELT i Flaaden 1863, tjentsg. i skuefregatten JYLLAND under kampen ved Helgoland 9/5 1864. Søforsikringsmand i Frederikshavn, senere lodsoldermand her. 1877 DM, 1894 R. I 1904 lods for den russiske Flaade under AM Rodjestvenski gennem de danske farvande.
- Bærentzen*. Da. ingeniørunderofficer, 1850 »Bromester« (Stabs-sergent). 1864 kar. SECL.
- Bülów, F. R. H. von*, f. 1791. Da. infanteriofficer, overgeneral i 1849, sejrherre ved Fredericia 6/7 1849, † 1858 som GL.
- Christoffersen, Ole Christian*. Vragentrepreneur i Skagen, model til Harry Søibergs »Søkongen«.
- Cloos, C. L.*, 1825—1912. Købmand og havarikommissionær samt hollandsk og belgisk konsul i Frederikshavn.
- Dahlerup, H. B.*, 1790—1872. Da. søofficer. Førte 1838 som fregatch. Thorvaldsen hjem fra Italien med ROTA. Afsk. 1849 som kar. KA for at gaa i østrigsk tjeneste som reorganisator og CH for flaaden, østrigsk friherre, VA og Geheimeraad.
- Deurs, W. S. A. van* 1836— . Skibsfører og ejer af skonnerbrig BEATRICE af København fra 1864.
- Dirckinck, F. R. E. M.*, baron, friherre af Holmfeld, 1802—96. Da. søofficer. 1848 som CN og CH for korvetten NAJADEN taget til fange af oprørerne paa Fehmern, 1864 afsk. som kar. KD.
- Dochum, J. F. G. van*, 1808—68. Da. søofficer. 1848—49 som CL CH for en rokanonbaadsdivision i Lille Bælt. 1852 afsk. som kar. CN, 1861 bogholder ved Helsingør Lodseri.
- Drachmann, Holger H. H.*, 1846—1908. Da. kunstmaler og betydningsfuld national digter. (Hornbæk og Skagen).
- Engelsted, C. S. M. N.*, 1823—1914. Da. læge, 1848—49 kst. underlæge ved Kanonbaadsflotillen. 1849 R. for handlekraft og mod ved behandlingen af saarede fra 6/7 og ved deres transport til Fyn. Som overlæge foregangsmand ved tuberkulosebehandlingen. Tit. professor.
- Esmann, N. C.*, f. 1846. Da infanteriofficer, 1864 PRLT ved Aarøes Streifcorps — har skrevet korpsets historie, † 1901 som GM.
- Feilberg, H. F.*, 1831—1921. Da. præst og sprogmand, sognepræst i Store Vi i Slesvig. 1864 afsat af den prøjsisk-østrigske civilregering, rejste til faderen i Ullerup (*Feilberg, N. L.*, feltpræst i 1849, præst i Ullerup 1847—48 og 1850—64.)

- Fisker, L. H.*, 1753—1819. Da. søofficer, der bl. a. i 1801 anlagde et optisk telegrafnet langs de danske kyster. 1807—11 CH for den norske sødefension, 1809 KA.
- Fritsche, H. H.*, 1833—1905. Grosserer i Kbhv., bestyrelsesmedlem og kasserer i Dansk Forening for Lystseilads 1869—85.
- Gad, H. C.*, 1807—65. 1828 cand. jur., 1842 byfoged i Sæby og herredsfoged i Dronninglund Herred. 1850 virkelig Kanceli- raad, 1852 virkelig Justitsraad, 1859 R. Bekostede for egne midler vedligeholdelse af en roredningsbaad ved Sæby.
- Gajhede*, fisker i Gl. Skagen.
- Garde, H. G. F.*, f. 1825. Da. søofficer. 1849 LTN i fregatten HAVFRUEN, 1864 CH for H/S SLESVIG i Østersøen W. † 1885 paa Malta som KA og CH for krydserfregatten FYEN.
- Gottlieb, J. L.*, 1809—86. Da. søofficer. 1849—50 som CL CH for en rokanonbaadsdivision i Østersøen W. 1864 CH for skruerfregatten NIELS IUEL, deltog i kampen ved Helgoland 9/5. 1874 afsk. som kar. AM.
- Gui, C.* Fører af norsk jagt i 1854.
- Hagerup, G.*, 1821—81. Da. artilleriofficer. 1848—51 PRLT., 1864 CN, senere krudtværksbestyrer i Frederiksværk.
- Halvorsen, H. P. E.*, † 1892. 1853 Materialforvalter ved Rendsborg Arsenal. 1860 Krigsraad. afsk. 1866.
- Hansen, Jørgen.* 1814—97. Møller og ejer af Dybbøl mølle, fra krigen 1864 kaldet: »Soldaternes ven«.
- Hansen, N. F.*, 17/6 1863 sognepræst paa Thunø og kst. fyrpasser ved Thunø fyr.
- Hiorth-Lorentzen, H. R.*, 1832—1917. Sønderjydsk politiker og genealog, Stiftskriver i Roskilde, Etatsraad.
- Holck, W.*, greve, f. 1818. Da. søofficer, 1849 PRLT, 1849—50 fører af H/S CAROLINE AMALIE, † 1900 som kar. KD.
- Holst, Niels H.*, 1820—99. 1848 SCLT i artilleriet, senere ingeniørkorpset. afsk. som CN, generaldirektør for D.S.B.
- Holst, W. C.*, 1807—89. Styrmand 1828, kgl. skuespiller 1830, MDLT 1848—49, CH for kanonchaloup Nr. 7 (?) og deltog hermed i Fredericiaslaget 6/7, DM s. a., i Armeen i 1850 som adjutant i slaget ved Isted. 1852 R. forfatter.
- Hvidt, L. N.*, 1840—86. Grosserer, forretningsfører for »De private Assurandører«. Ejede i 1881 lystfartøjet VIBEKE.
- Ibsen, N. E. G. O.*, 1834—1902. Cand. polyt. og stud. med., overlærer i Sorø. 1864 frivillig artillerist og underlæge ved lazaretten paa Augustenborg Slot.
- Irgens, C. C. M.*, f. 1823. Da. infanteriofficer. † 1904 som OB og udskrivningschef.

- Jespersen, G. F.*, skibsfører — i 1864 fører af H/S JYLLAND under Postvæsenet, hvis flaaede i 1883 overgik til D.S.B., 1886 skibsinsektor, 1893 søfartschef, † 1899.
- Jespersen, N. J.*, 1836—1900. Da. søofficer, 1890 afsk. som kar. KD.
- Jonquières, H. A. A. de Dompierre*, f. 1816 Da. artilleriofficer. 1864 som MAJ højstbefalende artilleriofficer i Dybbølstillingen, senere paa Als. 1867 Generalinspektør for Søartilleriet i forbindelse med tjeneste som artillerigeneral i Hæren. † 1879 som GM.
- Keyser, F. L. J.* 1833—1922. Da. ingeniørofficer, 1864 PRLT, 1898 afsk. som OB.
- Klitgaard, Christen Julius*, f. 1835 i Blokhus, i en aarrække bosat i Hals, † 1917 i Hellerup. Skibsfører, R. Som kuriosum kan anføres, at han af hensyn til familiens hyppige forøgelse paa de lange sejlskibe rejser havde aflagt jordemoderproven.
- Kraft, J. C.*, 1820—94. Da. søofficer, i 1863—64 CH for ESBERN SNARE, 1880 KD.
- Kullberg/Cullberg* (?), E. O. F. f. 1821. I 1847 og 49 sv. LTN i Mecaniska Corpsen (?). 1848 i dansk tjeneste.
- Larsen, Karl*, 1860—1931. Da. skønlitterær og historisk forfatter, tit. professor.
- Lessen, von*, baron (Lehrsen?). Amtmand, justitsraad og gaardbesidder paa Fehmern. Hovedmand i overfaldet paa NAJADENS CH 1848, efter krigen idømt 2 aars tugthus herfor. (Ackermann: Mønter og Medaljer, maritime. Særtryk af T. f. S. 1920).
- Lindgaard, P. A. C.*, f. 1840 (Læse). Sømand, matros i Læse Rende F/S 1869—73, senere fyrassistent (Hjælm) og fyrmester (Gedser). DM. 1912 afsk.
- Lunding, N. C.*, 1795—1871. Da. ingeniørofficer. 1849 som OB kommandant i Fredericia — »Fredericias Forsvarer« — 1863—64 som GM atter kommandant i Fredericia, 1867 afsk. som kar. GL.
- Lütken, J. O. C.*, 1835—92, vejinspektør i Nykøbing F. 1866 ejer af lystfartøjet MAAGEN.
- Muxoll, F. C. G.*, f. 1804. Da. søofficer. 1849 som CL CH for en kanonbaadsekspedition til Randsfjord, N. f. Fredericia. 1864 CH for Eskadren Østersøen W. † 1886 som KD.
- Max Müller, C. P. F. M.*, f. 1808. Da. infanteriofficer. 1864 OB og brigadefører (Sankelmark), senere CH for den paatænkte landgangsbrigade, † 1884 som GE.
- Nielsen, K. C. J.*, 1845—1909. Da. søofficer. Kadet i NIELS IUEL 9/5 1864, 1866 LNT med Gerners Medaille, direktør for Orlogsværftet. 1895 afsk. som kar. KD og derefter direktør for Burmeister & Wains skibsbyggeri.

- Paludan, F. A.*, f. 1792. Da. søofficer, 1849 CH for linieskibet CHRISTIAN VIII, 1851 som CDCN militærguvernør paa Fehmern. † 1872 som kar. CD.
- Pedersen, O. C.*, f. 1813. Da. søofficer, 1864 OC og NK ved Eskadren Østersøen W. † 1873 som CD.
- Petersen, L. S.*, f. 1843. Da. artilleriofficer, cand. polyt. 1864 SECL, † 1900 som OB og CH for Tøjetaten.
- Pingel, H. H.*, f. 18 . Da. infanteriofficer, 1864 SECL af Krigsreserven, faldt under Prøjsernes overgang til Als 29/6 1864.
- Raab, Hugo* friherre, 1831—81. Svensk generalstabsofficer, tjenesteophold i Prøjsen før 1863, i sv. repræsentation ved Kong Fr. VII's begravelse 1863, R. Meldte sig til frivillig tjeneste i Danmark 1864, da. PRLT marts 1864, afsk. ved krigens slutning, senere sv. GM.
- Raffenberg, M. E.*, f. 1804. Da. søofficer, 1864 som OC CH for Søtransportvæsenet, afsk. 1864, † 1876 som kar. KD.
- Rasch, Marie*. (Madam), gæstgiverske i Flensborg 1864. I 1865 een af de 26 slesvigske kvinder, som tildeltes Kongens æresgave, en guldbrosche med det kongelige navnetræk og ordene: *Ædel daad glemmes ej* paa Dannebrogordenens baand.
- Recke, C. F. von der*, 1832—88. Da. søofficer. 1864 som LNT CH for H/S HERTHA. 1875 afsk. som KN.
- Rosen, J. E. C.*, f. 1833. Da. infanteriofficer, 1864 PRLT † 1902 som OB.
- Rosenkilde, Adolf*, 1816—82. Da. skuespiller og forfatter.
- Rosenkrantz, H. F.* baron, f. 1822. Da. infanteriofficer, 1864 KN † 1905 som OB.
- Rosenkrantz J.* baron, 1818—95. Forpagter, 1848 herregaards-skytte, 1849—50 frivillig ved 1. RGT., deltog i slaget ved Isted. DM. 1864 frivillig infanterist paa Dybbøl. Overklitfoged i Thy. R.
- Rothe, H. P.*, f. 1813. Da. søofficer. 1864 som OC CH for panserbatteriet ROLF KRAKE, † 1905 som kar. KD.
- Rothe, H.*, 1819—82, styrmand. 30/3 1848 udnævnt til MDLT, »een af de 4, som kom direkte til 1. Kanonbaadsdivision uden forudgaaende Skole« — 1848 CH for Bombekanonjolle Nr. 2, 1849 CH for Bombekanonchaloup Nr. 8. DM. 1850 ved Armeens Sotransporttjeneste. Skibsfører.
- Rydahl, H. C. P.*, f. 1815. Styrmand, 1848 MDLT paa TREKRONER og i fregatten FYLLA. 1849—50 CH for Bombekanonchaloup Nr. 9. 1852 Skipperborgerskab.
- Sass, E. W.*, f. 1835. Da. ingeniørofficer (1849), senere dragonofficer. Afsk. 1895.
- Shifter, A.*, f. 1779. Da. søofficer, kendt marinekonstruktør, fabrikmester paa Holmen. † 1852 som VA.

- Schlegel, H. A. V.*, f. 1810. Da infanteriofficer, 1850 kar. KN af Forstærkningen. † 1887 som postmester i Rudkøbing.
- Schrøder, C. H.*, 1823—1921. »Søværnsmatros«, fra 1/5 1848 befarende, i korvetten NAJADEN — »kommet om Bord 3/4 fra Sønderborg, afgaaet 7/4 — sendt i Land for at spionere (ved Lyksborg), og taget om Bord 8/4 —«. Atter landsat 9/4 sammen med sin skibskammerat, *Jensen*, en tidligere dragon, hvem borgmesteren i Aabenraa havde sendt hjem, da han meldte sig til krigstjeneste, hvorfor han blev frivillig orlogsgast. Begge blev arresteret af Slesvig-Høstenerne, men under transporten undslap de og drog nordover gennem de flygtende fjender fra kampen ved Bov — for atter at blive taget om bord i NAJADEN, hvorfra de oftere blev benyttet i efterretnings-tjenesten. Tolder, senere fyrmester ved Kegnæs fyr 1859—64 og paa Veshørg fyr 1868—92. DM.
- Schultz, A. C.*, 1813—1908. Da. søofficer. 1864 som OC ved Søtransportvæsenet, 1879 afsk. som kar. AM.
- Schultz, W. C.*, 1833—1909. 1864 PRLT og kompagnichef i Aarøes Streifcorps, 1885 afsk. som KN.
- Schultz, J. P.*, 1820—87. Da søofficer. 1848—50 som LNT adjutant hos Marineministeren. 1864 som CL NK i skruelinieskibet SKJOLD. 1866 Departementsdirecteur i Marineministeriets Admiralitetsdepartement. 1885 afsk. som KA.
- Schwartz, C. G. F.*, 1825—1915. Styrmand, navigationslærer, senere bestyrer af Kbhv.s navigationskole, titulær professor. 1849 styrmand i lineskibet SKJOLD.
- Schwendsen, C. C. A.*, 1811—99. Cand. theol., 1838—92 præst i Høirup.
- Sehested-Juul, O.*, 1830—82. Kammerherre, Ritmester, stamhusbesidder, Ravnholt. Formand for Dansk Forening for Lystseilads 1879—82, g. m. baronesse Frederikke Emilie Holsten, 1834—82.
- Shaffner, Thalliforo*. Amerikansk OB og mineekspert. Virkede 1864 ved Ålssund og Kegnæs.
- Skeel, E. V. R.*, 1818—84. Da. politiker, cand. jur., ejer af Dronninglund, Indenrigsminister, Kammerherre og Geheimeconferentsraad.
- Sommer, F. L. F.*, f. 1813. Da. søofficer. 1849 som CL CH for H/S HERTHA † 1878 som AM.
- Smidth, P. H. Classen*, 1809—69. Da. søofficer. Som PRLT og CL adjutant hos Kongen. 1859 Kammerherre. 1864 som OC CH for kongeskibet SLESVIG. 1866 medstifter af D. F. f. L., 1868 afsk. som kar. KD.
- Snødker, Christen*. — fra Skiveren, fisker fra Kandestederne.

- Stage, C. F. G.*, 1805—92. 1829 styrmand, 1835 skipperborgerskab, 1848 MDLT. 1848—49 CH for Bombekanonchaloup Nr. 4, deltog i Fredericiaslaget. DM. 1850 CH for Bombekanonchaloup Nr. 12. R. Gav afkald paa sin gage som MDLT, som Marineministeriet skænkede til saarede soldater og faldnes efterladte. 1857 skibsreder (Svitzer). 1882 oprettede Stiftelsen *Georg Stages Minde*. 1882 K. af D.
- Søndergaard*. Styrmand fra Slesvig-Holsten, presset til LNT i den slesvig-holstenske Flaadeafdeling og 1850 CH for en kanonbaad.
- Sørensen, C. F.*, 1835—1909. Styrmand, RELT i Flaaden. 1864 CH for Bombekanonchaloup Nr. 22 i Østersøen W., senere Havnefoged i København.
- Sørensen, C. F.*, 1818—79. Kendt da. marinemaler.
- Tietgen, C. F.*, 1829—1901. Kendt da. finansmand i den helt store stil, Geheimekonferentsraad.
- Thingsted*. Skipper. Bedstemand i og fra 1852 fører af vagerkutteren LØWENØRN (I). Fulgte 1866 med over i vagerdamperen THURA.
- Tuxen, J. C.*, 1820—83. Da søofficer. 1866 CL og medstifter af Dansk Forening for Lystseilads. 1851—81 formand for Foreningen til Søfartens Fremme. Marinehistorisk forfatter og redaktør af Tidsskrift for Søvæsen. 1875 afsk. som kar. KD.
- Tutein, F. C. F.*, 1830—1912. Til søs. 1848 Herregaardsskytte, senere forretningsmand, landmand, ejer af Høgholt, politiker, medlem af Rigsraadet og Folketinget, medstifter af og formand for Dansk Forening for Lystseilads 1866—69. Klasse-lotterikollektor i Randers. Svigerfader til forfatteren Gustav Wied.
- Vedel, V.*, 1836—64. 1863—64 praktiserende læge i Graasten.
- Westrup, J. S.*, 1833—1901. Da. artilleriofficer. 1864 PRLT. 1875 afsk. som KN, militærforfatter.
- Winning, P. J. C.*, f. 1818. 1845 Breddeeksamen, 1846 Længdeeksamen, 1848 MDLT og CH for Bombekanonjolle Nr. 3. 1850 CH for Bombekanonchaloup Nr. 11. DM. 1951 Skipperborgerskab, 1858 † paa Sct. Thomas.
- Wulff, E. A.*, 1811—90. Da søofficer. 1850 som CL CH for en deling rokanonbaade i Østersøen W. 1864 Søtransportvæsenets stationsofficer i Korsør. 1869 afsk. som kar. KD.
- Wulff, M. A. C. C.*, 1828—94. Da. søofficer. 1848—49 i kanonbaadsafdeling ved Slesvigs E-kyst. 1849—51 i H/S EIDEREN. 1864 NK i panserskonnerter ABSALON. 1893 afsk. som KA.
- Zella*, preussisk MAJ. 1864 pladskommandant i Graasten.

Skibsindex

FORKORTELSER:

H/S = Hjulskib, S/S = Skrueskib, Kn. = Knob, 1 Commerce-læster (Cl.) = 2 Tons (Ts.), YT = Yachttons, drægtighedsmaal (skiftende efter udviklingen) for lystfartøjer som basis for respit-beregning, L. = Længde, B. = Bredde, D. = Dybgaaende, HK = Hestekraft, F/S = Fyrskib, R/St. = Redningsstation.

AALBORG, H/S. Jernskib, 72 NRT — 146,8 Ts. 10 Kn. Af H. P. Priors Dampskibsselskab benyttet til Limfjordsfart.

Aarhus Lodsbaad. Scjljolle, der som andre fartøjer i 1864 var flyttet fra Jyllands østkyst til Samsø for ikke at blive benyttet af fjenden — til gengæld ved flere lejligheder brugt af Aarøes Strejfkorps.

ABSALON. Panserskonneret, bygget af jern i England 1862, 533 Ts., 500 HK., 1 stk. 60-punds og 2 stk. riflede kanoner. Krigs-udrustet 1864, senere meget brugt som skoleskib, isbryder, inspektionsskib m. m., udgaaet og solgt 1908. — Søsterskib til ESBERN SNARE.

AURORA, S/S af Flensborg. 3 master og 1 skorsten, 172 Ts., 9,5 Kn. I 1864 lejet til brug for Armeens Intendantur for 3500 rdl. pr. md., kunne paa længere rejser transportere 300 — paa kortere 500 mand. Fra 17/3 til 12/6 1964 stillet til raadighed for Aarøes Strejfkorps.

AURORA. Klinkbygget dæksbaad, 19 YT., tilhørende lensgreve Rantzau, Rosenvold, 1866.

BALTIC, S/S af Bergen. Totalforlist ved stranding ud for Gl. Skagen 25/1 1887, besætningen paa 14 mand reddet af roredningsbaaden fra R/St. Gl. Skagen, vraget bortsprængt 1895.

BEATRICE. Skonnertribrig, 91 Cl., bygget 1864 paa Thure, hjemskrevet i København, senere Nyborg, fører og ejer: W. van Deurs. I 1864 chartret af Armeens Transportvæsen. 22/12 1876 strandet i snetykning $\frac{1}{2}$ sm. S. for Neksø, besætningen, 7 mand, reddet med raketapparat fra R/St. Snøgebæk, skibet blev vrag.

BELLONA. Fregat bygget paa Nyholm 1830. Afhentede i 1835 nogle af Thorvaldsens værker i Livornø, 1840—41 i Sydamerika, 1848—49—50 under krigsudrustning, udgik 1862. I

- 1864, da ophugningen var paabegyndt, benyttet som depotskib i Høruphav, endelig ophugget 1868.
- CHRISTIAN DER ACHTE, H/S af Kiel. Bygget 1841 af træ, 110½ Cl., 180 HK. 1848 beslaglagt af Marinen i Aabenraa og benyttet i 1848—49—50, let armeret med orlogsbesætning og under da. orlogsflag.
- CAROLINE. Lystkutter, kravelbygget, 14,2 YT, bygget af Eggert Benzon, Nykøbing F., i 1866 ejet af konsul C. B. Benzon, Stubbekøbing.
- DAPHNE, brig af Göteborg, strandet 27/12 1862 ved Skagen og totalforlist. Af besætningen blev 10 mand reddet ved privat baad fra land ført af den senere saa kendte redningsbaadsmand Lars Kruse, medens 1 mand druknede sammen med 8 mand fra den under redningsforsøget kæntrade redningsbaad.
- DROGDEN F/S. Fyrskibsstationen oprettet 1838 og besat med forskellige skiftende fyrskibe. I 1937 afløst af det nuværende faste baakefyr.
- DRONNING MARIE. Brig af København, bygget i Eckernfærde 1810, normalt i alsidig oversøisk fart, grundstødt ved Scillyøerne 1841, forlist 1845 paa Anholt Rev. I skibsfører L. A. Ditzels levnedsskrivelse 1790—1865 skrives: »23/10 1838 ankom til Lissabon, indladede en ladning salt. Afsejlede 10/11, 14—15/11 blev briggen læk i en overhandig storm af flere vinde og oprørt hav. For at bjerge liv, skib og gods blev vi nødsaget til at hive ca. 500 td. salt overbord for at komme hjem med skibet. Ankom til Kbhv. 6/12 1839, udlossede og fik skibet efterset...«
- EIDEREN. H/S af træ. 200 HK, 20½ Ts., 10 Kn., bygget i England i 1849 til postfarten Korsør—Kiel; 1849—50 udlaant til Orlogsflaaden og benyttet som aviso i Østersøen, Ophugget 1880 i Dragør.
- ERATO. Barkskib af Sölvesborg, strandet og totalforlist ud for Gl. Skagen 7/2 1894. 12 mand reddet af roredningsbaaden fra R/St. *Spirbakken*, 6 mand reddet af roredningsbaaden fra R/St. *Kandestederne*, 1 mand skyllet overbord og 1 mand frosset ihjel i rigningen. Vraget bortsprængt 1895.
- ESBERN SNARE. Panserskonnerter, bygget 1862 af jern i England, 597 Ts. 500 HK., 1 stk. 60-punds og 2 stk. riflede kanoner. I 1864 i Østersøen W. Under isvintre i 70'erne til assistance for Fyrvæsenet og Postvæsenet, 1877 ændret til torpedoforsøgsskib, senere depotskib, solgt til ophugning 1923.
- FALKEN. Skonnertrigget skrueskib, bygget i London 1850, 24 HK. Anvendt af Kong Frederik VII som lystyacht og af Kongens dødsbo stillet til raadighed for krigsledelsen i 1864, kommandoskib for Rokanonbaadsflotillen Østersøen W. Solgt til H. P.

- Prior for 10.000 rdl., højste som første danske lystfartøj 13/8 1866 dansk yachtflag (som først 2 dage senere blev tilladt ved kgl. resolution). Solgt i Italien 1867.
- FALKEN. Da. klinkbygget, 14 YT lystfartøj, tilhørte i 1866 greve F. Lerche, Astrup, og godsejer L. Barner, Kalundborg Ladegaard.
- FYLLA S/S. Bygget 1862 af jern af Burmeister og Baumgarten til H. P. Prior (populært kaldtes skibet for »Skruen«), udrangeret i 1914.
- FREDERIK VI. Linieskib bygget paa Nyholm 1831. 30 stk. 30-punds og 54 stk. 18-punds kanoner samt 10 stk. 4-punds haubitser. Udrustet under krigsberedskab 1861, under krigsudrustning 1864, udgaaet s. a. og ophugget 1872.
- GAMMELHOLM. Barkskib, en af Marinens lastdragere. Bygget paa Holmen 1840. 110 CL. el. 407 Ts. (?). Førtes af Flaadens skippere, udgaaet 1886.
- GEFION. Da. fregat bygget paa Nyholm 1843, 48 stk. 24-punds kanoner. Bragte kronprins Frederik (Fr. VII) til Færøerne i 1844, derpaa til Middelhavet, medvirkede her til Marokko-traktatens ophævelse. Erobrer af Slesvig-Holstenerne 5/4 1849 ved Eckernförde. Indgaaet i den tyske Reichsflotte under navnet ECKERNFÖRDE, 1852 købt af den preussiske marine og atter benævnt GEFION. Benyttedes paa udenlands-skole-skibstogter, senere kulhulk i Kiel, ophugget 1891.
- GEISER H/S. Bygget af træ paa Nyholm 1844. 550 tons. 160 HK. 2 stk. 60-punds bombekanoner, 6 stk. 18-punds kanoner. Postskib 1845—47 og 1851—60. Krigsudrustet 1848—49—50 og 1864. Tropictransportskib, udgaaet 1879, ophugget 1891.
- HAVFRUEN. Fregat bygget paa Nyholm 1825. 46 stk. 18-punds kanoner. I 1848—49—50 under krigsudrustning. 1864 p. g. af Lækage indrettet til kuldepotskib, men ikke benyttet som saadant. Udgik s. a. og solgtes 1865. (Berømt som Flaadens bedste sejler, dog slaaet i 1850 af DRONNING MARIE. Gjorde i 1880 — 55 aar gammel — rejsen Kanalen—Australien paa 81 dage — Clipperen CUTTY SARKs rekord var 67 dage).
- HECATE. Eng. orlogsdampskib omkring 1849. Navnet antagelig HECATE.
- HERTHA H/S af Helsingør. Bygget 1825 som PRINSESSE WILHELMINE, 47½ CL. 60 HK. 1834 overtaget af Generaltoldirectionen som bugserfartøj til Sundet N. Det oprindelige træskrog fik i 1836 ny maskine paa 90 HK. og til denne byggedes i 1843 et nyt træskrog og navnet ændredes til HERTHA. Til raadighed for Marinen i 1848—49—50 og 64 2 stk. 24-punds kanoner, i 49 ved Ryes Korps og af Tyskerne i Aarhus døbt »Der schwarze Räuber«. 1857 overdraget til Orlogsflaa-

- den som opmaalingsskib, i 1864 bugserfartøj for en Rokanonbaadsdivision i Østersøen W., 1865 solgt til Svitzer, 1876 opbygget.
- INDFØDSRETTE, norsk brøg, hjemsted Arendal, kapret i 1808 af Englænderne ved Fladstrand.
- IRIS H/S 78 Cl. 160 HK, købt i Aalborg 1842 og besejlede for dampskibsselskabet Iris ruten København, Aarhus og Aalborg. Overførte i 1848 det svenske hjælpekorps til Fyn, opbygget 1857.
- JERNTRANSPORTBAAD NR. 5. 1854—63 byggede Burmeister & Baumgarten 9 særlige jerntransportbaade efter CN P. W. Tegners konstruktion, Nr. 1 som dette værfts første jernskibsbygning og byggenr. 2, senere blev der bygget flere, dels i København, dels i Rendsborg — ialt 23. De blev benyttet som transportbaade op til aarhundredskiftet, nogle dog ændret til mine- og minedepotbaade og som saadanne først udgaaet efter 2. verdenskrig.
- JYLLAND H/S. Bygget af jern i London 1851, 180 Ts., 3 master, 1 skorsten, 120 HK 11,5 Kn. Af Generalpostdirektionen stillet til raadighed for Marinen i 1864. Var første dampskib, der gik gennem Aggerkanalen i kreaturfart paa England, senere i postfart paa Korsør—Nyborg. Til raadighed for Aarøes Strejfkorps 12/6 til 21/8 1864.
- JYLLAND. Skruefregat bygget af træ paa Nyholm 1860. 44 stk. 30-punds kanoner, 1300 HK. Deltog i kampen ved Helgoland 9/5 1864 — henligger i dag under tag og uden rigning i Ebeltoft; dens videre fremtid er stadig uvis.
- KAKERLAKKEN. Typebaad paa fyrskibsfartøj, bygget af P. J. Larssen og solgt til Fyrvæsenet (LÆSØ RENDE F/S).
- KÖNIGIN CAROLINE(A) AMALIE(A) H/S af Flensborg 54½ Cl. 90 HK. Jern. Benyttet af Marinen i 1848—50.
- LOLLAND. Privat lejet jagt, kommandoskib for en Rokanonbaadsdivision i de østslesvigske farvande 1848—49—50.
- LÆSØ RENDE F/S. Fyrskibsstationen oprettet 1882 og besat med forskellige skiftende fyrskibe. Forventes i 1965 afløst af fast baakefyr med helikopterdek.
- LÖWENÖRN (I). Vagerkutter, bygget 1844—46 af E. P. Bonnesen. 1848 Tender for korvetten NAJADEN (Fehmern 15/4 1848). 1866 overtaget af Marinen som orlogskutter 1873 solgt.
- LYDIANE. Norsk jagt af Brevik.
- MAAGEN. Klinkbygget kragejolle 70 YT., tilhørte i 1866 vejinspektør J. Lütken, Nykøbing F.
- MARIE. Dampbaad — ogsaa betegnet som dampjolle, til raadighed for Aarøes Strejfkorps i 1864, ført af en mand ved navn Poulsen fra Assens.

MOLODEZ. Russisk brig, formentlig af Libau. Bygget af og 1850 i Pommern, 1874 indkøbt fra St. Petersburg, videresolgt samme år.

NAJADEN. Korvet, bygget paa Nyholm 1820, 20 stk. 18-punds kanoner 1848—49 under krigsudrustning. 1852 solgt.

NEPTUN. Jagt bygget paa Nyholm (Schifter), armeret med 6 stk. 1-punds falkonetter. Som lystjagt benyttet af Kronprins — senere Kong Frederik (VII). Derefter opmaalingsfartøj. Under krigsudrustning i 1848—49—50 og 64, s. a. solgt til privatmand.

NIELS IUEL. Skruedefregat bygget 1855 af træ paa Nyholm, 42 stk. 30-punds kanoner, 900 HK. Deltog i kampen ved Helgoland 9/5 1864 som Suensons kommandoskib, udgaaet 1879, kaserneskip til 1888. Gallionsfigur i dag paa sydgavlen af Nrd. Takkeladsbygning paa Holmen.

PILEN. Lystfartøj fra Frederikshavn.

PRINS CHRISTIAN FREDERIK. Linieskib, bygget paa Nyholm 1804. 28 stk. 24-punds, 30 stk. 18-punds og 2 stk. 8-punds kanoner samt 6 stk. 30-punds carronader. 22/3 1808 totalt nedkæmpet ved Sjællands Odde af engelsk overmagt, opbrændt efter grund sætning.

PRØVESTEN. Barkskib af København (ukendt i Handels- og Søfartsmuseets registre).

Redningsbaaden, bygget af Bonnesen i 1865 som en selvrejsende roredningsbaad, hvoraf der dog kun blev bygget nogle faa stykker. Baaden overtoges i 1866 af Redningsvæsenet som redningsbaad nr. 28 og blev stationeret ved Klitmøller. I 1881 blev den efter ombygning, hvorved selvrejsningsevnen blev fjernet, stationeret ved Flyvholm, senere ved Tversted og Uggerby for i 1900 at blive kasseret og solgt for 230 kr.

ROLF KRAKE. Panserbatteri, bygget af jern i Skotland 1863, 700 HK, armeret med 4 stk. 60-punds kanoner. Under krigsudrustning i 1864, 1896 anvendt til skydeforsøg, udgaaet og solgt til ophugning 1907.

SAGA. Barkrigget korvet, bygget paa Nyholm 1848, 12 stk. 18-punds kanoner. Under krigsudrustning 1849—50, sidste vagtskib i Sundet, 1857. 1861 kasseret og solgt.

SKIRNER H/S. Bygget paa Nyholm 1847 af jern, 198½ Cl. 120 HK, 2 stk. 24-punds kanoner og 4 stk. 4-punds haubitsere. 1848—49—50 og 64 under krigsudrustning, iøvrigt meget anvendt som postskib. 1872 solgt til Petersen & Albeck til ophugning.

SLESVIG H/S. Bygget 1845 i England som postskib COPENHAGEN 740 Ts. 500 HK., 12 stk. 3-punds kanoner. 1849—50 chartret af Marinen. 1855 overtaget af Marinen og ombygget

- til kongeskib. Anvendt som saadant til 1878. 1884 transport-skib, 1893 udgaaet og ophugget. Gallionsfigur paa nordgavlen af Søværnets Fjernkendingsskole paa Holmen.
- SKJOLD. Linieskib bygget paa Nyholm 1833. 30 stk. 30-punds og 54 stk. 18-punds kanoner og 10 stk. 4-punds haubitsere. Under krigsudrustning 1849—50 og 64. 1858 ombygget til Danmarks eneste skrue-linieskib, 300 HK maskineri fra Baumgarten & Burmeister, 9,7 Kn., udgaaet 1873 og solgt 1876.
- STRANDVAGTEN. Kaperfartøj fra Frederikshavn.
- TAG-FAT. Kravelbygget dæksbaad, 12,1 YT., tilhørende infantericapitain Bruun, Aalborg, 1866.
- THETIS. Fregat, bygget paa Nyholm 1840, 48 stk. 18-punds kanoner. 1848—49—50 og 64 under krigsudrustning, udgaaet 1864 og ophugget 1871.
- THOR. Skruekorvet, bygget paa Nyholm 1851 af træ som Orlogsfiaadens første skrueskib, 650 HK., 12 stk. 30-punds kanoner. Under krigsudrustning 1864, udgaaet 1877 og ophugget 1885. Gallionsfigur ved nordgavlen paa Søværnets Fjernkendingsskole paa Holmen.
- THURA. Skrukanonbaad, bygget 1857 som *Skruekanonbaad Nr. 1*, Orlogsværftets første jernskib. 1860 fik den navnet THURA. Under krigsudrustning 1864 med 2 stk. 30-punds kanoner og 4 stk. 4-punds haubitsere. 1866—76 udrustet som vagerskib, udgaaet 1881 og ophugget 1884.
- TOP. Lystfartøj fra Frederikshavn.
- UNION S/S, af Aalborg. Bygget af jern i England 1875 til Nordjydsk Dampskibsselskab af 1874. 1883 solgt til D.F.D.S, 1924 solgt til Dortmund.
- UNITAS. Formentlig russisk bark fra Libau.
- VIBEKE. Lystfartøj, 12 YT., tilhørende grosserer L. N. Hvidt.
- VIKING. Norsk lystskonnert, tilhørende O. Møller i London, deltog i Aarhus-kapsejladsen 1866.
- VIKING. Engelsk lystskonnert, bygget i Danmark af Eggert Benson, tilhørende overingeniør R. Rowan, deltog under engelsk flag i Aarhus-kapsejladsen 1866.
- ÆGIR H/S, bygget af jern i England 1841, 80 HK. 2 stk. 18-punds kanoner. I en aarrække benyttet som kongeskib. Under krigsudrustning 1848—49—50, derefter i postfart og opmaalingsskib, i 1864 atter under krigsudrustning. 1871 udgaaet og 1872 solgt til Petersen & Albeck til ophugning.
- ZAMPA H/S. 3 master og 2 skorstene, bygget af jern i Greenock 1856, 357 Cl. 103 NRT. 16 Kn. 110 HK. Tilhørte de Priorske selskaber og af Marinen lejet til lazarethskib i 1864 paa grund af sin hurtighed og gode passageraptering. Udrangeret 1876.

Kildefortegnelse

- P. J. Larssen.* »Optegnelser fra Krigen 1848—50«. »Rejseskildringer 1865—66 og 1866«. Haandskrevne i samme mappe i det kgl. Bibliotek, ny samling 870,8.
»Krigserindringer fra 1864«. Haandskrevet bind i kvart, nedskrevet om bord i LÆSØ RENDE fyrskib, efteraaret 1864, i det kgl. Bibliotek. I familien Larssen et andet haandskrevet eksemplar for hvis rigtighed *P. J. Larssen* har attesteret i Høien, 12/12 1893.
- W. G. O. Bauditz.* Livserindringer.
- C. Blytmann og R. Fjeldborg.* Det kgl. danske Fyrvæsen. *Caroc.* Billeder af Danske Dampskibe.
- H. Degenkolv.* Oplysninger vedrørende den danske Flaade i sidste Aarhundrede.
- C. P. Eisenreich.* Det nørrejydske Redningsvæsens Historie.
- N. C. Esmann.* Det Aaræske Strejfkorps i 1864.
- Generalstaben.* 1) Krigen 1848—49—50. 2) Den dansk-tydske Krig 1864, I—III.
- F. Holst og Axel Larsen (Liljefalk).* Felttogene i vore første Frihedsaar.
- Karl Larsen.* »Fra Dybbølstillingens sidste Dage«, kroniksamling i Nationaltidende, foraaet 1931, paa basis af Larssens »Krigserindringer fra 1864«.
- Kay Larsen.* Vore Orlogsskibe.
- Liljefalk og Lütken.* Vor sidste Kamp for Sønderjylland.
- J. J. Lønborg Friis.* Den jydske Slavekrig.
- M. Mørk Hansen.* Slesvigske Tilstande og Stemninger under den tydske Besættelse 1864.
- Oda Nielsen.* Slægtserindringer.
- v. Richter.* Den danske Militæretat 1801—94.
- Rigsarkivets Skibsjournalsamling.* Bombekanonchaloup Nr. 13 - 1848 (nr. 1179b). Bombekanonchaloup Nr. 11 - 1849 (nr. 1208b). Bombekanonchaloup Nr. 23 - 1850 (nr. 1208b).
- J. H. Schultz.* Den Danske Marine 1814—1848 I.
- J. Teisen.* Maanedss- og reserveløjtnanter 1848—50 og 1864.
- Th. Thaulow.* Dansk Sejlsport 1866—1930.

T. A. Topsøe-Jensen og E. Marquard. Oplysninger om Officerer i den danske Søetat 1660—1932.

O. F. Vaupel. Kampene for Sønderjylland 1848—50.

J. C. Weber. Fra Hjulskibenes Dage.

Dansk Biografisk Leksikon.

Dansk Forening for Lystseilads' (den senere K.D.Y.) beretning 1866, jubilæumsskrifter 1876 og 1891.

Endvidere oplysninger fra Marinens Bibliotek, Hærens Arkiv, Rigsarkivet, Det kgl. Bibliotek, Handels- og Søfartsmuseet paa Kronborg, Søfartens Bibliotek, Tidsskrift (Nyt Archiv) for Søvæsen(et), forskellige dagbladsnotater (Vendsyssel Tidende), Vendsyssel Aarbog 1962 samt oplysninger fra afd. Overlærer Chr. Kjærgaard, Sæby, Redaktør Einar Jacobsen, Sæby Museum, Vendsyssel historiske Museum, Hjørring, Chr. Thagaard, »Skagens Fortidsminder« og Kaptajn H. K. Larssen, sønnesøn af Ingenieur-kaptajn *Otto Kaalund Larssen*.

Marinehistorisk Selskab

Medlemsliste pr. 1. December 1964.

Præsidiumet

Direktør, civilingeniør Jens M. Barfoed.
 Professor, dr. phil. Johannes B. Brøndsted.
 Viceadmiral S. E. Pontoppidan.
 Direktør, civilingeniør Hans Chr. Steffensen.

Livsvarige medlemmer

Aalborg Værft A/S	Aalborg
Aarhus Motor Compagni A/S	Aarhus
Aarhus Oliefabrik A/S	Aarhus
Aahuus Privatbank A/S	Aarhus
Barfoed, Jørgen H. P., lektor	Lyngby
Benzon, Bøje, dr. scient.	Springforbi
Sophus Berendsen A/S	Kbh.
Berntsen, William E., direktør	Kbh.
Bikuben	Kbh.
Bornholms Dampskibsselskab af 1866	Kbh.
Carlsberg Bryggerierne	Kbh.
Christiani & Nielsen	Kbh.
Danfoss	Nordborg, Als
Dansk Industri Syndikat A/S	Kbh.
Den Danske Landmandsbank A/S	Kbh.
De Danske Spritfabrikker A/S	Kbh.
Det Danske Staalvalseværk A/S	Fr. værk
De Danske Sukkerfabrikker A/S	Kbh.
Dansk Svovlsyre- og Superphosfat-Fabrik A/S	Kbh.
S. Dyrup & Co. A/S	Søborg
De Forenede Papirfabrikker A/S	Kbh.
Esbjerg Tovværksfabrik A/S	Esbjerg
Grøn & Witzke	Kbh.
Hansen, Erik A., købmand	Odense
Harlang & Toksvig	Kbh.
Haugsted, F., kommandør	Kbh.
Hede Nielsen, E., fabrikant	Horsens
Helsingør Skibsværft og Maskinbyggeri A/S	Helsingør
Højgaard & Schultz A/S	Kbh.
Kampmann, Kierulff & Saxild A/S	Kbh.
Kristian Kirks Telefonfabriker A/S	Horsens
Kjøbenhavns Handelsbank A/S	Kbh.
Laur. Knudsen A/S	Kbh.
Den Kongelige Porcelainsfabrik	Kbh.
Kvindeligt Marinekorps	Kbh.
Rederiet J. Lauritzen	Kbh.
Motorfabrikken Bukh A/S	Kalundborg

Nissen, Børge, dir., cand. polit.	Hellerup
Nordisk Elektricitets Selskab A/S	Kbh.
Nyholm, H. A., viceadmiral	Charlottenlund
Pedershaab Maskinfabrik A/S	Brønderslev
Privatbanken i København A/S	Kbh.
De Private Assurandørers Fond	Kbh.
Progress, Dampskibsselskabet	Kbh.
Randers Rebslaaeri A/S	Randers
Thomas Sabroe A/S	Aarhus
Salicath, Willy, orlogskaptajn	Gentofte
Sass, V. Th., skibsreder	Kbh.
Saxild, Jørgen, civilingeniør	Kbh.
Skandinavisk Motor Compagni	Kbh.
Skou, Ove, skibsreder	Kbh.
F. L. Smith & Co.	Valby
Sparekassen for København & Omegn	Kbh.
Steen, R. Steen, kommandørkaptajn	Hellerup
Det Store Nordiske Telegraf Selskab	Kbh.
Em. Z. Svitzer A/S	Kbh.
Thomas B. Thrige A/S	Odense
Tobaksindustrien	Kbh.
Trans-Kosan A/S	Kbh.
Tuborgs Bryggerier A/S	Kbh.
Jens Villadsen's Fabriker A/S	Kbh.
Iver C. Weilbach & Co. A/S	Kbh.
Det Østasiatiske Kompagni	Kbh.
Østifternes Kreditforening	Kbh.

Støttemedlemmer

Assurance Compagniet Baltica	Kbh.
Danmarks Rederiforening	Kbh.
Dansk Motorbåds Union	Kbh.
Heering, Peter, fabrikant	Kbh.
Kgl. Dansk Yachtklub	Kbh.
Københavns Motorbådsklub	Kbh.
Motorbådsklubben »Neptun«	Kbh.
Motorbådsklubben »West«	Kbh.
Ejnar Munksgaards Forlag	Kbh.
Forsikringsaktieselskabet »National«	Kbh.
NOVO Industri A/S	Kbh.
Hannibal Sander A/S	Kbh.
Søværnets Maskinofficersforening	Kbh.

Korresponderende medlemmer

Albe, Gerh., museidirektør	Stockholm
Luiting, Dick, direktør	Alkmaar, Holland
Le Masson, Henri, de l'Académie de Marine ..	Neuilly-sur-Seine, Frankrig

Scheen, Rolf, orlogskaptein	Oslo
Skovhistorisk Selskab	Hørsholm
Statens Sjøhistoriska Museum	Stockholm

Årsmedlemmer

ABSALON/SKANDINAVIA, Forsikrings A/S	Kbh.
Andersen, Arnold, sagfører	Kbh.
Andersen, Helge Lohmann, lærer	Kirkeskovsskolen pr. Rude
Andersen, Ole	Aalborg
Andersen, Svend Aage, kontorassistent	Køge
Andersen, Torben	Vordingborg
Andersen, T. Scavenius, læge	Marstal
Andreasen, Jan	Vordingborg
Andresen, Jens	Sønderborg
Assens Sømandsforening	Assens
Auning-Hansen, Mogens, journalist	Charlottenlund
Bang, Bent Albin, civilingeniør	Niverød, Nivå
Barfod, Eigil, grosserer	Kbh.
Bech, Jens	Klampenborg
Beck, Poul Henrik	Kbh.
Berg, Gustav Anthon	Kbh.
Bjerg, Hans Chr., stud. mag.	Kbh.
Bjerre, Thorkel, kommandørkaptajn	Charlottenlund
Bjørnsen, H. H., direktør, cand. jur.	Charlottenlund
Boertmann, Claus	Kbh.
Bogason, Peter	Rungsted Kyst
Borck, Knud E. J., søkadet	Kbh.
Borg, E., kommandørkaptajn	Kbh.
Brinch, O., landinspektør	Kbh.
Brink, Kai, grosserer, fhv. søminemester	Hellerup
Broholm, Fr., stud. mag.	Kbh.
Brolykke, E., hovedbogholder	Virum
Brunoe, Søren, marinemaler	Kbh.
Brønnum, H., journalist	Ringkøbing
Burchard, Helge, disponent	Herlev
Buus-Pedersen, E., tegner	Hellerup
Bügel, Steen	Farum
Bøgelund-Jensen, Svend, direktør	Kbh.
Baastrup, J., læge	Gentofte
Carl, Robert Hen., advokatfuldmægtig	Silkeborg
Christensen, A. V., landinspektør	Glostrup
Christensen, Bent	Virum
Christensen, Jens Rosenfeldt, frisørmester	Glostrup
Christensen, Jørgen Lindegaard, journalist ..	Farum
Christensen, L. Skovgaard, sagfører	Kbh.
Christensen, Mary, frk.	Søllerød
Christensen, N. A., søkadet	Roskilde
Christensen, Steen	Søborg

Christiansen, Henrik, skibbyggerlærling	Kastrup
Christiansen, S. N., bogholder	Krusaa
Christiansø Museum	Christiansø
Christophersen, N., bankbestyrer	Lyngby
Clausen, Henning, prøveinspektør	Kbh.
Crumlin-Pedersen, Ole, civilingeniør	Roskilde
Dam, Henrik	Nykøbing F.
Danielsen, Paul	Esbjerg
Darnell, Poul	Brønshøj
Dragør Folkebibliotek	Dragør
Due, Flemming, maskinarbejder	Duelund pr. Holme-Olstrup
Elsøe, Herluf, fhv. direktør	Kbh.
Elving, Jens, kommandør	Kbh.
Engel, Johan, revisor	Valby
Engel, Søren	Valby
Eriksen, Ib E., kaptajnløjtnant (M)	Kbh.
Eriksen, Jørgen	Valby
Eskildsen, Egon, kommunelærer	Horsens
Eterman, Albertus, Generaal der Artillerie ..	Gravenhage, Holland
Faber, Peter	Hellerup
Fick, Flemming Boas	Gentofte
Franck, E.,	Køge
Færkel, H. H., lektor	Lyngby
Færkel, Jens	Lyngby
Garp, S. Møller, speditør	Klampenborg
Gommesen, Hans	Lyngby
Granhof, Leif, salgschef	Lyngby
Gulstad, E., ekspeditionssekretær	Kbh.
Hahn-Petersen, Eigil, skibsreder	Kbh.
Hansborg, Axel, advokat	Kbh.
Hansen, Bent, vinkyper	Søborg
Hansen, Egon	Horsens
Hansen, Ernst, materielinspektør (SVN)	Kbh.
Hansen, Gustav, arkitekt	Kbh.
Hansen, Jørn Sten, frisør	Værløse
Hansen, Knud E., forretningsfører	Faaborg
Hansen, Marius, lektor, forstander	Nakskov
Hansen, Palle	Kbh.
Hansen, Svend Blankholm	Lyngby
Hansen, Vagn Dahl, sergent (SVN)	Køge
Hansen, Aage, dykker	Vegger
Harris, Daniel Gibson, Lt-Comdr. R.C.N.	Ottawa, Can.
Hasløv, Bjørn Borgen, stud. arch.	Herlev
Hasløv, Dan Borgen	Herlev
Haugan Jensen, G., kaptl. SP. (IT.)	p. t. Kiel- Holtenau
Hector, Jørgen, direktør	Charlottenlund
Hedemann, Fr., assurandør	Kbh.
Hee, P. L., civilingeniør	Gentofte
Hertz, K., kommandørkaptajn	Kbh.
Holm, Kaj, landinspektør	Hammel

Holst-Christensen, Viggo, landsretssagfører ..	Valby
Holt, Paul, seminarirektor	Aarhus
Honnens de Lichtenberg, G., fuldmægtig	Kbh.
Housted, Erik	Kbh.
v. d. Hude, C., kommandør	Kbh.
Hviid, Ole, civilingeniør	Kbh.
Høeg, Preben	Kbh.
Høegh-Hansen, E., restauratør	Lyngby
Haagensen, Henrik	Fr.sund
Isbye, Chr. kontorchef	Kastrup
Iversen, Henry, radiotekniker	Nykøbing M.
Jacobsen, H., guldsmedemester	Kbh.
Jacobsen, Per, advokatfuldmægtig	Lemvig
Jakobsen, Ole Viggo	Aarhus
Jarler, Jørgen	Kbh.
Jensen, Børge, bogtrykker	Kbh.
Jensen, David Chr., fenrik (SVN)	Kbh.
Jensen, Eric, grosserer	Kbh.
Jensen, Finn B., typograf	Esbjerg
Jensen, Jørn Bent	Helsingør
Jensen, Kjeld Grannov, forststuderende	Gentofte
Jensen, Lars Åby	Middelfart
Jensen, Per, kontorassistent	Bagsværd
Jensen, Stig	Kbh.
Jensen, Thomas E., redaktør	Kbh.
Jensen, Tommy	Kbh.
Jensen, Winna Bergmann, frk.	Rødovre
Jeppesen, Axel A., fuldmægtig	Køkkedal
Jespersen, Gunnar, underdirektør	Gentofte
Jespersen, Knud, repræsentant	Hellerup
Jessen, H. H. V., akademiingeniør	Kirkehørup
Johansen, H. C. Gregers, skibsfører (D.S.B.)..	Korsør
Jæger, Ole, disponent	Charlottenlund
Jørgensen, J. M., skibsbygningsingeniør	Søborg
Jørgensen, K. Theilgaard, maskinmester	Aarhus
Jørgensen, Ole Wildt	Kbh.
Jørgensen, Per Bay	Kbh.
Jørgensen, Per Wildt, modelsnedker	Kbh.
Jørgensen, Steen Lyngaae	Kbh.
Jørgensen, Sven Erik	Horsens
Kamp, Thomas	Kbh.
Kjer, Hans, oversergent	Kbh.
Kjærsgaard, Torben	Valby
Klem, Knud, museumsdirektør	Helsingør
Knudsen, Johan Fr., søkadet	Kbh.
Koefod, Peter, stud. art.	Kbh.
Kofoed, A., overlærer	Svaneke
Kofoed, Hans, arkivassistent	Charlottenlund
Kofoed-Hansen, Bent	Dragør
Krag, Victor, salgschef	Kbh.
Kryger, Arne, assistent	Kbh.

Krøyer, Christian	Kbh.
Kure, Jesper	Lyngby
Kvarts, Peter Madsen	Sorø
Kühl, Ole de Fine	Virum
Københavns Motor-Yachtclub	Kastrup
Landrock, Peter	Horsens
Langballe, Paul, orlogskaptajn (M)	Kbh.
Larsen, E. C., postmester	Klampenborg
Larsen, Flemming G., fuldmægtig, cand. jur.	Virum
Larsen, H. R., orlogskaptajn	Kbh.
Larsen, Tommy	Nakskov
Lauring, Palle, forfatter	Virum
Laursen, Erik, toldbodarbejder	Kbh.
Lerche, Henrik, stud. jur.	Charlottenlund
Lerche, Steen	Kbh.
Liebe, Poul Ib, translator	Kbh.
Lindberg, William T., autoforhandler	Esbjerg
Lindov, Niels, stud. mag.	Søborg
Lundsgaard, I. C., revisor	Roskilde
Lykke, Chr., direktør, civilingeniør	Gentofte
Lyshede, O. B., stud. mag.	Kbh.
Løndahl, Erik Falk, bager	Odense
Maack, Hans Peter, tandlæge	Kbh.
Madsen, Leif I.	Klampenborg
Maegaard, E., direktør	Kbh.
Mandrup, Michael	Fr.sund
Marineforeningen i Lyngby	Lyngby
Marinemuseet i Karlskrona	Karlskrona
Marinens Bibliotek	Kbh.
Meyer, Ernst Viggo, tandlæge	Fr.havn
Mikkelsen, Svend	Vallensbæk Str.
Mogensen, Aage, redaktør	Bagsværd
Mortensen, Erik, skibstømrer	Aarhus
Mortensen, Hans	Virum
Mortensen, Peter	Kbh.
Müller, Aage, grosserer	Kbh.
Møhring-Andersen, Sigurd, student	Gentofte
Møller, Jørgen Ørstrøm, stud. art.	Lyngby
Møller, Stig Hornshøj	Virum
Nakskov Skibsværft A/S	Nakskov
Neerbek, Poul Reinholdt	Holte
Neergaard, W., godsejer, hofjægermester	Førslev pr. Fuglebjerg
Nielsen, Bent	Kbh.
Nielsen, Chr., grosserer	Klampenborg
Nielsen, E. Gynther, overlæge	Hald Ege, Viborg
Nielsen, Herbert	Hornbæk, Randers
Nielsen, Jørgen T., reklamechef	Gentofte
Nielsen, Keil Glumsøe, marinekonstabel	Virum
Nielsen, M.	Kbh.
Nielsen, Mogens, fuldmægtig	Humblebæk
Nielsen, Oluf	Grindsted

Nørballe, Inge, fru	Kbh.
Nørregård, Georg, professor, dr. phil.	Aarhus
Olsen, Björn, ingeniør (H.T.S.)	Stockholm
Olsen, Gunnar	Glostrup
Olsen, Oluf	Kbh.
Olsen, Vagn, repræsentant	Rungsted Kyst
Overgaard, R., kommunelærer	Svinninge
Pedersen, Bodil, frk., stud. jur.	Kbh.
Pedersen, C. Møller, overassistent	Lyngby
Pedersen, Frank G., stud. mag.	Kbh.
Pedersen, H. Ehlmann, fabrikant	Kbh.
Pedersen, K. A., ingeniør	Odense
Pedersen, Ludvig, købmand	Kbh.
Pedersen, Poul	Fr.sund
Persson, Gösta, avdelingschef	Stockholm
Petersen, Alfred, inspektør	Lyngby
Petersen, H. M., orlogskaptajn	Lyngby
Petersen, Helge, direktør	Glostrup
Petersen, Holger Munchaus, reservedelsksp.	Kbh.
Petersen, Ib Skovgaard	Kbh.
Petersen, J. Mangor, tapetserermester	Assens
Petersen, Niels Munk, ingeniør	Kbh.
Pryter, Ib, oversergent (SVN)	Kbh.
Prytz, Knud	Nakskov
Quie, Bjarne	Kastrup
Rasmussen, Betty, frk.	Lyngby
Rasmussen, Bjørn G.,	Birkerød
Rasmussen, Povl E., sognepræst	Vindeby pr. Onsevig
Rassov, Søren Claus	Klampenborg
Raun, Jens Christian	Kbh.
Ravn, Søren	Sønderborg
Reichenberg, Hans, civiløkonom	Djursholm
Ring, Mads	Kbh.
Robsahm, Lars	Hvidovre
Rode, Poul, oversergent	Kbh.
Roullé, Helle, fru	Kbh.
Roussell, R., bogtrykker	Kbh.
Røgind, Sven, direktør, docent	Kbh.
Salling, Niels	Gentofte
Schachner, Knud, fuldmægtig	Vejle
Schachner, Otto, fabrikant	Fredericia
Scheller-Nielsen, E., orlogspræst	Kbh.
Schmidt, Axel, kommandør	Kbh.
Schmidt, Mogens, lodsdir., kommandørkaptajn	Kbh.
Schousboe, Peter	Lyngby
Seehorst, H. E., kaptajnløjtnant	Korsør
Semberg, E., forretningsfører	Nakskov
Sinding, Paul, kommandør	Kbh.
Skjødt, A. V., major	Holte
Steen, Anne Steen, stud. art.	Hellerup
Struwe, K.	Kbh.

Struwe, Sten	Kbh.
Suenson, Eivin, direktør	Kbh.
Suenson, Finn, prokurist	Kbh.
Swensson, Palle, student	Vejle
Søes-Petersen, Ulrik	Kbh.
Sønderborg, Henry Rask, læge	Odense
Sørensen, Holger, arkitekt M.A.A.	Kbh.
Sørensen, Janus, orlogskaptajn	Kbh.
Sørensen, Ole	Kbh.
Søværnets Konstabelforening	Kbh.
Teisen, J., kommandørkaptajn	Virum
Thaulow, Per, politifuldmægtig	Lyngby
Thide, Peter, fabrikant	Kbh.
Thomasen, Ole	Kbh.
Thomsen, Leif, civilingeniør	Gentofte
Thomsen, Mogens, læge	Sønderborg
Tønning, C. A., bankfuldmægtig	Valby
Topsøe-Jensen, Viggo, grosserer	Kastrup
Tuxen, Henry, direktør, civilingeniør	Charlottenlund
Uhre, Jan, ingeniør	Lyngby
Ulsfort, John	Gentofte
Vensild, Henrik	Gentofte
Vilhelmsen, E., oversergent	Kastrup
Vinter, Hans Chr.,	Sønderborg
Voss, Johan Heinrich	Esbjerg
Wandall, Johan H.	Kbh.
Werge, Erik, modellerer v. Flådens historiske Modelsamling	Kastrup
Wesche, Hans-Henrik, kommandør	p. t. Kiel
Wigotzky, Bent, stud. art.	Kbh.
Wiberg-Jørgensen, Finn, stud. med.	Kbh.
Winding, Jørgen	Kbh.
Worsaae, Kaj	Vordingborg
Worsaae, Viggo	Vordingborg
Zachariassen, Lars	Lyngby
Zangenberg, Torben Jan	Kbh.
Zorn, René	Kbh.

TORDENSKIOLDS GÅRD

STRANDGADE 6

CHRISTIANSHAVN

Den gamle christianshavnske ejendom i Strandgade nr. 6, der nu er kendt under navnet Tordenskiolds Gård, ejedes oprindeligt i begyndelsen af 1700-årstallet af adelsmanden Abraham Lehn. Den nuværende facadebygning og bindingsværksbygningen mod gården, der ses på billedet ovenfor, stammer i hovedtrækkene fra året 1703.

Igennem mange år var denne ejendom i slægten Barfreds eje, men på PETER F. HEERING's 133 års fødselsdag den 1. december 1951 overtog firmaet den gamle gård.

**Galionsfigur fra
Cron-jagten
»FALSTER«
anno 1742**

Cron-jagten »Falster«, som søsattes i 1742, var et prægtigt skib på 40 kanoner og med 307 mands besætning. Galionsfiguren var den kronede Zeus ridende på sin ørn og med sit uimodstæelige våben, tordenkilerne, i hænde.

»Falster« var af freгат-type og blandt de skibe, der skulle skabe respekt om de danske våben. Til alt held blev 1700-tallet dog i det store hele fredeligt for landet, og i hjemlige farvande kom »Falster« ikke i særlig grad til at gøre sig gældende.

I årene 1745-47 og fra 1751-53 sejlede hun som kadetskib på Middelhavet, og på Sofias red mødte hun sit dramatiske endeligt: En junidag i 1753 udbød der på grund af uforsigtighed brand ombord. Den greb hurtigt om sig, og inden man nåede at slukke den, nåede den krudtkammeret. Med et dommedagsbrag sprang den stolte sejl i luften med 132 mand af besætningen.

Om den elegante galionsfigur, som desværre kun bragte ulykke over sit skib, er kun at sige, at den var skåret af en duelig, men desværre anonym billedskærer. Materia-

let var sikkert egetræ, som var det stærkeste, man havde, og som kogtes i olie for at blive vandskyende. Modellen til galionsfiguren står på Orlogsmuseet i Nikolai Kirke.

Gorm Benzon.

Danmarks maritime historie

i de sidste 120 år og hele motorskibsfartens historiske udvikling, siden B & W byggede Selandia, det første oceangående motorskib, i 1912, kan ses i B & W museet, Strandgade 4, som er åbent for alle interesserede.

Museets åbningstider:

Hverdage kl. 10—13, lørdag lukket.

Tirsdag kl. 17,30—19,30 og

første søndag i hver måned kl. 10—13.

Fri entré.

Som medlem af Marinehistorisk Selskab får De:

Gratis adgang til Orlogsmuseet i Sct. Nicolai Kirkebygning i København ved forevisning af gyldigt medlemskort.

Skrifter, der udgives af selskabet. Så vidt muligt udsendes hvert eller hvert andet aar et illustreret skrift, der gratis tilsendes selskabets medlemmer.

Foredrag om marinehistoriske emner.

Museumsbesøg og ekskursioner under kyndig vejledning.

Selskabets adresse:

MARINEHISTORISK SELSKAB (Sekretæren)
Ved Fortunen 10 A, Lyngby
Telf. 87 22 54 . Girokonto nr. 673 50

R. STEEN STEENSEN

DEN NORDLIGE SØVEJ

Bogen om Nordostpassagen og dens historie, om Russernes åbning af sejladsen norden om Sibirien i de seneste år, om arktisk flyvning og isbrydning, sømilitære operationer i polarisen under 2. Verdenskrig, udviklingen af den arktiske ubåd, atomubåden, og sejlads i og under Polhavets is.

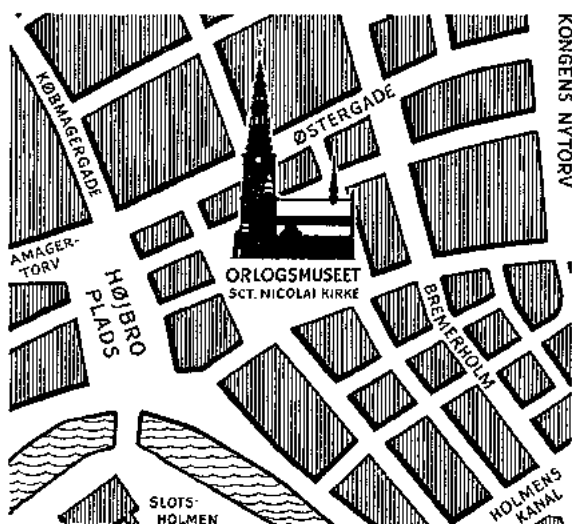
En aktuel bog i dag, hvor de arktiske områder er blevet det strategiske brændpunkt mellem Øst og Vest.

504 sider. 125 illustrationer og kort. 32,50 kr.

DANSKE BOGHANDLERES KOMMISSIONS-
ANSTALT

ORLOGSMUSEET

Sct. Nicolai Kirkebygning

er åbent *alle* ugens dage

JANUAR—MAJ (incl.) 13-16

JUNI—AUGUST (») 11-16

SEPT.—DEC. (») 13-16

Januar—maj og sept.—dec., dog lukket lørdage

Som medlem af selskabet Orlogsmuseets Venner har De gratis adgang til Orlogsmuseet og Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg.

Kontingent 20 kr., for juniorer under 20 år 10 kr. og for firmaer m. v. minimum 300 kr.

MARINEHISTORISK SELSKAB

blev stiftet den 5. marts 1951. Selskabets formaal er at virke for dansk marinehistorisk forskning og en almindelig udbredelse af kendskabet til vor Orlogsflaades historie saavel i ældre som i nyere tid. Tillige vil selskabet medvirke til at vække interesse for og støtte arbejdet for Orlogsmuseet.

Selskabets præsidium:

Direktor, civilingeniør JENS M. BARFOED,
A/S Burmeister & Wain.

Professor, dr. phil. JOHANNES B. BRØNDSTED,
tidl. rigsantikvar og direktor for Nationalmuseet.

Viceadmiral S. E. PONTOPPIDAN,
chef for Søværnet.

Direktor, civilingeniør HANS CHR. STEFFENSEN,
Helsingør Skibsværft og Maskinbyggeri A/S

Selskabets styrelse bestaar for tiden af:

JØRGEN H. P. BARFOD, HANS CHRISTIAN BJERG,
lektor, selskabets sekretær. stud. mag.

A. HANSBORG, HONNENS de LICHTENBERG,
advokat. fuldmægtig.

KNUD JESPERSEN, SVEN RØGIND,
repræsentant, selskabets kasserer. direktør, docent.

R. STEEN STEENSEN,
kommandørkaptajn, selskabets formand.

Selskabets adresse:

MARINEHISTORISK SELSKAB,
Sekretæren,

Ved Fortunen 10 A, Lyngby.
Telf. 87 22 54.